

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ BİLİM DALI

**YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE EFSANE TÜRÜ
METİNLERDEN HAREKETLE KÜLTÜR AKTARIMININ
DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İzem DAĞDEVİREN

BURSA

2019

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ BİLİM DALI

**YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE EFSANE TÜRÜ
METİNLERDEN HAREKETLE KÜLTÜR AKTARIMININ
DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İzem DAĞDEVİREN

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Erol Ogur

BURSA

2019

T. C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Bilim Dalı 'nda 801653002 numara ile kayıtlı İzem DAĞDEVİREN'in hazırladığı "Yabancılara Türkçe Öğretiminde Efsane Türü Metinlerden Hareketle Kültür Aktarımının Değerlendirilmesi" konulu Yüksek Lisans çalışması ile ilgili tez savunma sınavı, .../...../20.... günü ..... - ..... saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının ..... (başarılı / başarısız) olduğuna ..... (oybirliği / oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Üye

(Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu Başkanı)

Doç. Dr. Erol OGUR

Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye

Prof. Dr. Emine KOLAÇ

Anadolu Üniversitesi

Üye

Doç. Dr. Kelime ERDAL

Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim.

İzem DAĞDEVİREN

/ /2019

YÖNERGEYE UYGUNLUK ONAYI

“Yabancılara Türkçe Öğretiminde Efsane Türü Metinlerden Hareketle Kültür Aktarımının Değerlendirilmesi” adlı Yüksek Lisans tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

İzem DAĞDEVİREN

Danışman

Doç. Dr. Erol OGUR

Özet

- Yazar** : İzem DAĞDEVİREN
Üniversite : Bursa Uludağ Üniversitesi
Anabilim Dalı : Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi
Bilim Dalı : Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı : XIII + 143
Mezuniyet Tarihi : .... / .... / 2019
Tez : Yabancılara Türkçe Öğretiminde Efsane Türü Metinlerden Hareketle
Kültür Aktarımının Değerlendirilmesi
Tez Danışmanı : Doç. Dr. Erol OGUR

YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE EFSANE TÜRÜ METİNLERDEN HAREKETLE KÜLTÜR AKTARIMININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Son yıllarda yabancı bir dil öğrenmek, hayati öneme sahip konulardan biri hâline gelmiştir. Bununla birlikte yabancı dil eğitimi, dil öğretimiyle birlikte “kültür öğretimi” ve “kültürlerarası etkileşime yönelik eğitim” gibi kavramlara yönelmiştir. Bu yönelimin amacı, kültürlerarası etkileşimin arttığı günümüz şartlarında, farklı kültürlere mensup bireylerin sağlıklı iletişim kurabilmesi, kültürel farkındalık kazanmaları ve kültürel farklılıklara saygı duymayı öğrenmeleridir.

Bu tez çalışmasında yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde, dil öğretimi ile birlikte kültür aktarımının da sağlanması durumu ele alınmıştır. Bu hususta, kültürel öğeleri içerisinde barındıran yazınsal metinlerin kullanımı üzerinde durulmuş ve bu metinlerde bulunması gereken kültürel öğeler belirlenmiştir. Bu amaçla efsane türünün kullanımı ve kültür aktarımını gerçekleştirme durumu değerlendirilmiştir. Efsanelerde yer alan kültürel öğelere dair gerekli incelemeler yapılmış ve bu efsaneler üzerinden örnek etkinlik çalışmaları oluşturulmuştur. Buradan hareketle çalışmamız, yabancı dil olarak Türkçe öğretimi

derslerinde -kültürlerarası yaklaşım uyarınca- metin çalışmalarının nasıl yapılabileceği, alıştırmalarla nasıl desteklenebileceğini ve gelecekte öğretim sürecine ne gibi eklemeler yapılması gerektiğini anlatmaya yöneliktir. Tez çalışmasının amacı, kültürlerarası eğitimin yabancı dil öğretimindeki önemi ile efsane türünün sahip olduğu kültürel unsurlardan yola çıkarak, Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen bireylerde kültür aktarımını sağlamak amacıyla efsane türünün kullanımını değerlendirmek ve efsane odaklı ders materyali önermektir.

Bu tez çalışmasında, nitel araştırma yöntemi olan durum analizi kullanılmıştır. Verilerin analizi içerik analizi ile yapıp veri toplama yöntemi olarak literatür tarama yöntemi ve doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Bu yöntemle, Türk efsaneleri içerisinde kültür aktarımına katkı sağlayabilecek efsaneler incelenmiş ve bu efsanelerde kültür öğretimine yönelik olarak; toplumsal normlar, özel günler, tarihî değerler, örf ve âdetlere dair mesajları saptamaya yönelik kaynak taraması gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda ele alınan 10 adet efsane; konuyla alakalı örnek çalışmalar ve Avrupa Birliği Ortak Öneriler Çerçeve Programında yer alan sosyo-kültürel öğelerden hareketle oluşturulan tablo kapsamında incelenmiştir. Söz konusu kültürel olgular ayrıntılı olarak ele alınıp bunlara dair örnekler verilerek bu bulgulara dönük önerilerde bulunulmuştur.

Bu araştırma sonucunda dil öğretiminin kültür öğretimiyle bir bütünlük oluşturduğu ve bu sayede anlamlı bir öğrenmenin gerçekleşeceği bulgusuna ulaşılmış olup, kültür öğretiminin sağlanması amacıyla da yazınsal metinlerden yararlanmanın gerekliliği ortaya konulmuştur. İncelediğimiz Türk efsanelerinin, sahip olduğu kültürel motifler sebebiyle dil öğretimi açısından çeşitli yararları görülmüş ve kültür aktarımında gerekli yeterliliğe sahip olduğu tespit edilmiştir. Çalışma sonuçları dil öğreticilerine, kültür aktarımında efsane türünden de faydalanılabileceği konusunda yol gösterici olacaktır.

Anahtar Sözcükler: Dil-kültür ilişkisi, efsane, kültür aktarımı, kültürlerarası yaklaşım, yabancı dil olarak Türkçe öğretimi

Abstract

- Author** : İzem DAĞDEVİREN
University : Bursa Uludag University
Field : Turkish and Social Sciences Education
Branch : Teaching Turkish as Foreign Language
Degree Awarded : Master
Page Number : XIII + 143
Degree Date : .... / .... / 2019
Thesis : Evaluation of Cultural Transmission in Legend Genre in Teaching Turkish as a Foreign Language
Supervisor : Assoc. Prof. Dr. Erol OGUR

EVALUATION OF CULTURAL TRANSMISSION IN LEGEND GENRE IN TEACHING TURKISH AS A FOREIGN LANGUAGE

At current years, learning a new language has been getting an important point in people's life. Also, teaching new language concepts have turned to "teaching culture" and "education about interaction between different cultures" because in today's world, interaction between different cultures have raised considerable. Therefore, we aim some points in this research for the people, who have different cultures, to have them good connection with other cultures, to be aware about differences among various cultures and teaching them to show respect for different cultures.

In this thesis research, we discuss teaching Turkish as a new language and providing cultural transfer between different cultures in this education. Therefore, we evaluated using literary texts, which include cultural elements. We explained using myth as a literary text and possibility of cultural interaction. Myths were studied with their cultural feature and we made some events about myths. This research is about how we will make text studies and how we will improve these studies with practices at Turkish lessons as foreign language. The aim

of this thesis study is providing important factors of intercultural education in teaching foreign language and cultural transfer between students also, evaluating using these myths and suggesting sample lesson material.

In this study, qualitative research method was used. Data were analyzed by content analysis. Literature screening method and document analysis technique were used in data collection. Purpose-oriented legends have been examined. A literature review of the cultural characteristics of these legends were screened such as, customs and traditions, historical values, messages for special days. 10 selected myths were examined within the scope of the case studies and sociocultural elements in the common framework program of the European Union. These cultural elements were examined with details and suggested for the findings are presented.

Language teaching forms togetherness with culture teaching. Thus, "meaningful learning takes place" result is achieved. Therefore, we need literary texts for teaching culture. Myth, as literary text type, is necessary enough for culture teaching. Language teachers will be guided by the use of legends in culture transfer, thanks to the results of the study.

Keywords: Intercultural approach, language-culture relation, legend, teaching Turkish as foreign language, transfer of culture

Ön Söz

Türk dili, yücelikler hazinesidir.

Onun incileri yıldızdan parlak, onun gülistanları ve gülleri güneş gibi ışıldar.

Ali Şir Nevai¹

Efsane gibi büyüleyici bir konuyla çalışmamın sebebi; Mezopotamya topraklarının büyüleyici havasını solumuş, o topraklarda harman olmuş nice anlatıların ve onlara hayat veren alçakgönüllü insanların gerek sohbetine gerek sofralarına konuk olmam ve efsanelerin eşsiz dünyasına daha çocuk yaşlarımda tanıklık etmemdir. Efsaneler, hayatım boyunca bulunduğum farklı coğrafyaların kişiliğime sirayet ettiği birer göstergesidir. Çünkü bulunduğum her farklı yerde ayrı bir efsaneye rastladım. İnsanların mevcut bir olayı efsaneleştirme gayretlerini hayranlıkla izledim. Bu efsanelerin etkisiyle şekillenen kişiliğim, bugün bile beni etkilemeye devam ettiği için bu konuyu çalışmaya karar verdim.

Hayatı boyunca kendini eğitime adanmış olan öğretmenlerimin üzerimdeki emeklerinin sonucu olan bu çalışma, benden ziyade hayatımın her kademesinde yolumu aydınlatan öğretmenlerime aittir. Bu anlamda lisans eğitimim de dâhil desteğini benden hiçbir zaman esirgemeyen tez danışman öğretmenim Doç. Dr. Erol OGUR'a ve Doç. Dr. Kelime ERDAL'a teşekkürü bir borç bilirim.

Bana armağan edilen bu hayatı tek bir yönüyle değil, çok yönlü geniş bir çerçevede yaşamam gerektiği hususunda gönülden destekçim olan, bunca yıl bana huzurlu ve mutlu bir aile ortamı sunan bu sayede hayata karşı daha umut dolu olmamı sağlayan, hepsinden de önemlisi, merhametli bir birey olmam konusunda bana rol model olan anne ve babama şükranlarımı sunuyorum. Birliktelik duygusu taşıdığım özel insanlar olarak nitelendirebileceğim kardeşim, yeğenim ve de arkadaşlarıma sevgilerimi sunuyorum.

Okumayı, araştırmayı, sorgulamayı ve de bilgi yolunda ilerlemeyi ilke edinen her bireyin çalışmamdan az veya çok, bir şekilde yararlanması temennisiyle...

---

¹ <https://www.ozluso.net>

İçindekiler

	Sayfa No
TEZ ONAY SAYFASI	i
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
ÖN SÖZ	viii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar	xii
KISALTMALAR	xiii
1. BÖLÜM	
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	5
1.2. Araştırma Soruları	8
1.3. Amaç ve Önem	8
1.4. Varsayımlar	9
1.5. Sınırlılıklar	9
2. BÖLÜM	
KAVRAMSAL ÇERÇEVE	10
2.1. Dil ve Kültür	10
2.1.1. Dil	10
2.1.2. Kültür	11
2.1.3. Dil-Kültür İlişkisi	14
2.2. Yabancı Dil Öğretiminde Kültürlerarası Yaklaşım	17
2.2.1. Kültürlerarası Bildirimsel Edinç Kavramı	18
2.2.2. Kültürel Farkındalık	21

2.2.3. Kùltùrlerarası Eğitim (Kùltùrel Farklılık Eğitimi)	24
2.3. Yabancı Dil Öğretimi Derslerinde Kùltür Aktarımı ve Bu Amaçla Yazınsal Metinlerin Kullanımı	26
2.3.1. Kùltür Aktarımı ve Amaçları	27
2.3.2. Kùltür Aktarımında Yazınsal Metinler	32
2.3.2.1. Yazınsal Metinlerin Seçiminde Esas Alınan Ölçütler	38
2.4. Yabancı Dil Olarak Türkçe Derslerinde Yazınsal Metin Türlerinden Efsanenin Kùltür Aktarımı Amaçlı Kullanımı	40
2.4.1. Yazınsal Bir Metin Olarak Efsane	42
2.4.1.1. Yazınsal Metin Olarak Efsanenin Kùltür Aktarımındaki İşlevi	47
2.4.2. Efsanenin Kùltür Aktarımı Amaçlı Kullanımı	49
2.4.2.1. Efsanenin Çözömlenmesi	50
2.4.2.1.1. Olay Örgüsü	51
2.4.2.1.2. Karakterler	53
2.4.2.1.3. Zaman	54
2.4.2.1.4. Mekân	54
2.4.2.2. Efsanenin Taşıdığı Kùltürel Ögeler ve Bunların Ders Sürecinde Kullanılabilirliği	55
3. BÖLÜM	
YÖNTEM	68
3.1. Araştırmanın Modeli	68
3.2. Çalışma Grubu	68
3.3. Veri Toplama Araçları	69
3.4. Verilerin Toplanması ve Çözömlenmesi	73

4. BÖLÜM

BULGU ve YORUMLAR 75

4.1. Kültür Aktarımı Amaçlı İncelenen Efsanelerde Yer Alan Kültürel Unsurlara Dair

Bulgu ve Yorumlar 75

4.1.1. Efsanelerde Yer Alan Kültürel Ögelere Dair Elde Edilen Bulgular 78

4.1.1.1.Kırkpınar'a Adını Veren Kırk Yiğit Efsanesi'ne Dair Bulgu ve Yorumlar 78

4.1.1.2. Lokman Hekim ve Lokman'ın Hikmetleri Kitabı Efsanesi'ne Dair Bulgu ve Yorumlar 80

4.1.1.3. Kız Kalesi Efsanesi'ne Dair Bulgu ve Yorumlar 82

4.1.1.4. Gelinkayası Efsanesi'ne Dair Bulgu ve Yorumlar 83

4.1.1.5. Hac Efsanesi'ne Dair Bulgu ve Yorumlar 85

4.1.1.6. Köse Dağı Efsanesi'ne Dair Bulgu ve Yorumlar 86

4.1.1.7. Rize Adı Efsanesi'ne Dair Bulgu ve Yorumlar 88

4.1.1.8. Karacaahmet Efsanesi'ne Dair Bulgu ve Yorumlar 89

4.1.1.9. Artos Dağı Efsanesi'ne Dair Bulgu ve Yorumlar 92

4.1.1.10. Anadolu Adı Efsanesi'ne Dair Bulgu ve Yorumlar 94

4.2. Yabancı Dil Olarak Türkçe Dersinde Kültür Aktarımı Amaçlı Efsane İçerikli Ders

Materyali 96

4.2.1. Örnek Ders Materyali -1 98

4.2.2. Örnek Ders Materyali -2 105

4.2.3. Örnek Ders Materyali -3 111

5. BÖLÜM

TARTIŞMA ve ÖNERİLER 117

KAYNAKÇA 122

EKLER 134

Tablolar Listesi

<i>Tablo</i>		<i>Sayfa</i>
1.	Intercultural Training For Managers: A Comparison of Documentary and Interpersonal Methods.....	30
2.	Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçeve Programı Bildirgesinde Kazandırılması Gereken Sosyo-kültürel Ögeler	70
3.	Yabancı Dil Öğretiminde Metinlerde Bulunması Gereken Kültürel Öge ve Alt Ögeler.....	72
4.	Efsanelerde Yer Alan Kültürel Ögelere Dair Genel Tablo.....	76
5.	Kültürel Ögelerin Oranlarına Göre Sıralama Çizelgesi.....	77

KISALTMALAR LİSTESİ

- AOÖÇ : Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi
- CEF : Common European Framework of Reference for Languages (Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi)
- SOKÜM : Somut Olmayan Kültürel Miras
- TDK : Türk Dil Kurumu
- UNESCO : Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
- YÖK : Yükseköğretim Kurulu
- YTÖ : Yabancılara Türkçe Öğretimi
- akt. : aktaran
- bknz. : bakınız
- çev. : çeviren
- haz. : hazırlayan
- vb. : ve benzeri
- vd. : ve diğerleri
- vs. : vesaire
- yy. : yüzyıl

1. BÖLÜM

Giriş

“Çok kültürlülüğün egemen olduğu son yüzyılda dil; düşüncenin yaratıcısı, toplumsallaşmanın belirleyicisi, kuşaklararası bilgi birikiminin ve kültürün taşıyıcısı, toplumsal paylaşmanın ve uzlaşmanın sağlayıcısı olarak görülmektedir” (Güler, 2001, s. 169). Dilin kültür taşıyıcısı olma özelliği Uygur’un (2001, s. 19) ifadesiyle şu şekilde açıklanabilir: “Dil, kültür yapısını bir arada tutan çimentodur ya da tek yanlı izlenimleri gidermek amacıyla başka benzetmelere başvurduğumuzda; dil, kültür alanının her yanını aydınlatan güneştir; dil, kültür kilimini dokuyan ipliktir; dil, tüm kültür anıtlarının yansıdığı akarsudur.” Bu açıklamadan hareketle dilin insan ürünü olan her şeyin taşıyıcılığını üstlendiği ve kültürün öğrenilip aktarılmasında baş etken olduğu vurgulanmaktadır.

Dil öğretimi o dile ait belli başlı kuralların öğretilmesi değil, bundan çok daha fazlasıdır. Çetinkaya’ya (2008) göre, yabancı dil öğretiminin gerçekleştirilmesinde izlenen metotlara bakıldığında, her zaman yeni uygulamalar ve tekniklerin ortaya çıktığı görülmektedir. Günümüz dil öğretiminde öne çıkan yöntemlere bakıldığında, küreselleşen dünya düzeninde yalnızca sözcük ve dil bilgisi kurallarının öğretilmesinin yetersiz kalacağı düşünülmektedir. Bunun sebebi ise sözcük ve dil bilgisi yapılarının öğretilmesi sürecinde, her dilin sahip olduğu kültür çeşitliliğinden kaynaklanan anlamsal sorunların çözümünün bir gereklilik taşıdığıdır.

Dil, var olduğu ve içinde anlam bulduğu kültürün bir parçasıdır. Dil kültürü, kültür de dili etkileyip, geliştirir. “Kimi zaman dildeki bir sözcük bile bir ulusun inançları, gelenekleri, bireylerin kendi aralarındaki davranış ve ilişkileri, maddî ve manevî kültürü üzerinde fikir verebilir” (Aksan, 1977, s. 67). Kültür yaşam tarzının göstergesidir ve dil ile karşılığını bulur. Bir dilin belirli bir zamanda yazılmış metinleri incelediğinde, o dönem içerisinde toplumu etkileyen hadiseleri, toplum üzerinde gerçekleştirdiği etkileri ve toplumun sosyal yaşam koşullarını öğrenebiliriz. Uygur (2001, s. 7) ise bu durumu “Toplum, din, edebiyat, tarih,

eğitim gibi kültürün her yöresi en i oğelerine dek zorunlulukla dilin damgasını taşır.”
şeklinde açıklar.

Öğrencinin hedef dilin dil bilgisel kurallarının yanı sıra iletişimsel yetisine de sahip olması gerekmektedir. Bunun için de hedef dilin kültürünü tanınması bir zorunluluktur ve ancak bu sayede o dilde yetkinliğe ulaşabilir.

“Kültürlerarası iletişimsel (etkileşimsel) edinç” olgusu son zamanlarda yabancı dil eğitiminde kullanılan kavramlar arasına girmiştir. Kültürlerarası etkileşimsel edinç kavramı şu şekilde tanımlanmaktadır: “Başka dilsel kültüre sahip insanlarla, onların dillerinde etkili ve uygun bir biçimde iletişim kurma becerisidir” (Gökmen, 2005, s.70).

Jiang’a göre (akt. Sarıtaş & Akkaya, 2015, s. 1302) iletişim, yüzmek; dil, yüzme şekli ve kültür de sudur. Dil olmadan iletişim çok sınırlı bir düzeyde kalır (ok sığ suda); kültür olmadan hiçbir şekilde iletişim gerçekleşmez çünkü su olmayınca yzemezsiniz. Jiang’ın dil-kültür-iletişim üçlüsü arasında kurmuş olduğu bu metafor dil-kültür-iletişim arasındaki önemli ilişkiyi açık bir şekilde göstermektedir. Dil-kültür-iletişim arasındaki bu ilişkiyi anlamak kültürlerarası iletişimsel edinç kavramını anlamayı da kolaylaştıracaktır.

Günümüzde yabancı dil öğretimiyle birlikte “kültür ğretimi” ve “kültürlerarası etkileşime yönelik eğitim” gibi kavramlara yönelik çalışmalar başlamıştır. Bunun nedeni ise şöyle açıklanabilir: “Kültürümüzün, bilgi ve becerilerimizin gelişmesi, çağın düşüncesini yakalamamız, ona ayak uydurmamız yahut onun gelişmesine katkıda bulunmamız gibi etkenler yabancı dil ğretiminde kültür olgusunu ve kültürlerarası yaklaşımı zorunlu hâle getirmektedir” (Aktaş, 2007, s. 61).

Kültürlerarası eğitime yönelimin amacı, kültürlerarası etkileşimin arttığı günümüz şartlarında, farklı kültürlere mensup bireylerin sağlıklı iletişim kurabilmesi, kültürel farkındalık kazanmaları ve kültürel farklılıklara saygı duymayı ğrenmeleridir. Demir’e göre

(2010) kültürlerarası etkileşim yetisi aracılığıyla dil öğrencileri, çevresindeki farklılıklar karşısında daha anlayışlı ve ön yargıdan uzak bir tutum sergileyeceklerdir. Çünkü bu yetinin edinilmesindeki amaç, hedef kültürün aktararak bireyler arası anlaşma sağlanmasıdır.

Bhawuk ve Brislin (akt. Gökmen, 2005, s. 72) “Bir diğer kültürde etkili olabilmek için kişi, başka kültürlerle ilgilenmeli, kültürel farklılıkları ayırt edebilecek yeterli duyarlılıkta olmalı ve başka kültürle ait kişilere saygılı olmak için kendi davranışlarını düzeltebilme isteğine sahip olunması gerektiğinin önemini vurgulamaktadırlar.”

Yabancı dil öğretimi, birbirinden farklı iki kültürün aynı ortamda bulunduğu bir süreçtir. Bu süreç kültürlerin etkileşimine olanak sağlamalıdır. Bu amaçla, her iki kültüre ait olgular ders sürecine dâhil edilmeli ve bu şekilde kültürel farkındalık oluşturulmalıdır. Bununla birlikte hedef kültür de ders kapsamında etkin bir şekilde ele alınmalı ve sınıf ortamında yaşatılmalıdır. “Yabancı dil öğretimi iki farklı kültürün karşılaştığı bir ortamdır. Yabancı dil öğrenen kişi aynı zamanda yeni bir kültür öğrendiğine göre yabancı dil olarak Türkçe öğretimi de Türk kültürünün anlatıldığı, yansıtıldığı bir ortam olmalıdır” (Pehlivan, 2007, s. 1). Çünkü öğrencilerde dil öğrenimi ancak bu sayede anlamlı hale gelecektir. Öyle ki kültürü öğrenilmemiş bir dil, eksik kalmış ve tam anlamıyla içselleştirilmemiş bir öğrenmedir. Anlamlı bir dil öğretimi için, dilin içerisinde şekillendiği kültürün de ders sürecine aktarılması bir zorunluluktur.

Dil öğretimi ve kültür aktarımı amacıyla kullanılacak materyaller arasında, o dile ait olan yazılı kaynaklar bulunmaktadır. Yazılı kaynaklar içerisinde, kültürel öğeleri barındıran türlerin tercih edilmesiyle dil öğretiminin yanı sıra kültürün öğretilmesi hedefine de ulaşılmış olacaktır. Bununla birlikte, yazınsal metinlerin kültür sentezine de imkân tanıyacak nitelikte olması gerekmektedir. Bu sayede her iki kültürün karşılaştırılması, kültürel farkındalık üzerinde etkili olacaktır. Nitekim “Yabancı dil öğretiminde son yönelişler, konu seçiminde her kültürde var olan, tüm insanların deneyim alanları içine giren ancak her

kültürde değişik görünümler içeren temel yaşam deneyim alanlarının çıkış noktası olarak alınması öngörülmektedir” (Tapan, 1990, s. 63).

Efsane metinlerinden yola çıkılarak oluşturulan etkinliklerde, dört dil becerisi (dinleme, okuma, konuşma, yazma) dikkate alınarak bilinenden bilinmeyene, somuttan soyuta, basitten karmaşığa yönelik bir yol izlenmiştir. Bununla birlikte görseller aracılığıyla desteklenen efsane metinleri ve hedeflenen kazanımlarla ilgili uygulamalar ders materyali olarak sunulmuştur.

Bu çalışma; kültürlerarası yaklaşım ve kültürel aktarımın ortak amaçları doğrultusunda, efsane türünün sahip olduğu kültürel özelliklerden yola çıkarak, öğrencilerde kültürel aktarımı gerçekleştirme hususunda efsane metnini ders materyali olarak kullanmayı önermektedir.

Çalışmanın birinci bölümünde çalışmaya yönelik olarak; problem durumu ile araştırma soruları ele alınmış, çalışmanın amaç ve önemine değinilerek, varsayımlar ve sınırlılıklara dair açıklamalar getirilmiştir.

Tezin ikinci bölümünde gerekli literatür taraması yapılarak, dil ve kültür kavramları irdelendi. Her iki kavramın birbiri üzerindeki etkisi ve aralarındaki ilişki açıklanmıştır. “Kültürlerarası bildirimsel edinç” kavramına açıklık getirilerek, bu kavramı meydana getiren bileşenler üzerinde durulmuştur. Bunun yanı sıra kültürlerarası farkındalığın gerektirdiği beceriler sıralanarak, kültürlerarası eğitimin kültürel yetkinlik kazandırma konusundaki önemine değinilmiştir. Daha sonra kültür aktarımı ve amaçları hususunda kullanılan teknikler ve bireye kazandırdıkları konuları incelenmiştir. Ardından dil öğretimiyle birlikte kültürün de öğretimi konusu ele alınmış, bu bağlamda yazınsal metinlerin yeri ve önemine değinilerek, yazınsal metinlerin seçiminde esas alınacak ölçütler hakkında açıklamalar yapılmıştır. Yazınsal metin türlerinden olan efsanenin bu anlamda kullanılabilirliği incelenerek örnek efsane çözümlemesi yapılmıştır. Ele alınan efsane örneğinde, olay etrafında şekillenen kişi,

zaman ve mekân unsurları incelenmiş, bu unsurların her birinin taşıdığı kültürel değerler ve bunların ders sürecinde kültür aktarımı bağlamında kullanımı değerlendirilmiştir.

Üçüncü bölümde, çalışmada kullanılan literatür tarama yöntemi kapsamlı bir şekilde açıklandı. Bu kapsamda; araştırmanın modeli, veri toplama araçları, çalışmanın evren ve örneklemiyle birlikte verilerin toplanması ve çözümlenmesi aşamalarına değinildi.

Dördüncü bölümde ele alınan efsaneler, Avrupa Birliği Ortak Çerçeve Programında yer alan sosyo-kültürel öğeler kapsamında oluşturulan tablo aracılığıyla incelendi. Bunun sonucunda efsanelerin sahip olduğu kültürel öğeler yüzde ve frekans değerleriyle tablo üzerinde gösterildi. Böylelikle efsanelerin barındırdıkları kültürel özellikler ve Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi derslerinde kültürel aktarım amaçlı kullanımı açıklandı. Son olarak da yabancılara Türkçe öğretiminde (YTÖ) , kültür aktarımı amaçlı efsane içerikli ders materyali örnekleri sunuldu. Bu ders materyalleri, öğrencilerin kendi kültürleri ile hedef kültürü karşılaştırmalarına ve bu yeni kültüre karşı farklı bakış açıları geliştirmelerine yardımcı olacak nitelikte etkinliklerle desteklendi. Tezin son bölümünde ise elde edilen bulgulardan hareketle gerekli tartışma yapıldı ve çeşitli önerilerde bulunuldu.

1.1. Problem Durumu

Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçeve Programı (CEF, 2000) kapsamında yabancı dil öğretiminde kültür öğretimine de yer verilmesinin bir zorunluluk olduğu ifade edilmiştir. Çünkü dil ve kültür arasında kuvvetli bir bağ bulunmaktadır. Nitekim “Dil, hayatın aldığı bir şekildir ve milletin çağlar boyunca yaşadığı tarihin adeta özetidir” (Kaplan, 2001, s. 140). Toplum yaşantısında var olan her bir durum dilde yansımını bulur. Bu nedenle yabancı dil öğretiminde dil ile birlikte kültürel öğelere de yer verilmesi gerekmektedir. Böylelikle yabancı dil olarak Türkçe derslerinde anlamlı bir öğrenme gerçekleşebilecektir.

Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde topluma ait olan yazılı kaynaklardan, edebî eserlerden faydalanılmalıdır. Bu anlamda, toplum geçmişine ışık tutan yazınsal (edebî)

metinlerden yararlanmanın gerekliliği üzerinde durulmalıdır. Çünkü “Kültür yalnız bugünkü eserleri değil eski eserleri de içine alır. Din, edebiyat, felsefe, kültürün en büyük kaynaklarını teşkil eder” (Kaplan, 2001, s. 203).

YTÖ alanında hem sözlü hem de yazılı edebiyata mal olan kültür ürünü pek çok türe yönelik çalışma yürütülmüştür. Özellikle atasözü ve deyimler, masal, türkü, mani ve destan türüne yönelik çalışmalara sıkça rastlanmıştır. Bu türlerden biri olan atasözü ve deyimlere yönelik yapılan çalışmalara bakıldığında, çalışmaların daha çok kültür aktarımı hususunda ele alındığı tespit edilmiştir. Bilhassa atasözü ve deyimlerin CEF’ te ele alınan kültürel öğeler kapsamında incelendiği görülmüştür. Söz konusu çalışmalarda YTÖ derslerinde kullanılan kaynak kitaplar, atasözü ve deyimlerin varlığı açısından irdelenmiş ve bunların öğretim sürecine ne şekilde dâhil edildiği incelenmiştir. Daha sonra atasözü ve deyimler üzerinden örnek uygulamalar yapılarak bu edebî ürünlerin kültür aktarımında kullanılabilirliği açıklanmış ve elde edilen bulgular YTÖ alanına aktarılmıştır. Sonuçta atasözü ve deyimlerin kültür aktarımında mutlaka yararlanılması gereken bir tür olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bir başka kültür ürünü olan türkülerle dair çalışmalar incelendiğinde de bu türün yabancılara Türkçe öğretiminde kültür aktarımı yönüyle ele alındığı görülmüştür. İncelenen türküler üzerinden tür kullanımının faydalarına ve sınırlılıklarına değinilerek, türkü içerikli örnek etkinlik çalışmaları yürütülmüştür. Ayrıca işitsel-görsel yöntem dâhilinde ele alınan türkülerin öğrenmede kalıcılığı artırması ve dersi ilgi çekici hâle getirmesi durumları üzerinde durulmuştur. Neticede türkülerin YTÖ ders sürecinde kültür aktarımı amacıyla kullanılabilmesi sonucuna varılmıştır.

Yabancılara Türkçe öğretiminde yapılan çalışmaların ortak paydası, söz konusu edebî –kültür– ürünlerin başlangıç seviyesinden ziyade orta ve ileri düzeyde verilmesinin uygun olacağıdır. YTÖ kaynak kitaplarında edebî türler kullanılmakla birlikte bu türlerin seçiminde titiz davranılmadığı ve hedef kültürü tam anlamıyla yansıtmayan örneklerin kullanıldığı

saptanmıştır. Bu sebepten dolayı bu amaçla kullanılacak olan materyallerin halk bilimi alan uzmanlarının desteğiyle yapılması gerektiği ve böylece daha etkili bir sonuca ulaşılabileceği tespit edilmiştir. Ayrıca yararlanılan edebî ürünlerin kültürlerarası saygıya gölge düşürmeyecek nitelikte olması ve Türkçenin kültürel dünyasını en iyi yansıtan metinler olması ön plana çıkmaktadır.

YTÖ alanında edebî kültür ürünlerine dair yapılan çalışmalar incelenmiş ve pek çok kültür ürününün araştırma konusu olduğu tespit edilmiştir. Çünkü bu eserler, Türk kültürünün kendine has ürünleridir. Fakat bu alanda bugüne kadar yapılan çalışmalara bakıldığında, hem sözlü hem de yazılı kültür ürünü olan efsaneler üzerine herhangi bir çalışma yürütülmediği tespit edilmiştir. Efsaneler yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde bugüne kadar ihmal edilmiş bir noktada bulunmaktadır. Oysaki YTÖ derslerinde efsane türü bilhassa kültürün öğretimi amacıyla diğer türler kadar kullanılmaya uygun bir türdür. Hem var olan bu eksiklikten yola çıkılarak hem de efsanelerin kültürel motifleri barındırma durumundan hareketle mevcut konu üzerinde çalışmaya karar verilmiştir.

Belirtilen görüşlerden yola çıkarak, kültür aktarımına katkı sağlayabileceği düşünülen ve YTÖ alanında daha önce ele alınmamış bir tür olan efsanelerin bu amaçla kullanımının ne derece öneme sahip olduğu, araştırılması gereken bir konu olarak görülmektedir. Bu doğrultuda ele alınan örnek efsane metinlerinin ve bunlardan hareketle oluşturulan etkinlik çalışmalarının, kültürün öğretimi hususunda kullanılabilirliğinin incelenmesi araştırmanın problemini oluşturmaktadır. Buradan hareketle “Yabancılarla Türkçe öğretiminde kültür aktarımına katkı sağlayacak olan efsanelerde yer alan kültürel öğeler nelerdir?” sorusu araştırmanın problem cümlesini oluşturmaktadır.

1.2. Araştırma Soruları

Söz konusu çalışmada, Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen bireylere, Türk efsaneleri üzerinden Türk kültürünün aktarılması amaçlanmıştır. Bu amaca ulaşabilmek için şu sorulardan hareket edilmiştir:

- Dilin kültürle olan bağı ne şekildedir?
- Dil öğretimiyle birlikte kültürün aktarımı da bir gereklilik midir?
- Hedef dilin kültürünü öğrenmek, anlamlı öğrenme için bir zorunluluk teşkil eder mi?
- Kültürlerarası farkındalığa sahip olmak yabancı dil olarak Türkçe öğrenen bireye ne gibi faydalar sağlar?
- Kültürlerarası iletişim yetisi kişilerarası ilişkiyi nasıl etkiler?
- Kültür aktarımında yazınsal metinlerin yeri nedir?
- Yazınsal bir metin olan efsanenin sahip olduğu Türk kültür öğeleri nelerdir?
- Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen bireylere Türk kültürünün aktarımı amacıyla efsane türü gerekli yeterliliğe sahip midir?
- Efsane türü, sahip olduğu hangi unsurlarla kültürel aktarıma katkı sağlayabilir?

Bu sorulardan hareketle, Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen bireylere, Türk efsaneleri aracılığıyla Türk kültürünün aktarılması durumu üzerine incelemeler yapılmıştır. Bu hususta nitel araştırma yöntemlerine başvurulmuştur.

1.3. Amaç ve Önem

Yapılan araştırmalar incelendiğinde, YTÖ alanında efsane üzerine yeterli çalışma olmadığı tespit edilmiş ve bu nedenle kültür aktarımında efsane konusunun çalışılmaya değer olduğu öngörülmüştür. Alanda mevcut olan bu eksikliğe mevcut tez çalışmasıyla bir nevi başlangıç yapılmış olup tezin bundan sonra yapılacak çalışmalara kaynaklık etmesi hedeflenmiştir.

Tez çalışmasının amacı, efsaneler üzerinden örnek ders materyali oluşturup efsanelerin kültür aktarımı bağlamında kullanılabilirliğini ortaya koymaktır. Bu doğrultuda efsane

metinlerinin kültür aktarımında ne şekilde kullanılabileceği açıklanmaya ve örneklendirilmeye çalışılmıştır. Böylece yabancı dil olarak Türkçe öğrenen bireylere efsaneler aracılığıyla kültürel değerlerimizin kazandırılması amaçlanmıştır.

1.4. Varsayımlar

Toplumun örf ve âdetlerini, ananelerini doğrudan yansıtan bir tür olması sebebiyle efsane, kültürün bir yansıması olma özelliği taşır. Araştırmanın varsayımları şu şekildedir:

- Araştırmanın kavramsal çerçevesini oluşturmak için; yabancılara Türkçe öğretimi, kültürlerarası farkındalık, efsaneler ve kültür aktarımına yönelik yapılan akademik çalışmalara dönük bir alan yazın taraması yapılmış ve sonuçlar analiz edilmiştir. Yapılan bu taramanın, araştırmayı şekillendireceği ve belirlenen problemin çözümüne ışık tutacağı varsayılmıştır.
- Dil öğretimi, kültür öğretimi ile bir bütünlük oluşturmaktadır. Kültürü öğrenilmeyen bir dil tam olarak öğrenilmiş sayılmaz.
- Yabancılara Türkçe öğretiminde efsane, içerisinde barındırdığı kültürel motifler sebebiyle kültürün öğretimi için kullanılabilir bir türdür.
- YTÖ’de efsane metninden hareketle materyallerin oluşturulması, öğrencilerde Türk diline ve kültürüne yönelik ilgiyi canlı tutacak ve hedef dile karşı farkındalığı artıracaktır.

1.5. Sınırlılıklar

Bu çalışma, çeşitli kaynak kitaplardan elde edilen efsaneler ile Prof.Dr. Necati DEMİR’in “Türk Efsaneleri” kitabında yer alan 793 efsane içerisinden yapılan detaylı incelemeler sonucunda seçilen 10 adet efsane ile sınırlıdır.

2. BÖLÜM

Kavramsal Çerçeve

2.1. Dil ve Kültür

“Dil, insanın karakterinin bir parçasıdır.”

Bacon

“Kültür, bir toplumun tüm hayat biçimidir.”

R.Linton

Dil ve kültüre dair yapılan pek çok tanım bulunmaktadır. Var olan bu sayısız tanımlardan anlaşıldığı üzere dil ve kültür kavramları kuvvetli ilişkiye sahiptir. Bu ilişki öylesine kuvvetlidir ki hangisinin gelişim ve değişim konusunda diğerinden daha üstün veya daha fazla etki sahibi olduğu belirsizdir. Fakat bu iki kavram yüzyıllardır süregelen kuvvetli bir etkileşime sahiptir. Dil ve kültür kavramları, biri olmadan bir diğeri düşünülemez bir konumdadır ve birbirlerini karşılıklı olarak tamamlayıcı, etkileyici ve geliştirici niteliklere sahiptir. Bu nedendir ki yabancı dil öğretiminde kültürün yeri ve önemi yadsınamaz. Kültürel öğelerin göz ardı edildiği bir dil öğretimi düşünülemez. Böyle bir durum olsa dahi gerçek anlamda bir dil öğretimi gerçekleştirilmiş sayılamaz.

Bu bölümde, dil ve kültür kavramlarına dair yapılan çeşitli tanımlamalardan hareketle bu kavramları irdeleyeceğiz. Buradan hareketle her iki kavramın birbiri üzerindeki etkisinden bahsederek, aralarındaki ilişkiyi açıklayacağız.

2.1.1. Dil. Türk Dil Kurumu (TDK, 2010) dili: “İnsanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma, lisan, zeban” şeklinde tanımlanmaktadır. Dil için yapılan bir diğer tanım ise: “Bir toplum üyelerinin birbirlerine düşünce ve dileklerini anlatmak amacıyla kullandıkları, ilgili toplumca benimsenen ses simgelerinden oluşan ve belirli bir düzene göre işleyen kültürel dizgedir” (Acıpayamlı, 1978). Tanımlarda yer alan ‘toplum üyelerinin birbirlerine düşünce ve dileklerini anlatmaları’ ifadesinden hareketle denilebilir ki, “Dil her şeyden önce bir iletişim aracıdır ve birincil işlevi,

insana özgü eklemli seslerle bir dilsel toplulukta iletişim sağlamasıdır” (Vardar, 1998a, s. 57). Bununla birlikte, “Dilin en önemli yanı, insan dünyasında aracılık etmek, insanı insanla birleştirmektir. İnsanı insana ulaştıran dildir ve insan ancak dille bir toplumun üyesi olur” (Uygur, 2003, s. 16).

Tanımda üzerinde durulması gereken bir diğer nokta ise dilin “kültürel dizge” olması durumudur. “Dil dediğimiz iletişim aracı toplumu bir arada tutan harç; kültürü taşıyan ortak bir hazine, toplumu yansıtan bir ayna, bireyler, gruplar ve kümeler arasındaki ilişkileri düzenleyen hakem, hâkim veya hekim oluyor. Bu yüzden temel eğitim dil öğrenme ile başlıyor, dille geliyor” (Güvenç, 2015, s. 47). Dil olgusu üzerine yapılan açıklamalardan da anlaşılacağı gibi, dilin insanlar arasındaki bağlayıcı ve birleştirici etkisinin yanı sıra kültür taşıyıcısı olma özelliği de göz ardı edilemez. Dil bir toplum için en bariz kimliktir.

İnsan yaratılışı gereği yalnız bir hayat sürdüremez, başka insanların varlığına da ihtiyaç duyar. Bu amaçla iletişime geçmesini sağlayacak bir araca ihtiyaç duyar. İşte bu noktada iletişim kurmaya yarayan en temel araç olarak “dil” karşımıza çıkmaktadır. Gökberk’e göre dil şu özelliklere sahiptir:

Dilin fizik yönü, ruhsal yönü bir de anlam yönü vardır. Konuşurken çıkardığımız sesler, havanın bu dalgalanmaları *dilin fizik yönüdür*. Sesler anlam taşıyan birer kap gibidirler, anlamı konuşandan dinleyene ulaştıran birer köprüdürler. Konuşan karşısındakine birtakım sesler göndermeseydi, anlaşma olamazdı. Ancak bu gönderilen seslerin algılanmaları, yaşanmaları da gereklidir. Bu olay da *dilin ruhsal yönüdür* ama konuşmada anlaşmayı sağlayan asıl etken *anlamdır*. Anlam belli bir zaman anına bağlı değildir, zaman ve mekânı aşar. (akt. Pehlivan, 2007, s. 4)

2.1.2. Kültür. Tylor’a göre (akt. Güvenç, 2002, s. 101) kültür: “İnsanın bir toplumun üyesi olması dolayısıyla elde ettiği bilgi, inanç, sanat, ahlak, hukuk, gelenek, diğer yetenek ve alışkanlıkları kapsayan çok karmaşık bir bütündür.”

Maclver'e göre (akt. Yiğit, 2017, s. 31) "Kültür; yaşayış ve düşünüş tarzımızda, günlük münasebetlerimizde, sanatta, edebiyatta, dinle, sevinç ve eğlencelerimizde tabiatımızın kendisini ifade etmesidir."

"Toplumun üyesi olarak insanın, yaşayarak yaparak öğrendiği ve aktarıp öğrettiği maddi manevi her şeyden oluşan karmaşık bütündür" (Güvenç, 2015, s. 14).

Kültürün çeşitli tanımlamalarına bakıldığında, çoğunda ortak kavram olarak karşımıza "kültürün karmaşık bir bütün" olma özelliği çıkmaktadır. Kültürün söz konusu karmaşık yapısı içerisinde yer alan tüm unsurlar, birbirine bağlı ve bağımlıdır. Sahip olunan bu bağılık sayesinde insanlar, kültür unsurlarını ortak bir şekilde sürdürmeye ve geliştirerek yaşatmaya devam etmektedirler. Mevcut olan kültürel unsurların devamlılığındaki en önemli etken dildir. Kullanılan ortak dil sayesinde kişiler arasında iletişim gerçekleşir. Böylece kültürün nesilden nesile aktarımı gerçekleştirilerek, sürdürülebilirliği de sağlanmış olur.

Kültür üzerine yapılan tanımlamalarda ön plana çıkan bir diğer özellik de "kültürün sosyal bir olgu olması" ve bir topluma veya millete özgü birtakım özellikleri barındırmasıdır:

"Bir topluma, halk topluluğuna özgü düşünce ve sanat eserlerinin bütünü" (TDK, 2010).

"Belirli bir topluluğa ait sosyal davranış ve teknik kuruluşlar 'kültür'ü meydana getirir" (Kafesoğlu, 2003, s. 16).

"İnsan kültürle doğmaz; onu daha sonra toplumdan edinir ve kültürü edinmenin amacı toplumun kabul edeceği davranışlar sergilemektir" (Goodenough, 1964, s. 36-39).

"Kültür, bir millete şahsiyetini veren, diğer milletler arasındaki farkı tespit etmeye yarayan, tarihin seyri içerisinde teşekkül etmiş, kendine has maddi ve manevi varlık ve değerlerin ahenkli bir bütünüdür" (Bilgiç, 1986, s. 27).

Nault'a göre (akt. Aytekin, 2009, s. 4) "Davranış ve etkileşim kalıplarının sosyal yollarla aktarıldığı bir sistemdir. Bu sistemdeki herkesin ortak bir sosyal ortamı ve geçmişi, ortak algılama-değerlendirme ve harekete geçme standartları vardır."

Yapılan tanımlardan hareketle, kültürün sosyal bir olgu olduğu ve bir topluma veya millete özgü olduğu ifade edilebilir. Bunun yanı sıra kültürün kendi içerisinde bir dinamizmi vardır. Kültür ve içerisinde barındırdığı unsurlar durağan değildir; bu unsurlar her an değişime ve gelişime açıktır.

Kültürün sahip olduğu dinamik olma özelliğini Cunico şöyle açıklamıştır:

Aynı dili konuşan üyeler arasında daima aynı şekilde paylaşılan değerler, inançlar ve sabit bilgi bütünü olarak algılamak yerine belirli bir dil topluluğu içindeki sosyal uygulamalarla biçimlenmiş dinamik bir bütün olarak algılamalıyız. Bir kültür tek ve değişmez sayıldığında, o kültüre ait insanları da sabit olarak algılamaya ve kalıp düşünceler ya da ön yargılar oluşturmaya başlarız. (akt. Aytekin, 2009, s. 5)

Kültürün üreticisi olan insan, kendini her an ve her koşulda geliştirmekteyken, insan ürünü olan kültürün bu değişim ve gelişimden etkilenmemesi mümkün değildir. Bu nedenle insan hayatında gelişime açık olan en temel öge kültürdür. Bununla birlikte, sürdürülen yaşam içerisinde insan ve kültür karşılıklı olarak birbirlerini etkilemekte ve geliştirmeye devam etmektedir.

Tural (1992) tarafından yapılan bir tanıma göre, kültür; tarihsel açıdan varlığı mutlak şekilde kabul edilen bir topluluğun, toplumsal ilişkiler aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktarıldığı tüm yaşantı ürünlerinin –maddi ve manevi tüm değerler- birleşimi diyebileceğimiz, her yönüyle bireyde ve söz konusu toplulukta bilinç, şahsiyet ve de aitlik hissi oluşturan, birleştiricilik özelliğine sahip olan, mevcut koşullara göre değişim ve gelişimine imkân tanıyan toplumsal mekanizmalarca belirlenen bir düzendir.

Yukarıda ele alınan tüm tanımlarda kültürün bir millete özgü olması ve ayırt edici özelliği olduğu ifade edilmiştir. Kültür bahse konu olduğu gibi, bireyler için ve bireyin ait olduğu toplum için kimlik niteliğindedir. Memiş (2003)'in de belirttiği gibi, kültürün en önemli

özelliği millî bir karakter taşımasıdır. Tüm bu açıklamalardan hareketle denilebilir ki birey ait olduğu toplumun özelliklerini kültür sayesinde edinir.

2.1.3. Dil-kültür ilişkisi. Dil kültür ilişkisini ele aldığımızda her iki kavramın karşılıklı olarak birbirini etkilediği ve bu etkilenme neticesinde birbirlerini geliştirdiklerini ifade edebiliriz. Kültür, insan varlığının bir temsilidir; dil de insanın var oluşunun bir ifadesidir. İnsan, hayatını bir kültür dâhilinde inşa eder ve sürdürür. Dil ile de sahip olduğu hayatı anlamlandırır ve korur.

Kültürde var olup da dilde ifadesini bulmayan hiçbir unsur yoktur. Dil, kültürel öğelerin temel ifade aracıdır. Bir ifade aracı olan dilin gelişimi yine kültüre bağlıdır. Kendini geliştiren ve zenginleştiren bir kültürde, dilin bu gelişimden etkilenmemesi düşünülemez. Çünkü dil, tarih boyunca kültürün taşıyıcısı olma özelliğiyle onun nesilden nesile aktarılmasını sağlamıştır.

Turan'a (2000, s. 57) göre "Dil, insana ait her türlü ürünün taşıyıcısıdır ve kültürün yeniden öğrenilip aktarılmasında ona büyük gereksinim vardır." Edward Sapir (akt. Yiğit, 2017, s. 34) ise bu durumu, "Bir dili, o dille konuşan çevrenin kültüründen ayırmak imkân dâhilinde değildir, aynı şekilde onu insanın psikolojik ve sosyolojik gidişatından da ayırmak imkânsızdır." şeklinde ifade etmektedir.

Dil edinimi yalnızca dildeki semantik yapıların, yeni kelimelerin, dil bilgisel kuralların ve okuma-yazma becerilerinin edinimi demek değildir. Dil edinimi, dil ile bir bütün olan kültürün de dil ile birlikte edinilmesidir.

Titiz'e (1998, s. 307) göre "Bir dili öğrenmek demek o dili kullanan kültürün düşünce biçimini öğrenmek demektir." Bununla birlikte "Kimi zaman dildeki bir sözcük bile ulusun inançları, gelenekleri, bireylerin kendi aralarındaki davranış ve ilişkileri, maddî ve manevî kültürü üzerinde fikir verebilir" (Aksan, 1995, s. 67). Başka bir ifadeyle, "İnsanın ana dilini öğrenmesi kültür edinmesinden başka bir şey değildir" (Demircan, 2012, s. 22). Nitekim

bireyler, ait oldukları toplumun dilini öğrenirken aynı zamanda o toplumun değerlerini, alışkanlıklarını, ananelerini, toplumsal normlarını, kültürel yapılarını da edinirler.

“Her ulus, dilinin sunduğu olanaklardan yararlanarak, dilini kullanarak, geliştirerek tarih boyunca kendi benliğini, varlığını sergileyen bir kültür ortaya koyar” (Ozil, 1991, s. 95). Aynı zamanda “Dilin güçlü etkisi kültür varlığının her yanında kendisini duyurur. Toplum, din, edebiyat, tarih, bilim, eğitim gibi kültürün her yöresi en iç öğelerine dek zorunlulukla dilin damgasını taşır” (Uygur, 1989, s. 5).

Dilin benliğini, varlığını sergilediği kültürel boyutlara, dil ürünü olan deyimler, atasözleri, halk deyişleri, şiir ve türkü gibi türlerde doğrudan rastlarız. Bu türler, insanın kendini ifade etmek için kullandığı doğrudan veya dolaylı birer araçtır. İnsanın kendini ifade edişinde, ait olduğu toplumun değerleri, ahlaki yönleri vb. durumlar birebir görülür. İnsanlık için denilebilir ki farklı toplumların birer üyesi olsalar da sahip olunan duygular ortaktır. Öfke, sevgi, sitem, karamsarlık ve kıskançlık gibi duygular tüm insanlık için var olan ortak duygulardır. Fakat ayrımın başladığı nokta bu ortak duyguların yansıtılışı ve ifade edilişindeki farklılıklardadır. Bu farklılığın sebebi ise tamamen kültürelidir.

Lado (1986) bu farklılıkların yansıtılmasıyla ilgili olarak şu örnek olayı vermektedir:

Amerika’da ‘s’ harfini uzatarak uzun bir ‘sssss’ sesi çıkarmak bir olumsuzluk ifadesidir. Konuşmacıyı dinleyen topluluğun yapılan işi beğenmediğini gösterir. Fakat İspanyolca konuşan ülkelerde bu sessiz olunması için yapılan bir çağrı anlamını taşır. İspanyolca konuşan bir topluluk önünde, konuşmasının ortalarında ‘sssss’ sesini duyan Amerikalı bir yazar önce şaşırıp, dinleyicilerin kendisini protesto ettiğini düşünür, daha sonra bunun sessizliği sağlamak için kullanılan bir yöntem olduğunu anlar. (akt. Okur & Keskin, 2013, s. 1626)

Ünalın’a (2002, s. 111) göre dil, “Onu konuşan milletin yaşayış biçiminin, en geniş anlamda kültürünün, dünya görüşünün, tarih boyunca geçirdiği evrelerin ve başka toplumlarla

kurduğu ilişkilerin yansıtıcısıdır.” Nitekim “Kültürü hakkında hiçbir şey bilmediğimiz bir toplumun, tarihi boyunca dilindeki gelişmeleri, kelime hazinesini, dilin kullanılış yol ve biçimlerini incelediğimizde o toplumun belli bir zaman dilimindeki düşünüş ve yaşayış biçimini, sosyal ve ekonomik düzeyini kısaca, kültürünü rahatlıkla çıkarabiliriz” (Aksan, 1977, s. 13).

Aksan (2000), benzer şekilde tek başına bir dil ele alınarak, belirlenen bu dilin herhangi bir dönemine ait bir metni sadece yabancı kültürlerin etkisi yönüyle incelendiğinde o dilin konuşulduğu toplumun o dönemde hangi kültürlerin etkisinde kaldığının saptanabileceği, düşüncesi ile dilin kültürel anlamdaki dönemsel farklılıklara sahne olduğunu ifade etmektedir. Örneğin, Osmanlı Dönemi’ne ait edebî eserler ile günümüze ait edebî eserler karşılaştırıldığında, dildeki kültürel hareketlilikten kaynaklı değişimi bariz bir şekilde görebiliriz. Divan edebiyatına ait nesir türündeki bir metin ile Cumhuriyet Dönemi romanlarının dili arasındaki fark apaçık ortadadır. Aşk üzerine yazılmış bu iki farklı döneme ait nesir örnekleri incelendiğinde aradaki fark daha iyi anlaşılacaktır:

Aşkdur iki gönülü bir eyleyen. Aşkdur mahbûblara ân viren. Aşkdur mürde gönüle cân viren. Aşkdur gözleri sâkî iden. Aşkdur güzelliği bâkî iden. Aşkdur cemâllere ziynet viren. Aşkdur güzellere izzet viren. Aşkdur suretleri mahbûb iden. (Sinan Paşa, Tazarruname, 15.yy.)²

Oysa ben her an sana bakmak, bir sözünü kaçırmamak; bit kıpırdanışını, yüzünün her ana değişen bütün gölgelerini izleme, her ana yeni sözler buluş söylemek istiyorum. Her mevsimde, her gittiğimiz yerde, insanlarla ve insanlarsız, aşkın değişen yansımalarını görmek istiyorum. Bütün bunlar beni yoruyor. Sen orada duruyorsun ve beni seyrediyorsun sadece. Senin için sevmek, su içmek gibi rahat bir eylem. Ben, her ana uyanık olmalıyım. (Oğuz Atay, Tutunamayanlar, 20.yy.)³

² Yusuf Sinan Paşa (b.t.). *Tazarruname* (haz. A. Mertol Tulum). İstanbul: Meb Yayıncılık.

³ Atay, O. (2014). *Tutunamayanlar*. İstanbul: İletişim Yayıncılık.

Örneklere de görüldüğü gibi Sinan Paşa'ya ait olan bu nesir parçasının anlaşılabilmesi için, kelimelerin çoğunun günümüz Türkçesindeki karşılıklarının bilinmesi gerekmektedir. Oğuz Atay'ın romanından alınan bu bölüm ise günümüz Türkçesine yakınlığı sebebiyle rahatlıkla anlaşılabilir. Fakat dilin dinamiklerinden kaynaklı olarak ilerleyen zamanlarda Atay'ın aşk üzerine yazdığı bu sözleri anlamak için de bir vasıtaya ihtiyaç duyulabilir.

Sonuç olarak dil, “Kültür öğelerine etkide bulunurken, kendi de her bir alanın özel gereksinimleri ve koşulları ile kendi çevresini ve yönünü belirler ve ona göre gelişir. Dil geliştikçe de kültür üzerindeki etkisi daha da yetkinleşecektir” (Dilidüzgün, 1995, s. 9). Dil, kültürün farklı bir boyutu olmakla birlikte onun hem kurucusu hem de geliştiricisidir. Dil incelenerek kültür, kültür incelenerek dilin insan hayatındaki vazgeçilmez etkileri görülebilir.

2.2. Yabancı Dil Öğretiminde Kültürlerarası Yaklaşım

Günümüzde kültürler arasında meydana gelen yakınlaşmalar, küresel dünya düzeninin bir getirisi olarak, yeni bir dil öğrenmenin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Ülkeler arasında siyasi, ticari, eğitim vb. konularda yaşanan ilişkiler neticesinde bu ülkelerin dillerini öğrenmek, o milletin diline ve bu sayede kültürüne hâkim olmak kaçınılmaz bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim “Tüm dünya ülkelerinde yabancı dil bilme ve öğrenmenin önemi, toplumsal ve kültürel değişimler ve uygulamaya dayalı ilerlemeler karşısında giderek daha büyük önem kazanmakta, ülkeler arasında kültür alışverişi ve çeşitli alanlarda iş birliği olanaklarının artmasıyla yabancı dil öğrenme etkinlikleri daha da zorunlu bir gereksinim durumuna gelmektedir” (Sözer, 1984, s. 131).

Polat (1990, s.70) “Kişinin kendi deneyimini yabancı deneyimle karşılaştırması kültürel başkalığın keşfedilmesini sağlar. Bu da kültürlerarası bildirimin gerçekleştirilmesinde çok önemli bir aşamadır.” ifadesiyle kültürlerarası yaklaşımın önemine değinmektedir.

Bu bölümde, “kültürlerarası bildirimsel edinç” kavramına açıklık getirerek, bu kavramı meydana getiren bileşenler üzerinde duracağız. Bunun yanı sıra kültürel ve kültürlerarası

farkındalığın gerektirdiği becerileri sıralayacağız. Aynı zamanda kültürel farkındalık oluşturmanın esaslarına değinip kültürlerarası eğitimin kültürel yetkinlik kazanma konusundaki gerekliliği üzerinde duracağız.

2.2.1. Kültürlerarası bildirimsel edinç kavramı. Günümüz şartlarında bireylerin gerek birbirleriyle gerekse diğer toplumlarla etkileşimi gittikçe artmaktadır. Tapan'a (1995) göre bireyler bu doğrultuda yabancı dil öğrenme arzusu duymakta ve farklı diller ve kültürlerle tanışıp etkileşime geçebilme, onların dünyasını anlayabilme ihtiyacı hissetmektedirler. Sahip olunan bu ihtiyaçtan hareketle bildirimsel (bildirişim) edinç olgusu dil öğretim sürecinde en temel hedef kabul edilmektedir.

Bildirişim kavramı, TDK tarafından "iletişim" olarak tanımlanırken; Vardar'a (1998b, s. 16-17) göre ise, "Bir kişi ya da yer ile bir başka kişi ya da yer arasındaki bilgi alışverişi, karşılıklı olarak bildirimde bulunma eylemidir." Bildirimsel yaklaşımın esasına göre dil, kullanım sahasında önem kazanmaktadır. Yani dil aktif bir şekilde işlevsel yönüyle kullanılmalıdır. Diğer bir deyişle, yeni bir dil öğrenen bireyin o dilin kullanıldığı toplum içerisindeki günlük işlerini kolaylaştırmalıdır.

Tapan'a (1995) göre dil öğretiminde bildirimsel yaklaşımı etkileyen esas düşünce, bireyin hedef dilin kullanılmış olduğu toplumun günlük hayatında, farklı durumlarda denk geleceği bildirişim ihtiyaçlarını ne şekilde karşılayabileceğini kavraması ve dil aracılığıyla harekete geçme becerisini edinebilmesidir.

Birey tarafından belirli sebeplerden dolayı tercih edilen yabancı dil öğrenme isteği, öğrenilen dilin ait olduğu toplumla olan ilişkiler üzerinde doğrudan etkilidir. Bu hususta karşımıza ilk olarak kültürel hareketlilik çıkmaktadır. Bu noktada, kültürlerarası bildirişimin kişilerarası anlaşmayı esas aldığı ve bu sayede etkileşimi artırdığı ifade edilebilir.

Günümüzdeki yabancı dil öğretiminde, öğrenilen dilin ana dil kullanıcısı kadar kurallı, doğru ve etkili kullanım amacı ortadan kalkmıştır. Dil öğretimindeki başarı değerlendirilirken

sadece dilin doğru ve kurallara uygun olarak kullanılması esas alınmamaktadır. Günümüzde yabancı bir dil çok yönlü olarak öğretilmekte ve öğrenilmektedir. Çok yönlülük kavramından kasıt ‘bağlamdan hareketle, anlamlandırılarak gerçekleştirilecek bir öğrenme’dir. Bunun sağlanabilmesi için dilin kültürel boyut dâhilinde de ele alınması gerekmektedir. Çünkü yabancı dil öğrenmek, yeni bir kültürün kapılarını aralamak demektir. Yeni bir kültürle olan bu tanışma kültürlerarası yakınlaşmayı ve aralarında bir bağlılık oluşmasını sağlayacaktır.

Yabancı dil sayesinde karşılaşılan yeni bir kültür, öğrencinin hayata olan bakışını etkileyecektir. Çünkü yeni bir dil öğrenmek demek yepyeni bir dünya ile tanışmak demektir. Yabancı olanı anlamlandırmaya çalışmak, sahip olduğu bilgi birikimiyle onu yorumlamak, kendisinde olan ve olmayan yönleriyle kıyaslamak böylelikle benzerlikleri ve farklılıkları keşfetmek, var olan farklılıklara hoşgörü ile yaklaşip onu kabullenmek dil öğrenimini daha anlamlı hâle getirecektir. Tüm bunlar sayesinde dil öğrencisinin hayata bakış açısı genişleyecektir.

Neuner’e göre (akt. Tapan, 1995, s. 157), “İki kültürün yan yana geldiği bir eğitim sürecinde öğrenci, farklı kültürleri kendi başlıkları içinde kavramayı, böylece yabancı olana karşı daha hoşgörülü olmayı, ön yargısız bakmayı yabancı ile birlikte olabilmeyi öğrenebilir.”

“Değişen dünya düzeninde yabancı kültürleri tanıma isteği ve kültürlerarası yakınlaşmalar dil öğretim yöntemlerini de etkilemiştir. Dolayısıyla, yabancı dil eğitimi/öğretimi süreçlerinde de artık ‘iletişim yetisi’ kavramı ‘kültürlerarası iletişim yetisi’ kavramına doğru bir değişimi ortaya çıkarmıştır” (Yiğit, 2017, s. 42). İletişim yetisinden kültürlerarası iletişim yetisi kavramına doğru bir değişim ortaya çıkmıştır. Pegrum (akt. Yiğit, 2017, s. 42) bu durumu şöyle açıklar: “İletişim yetisi kavramı, yabancı dil öğrencisinin iletişimde yabancı dili ana dili olarak konuşanlar kadar yetkin olmasını amaçlarken, kültürlerarası iletişim yetisi, öğrencinin hedefinin kendi kültürüyle hedef kültür arasında üçüncü bir yerde durmasını, ikisi arasında arabuluculuk yapmasını hedeflemektedir.”

Rathje'e göre (akt. Yiğit, 2017, s. 44) "Kültürlerarası bildirişimsel (iletişimsel) edinç (yeti), kültürlerarası etkileşim sürecini yanlış anlamaları bertaraf edecek şekilde şekillendirebilme ve ilgili herkes için kabul edilebilir ve verimli olan bir yolla sorun çözme fırsatları yaratabilme becerisidir."

Gökmen'e (2005) göre ise kültürlerarası bildirişimsel edinç, farklı dil ve kültürdeki bireylerle, kendi dillerinde doğru ve etkin bir şekilde iletişime geçebilme yeteneğidir.

Menard-Warwick (akt. Yiğit, 2017, s. 44) "Kültürlerarası iletişim yetisini, farklılıkların farkında olma, onlara saygı gösterme ve bunlara ek olarak kendini başkalarının gözünden görebilme kapasitesi olarak tanımlar."

Jin ve Cortazzi'ye göre (akt. Yiğit, 2017, s. 44) ise kültürlerarası iletişim (bildirişimsel) yetisi, "Sadece öğrencilerin kültürlerarası bağlamda doğru şekilde iletişim kurabilmeleri değil, aynı zamanda başkalarının iletişim biçimlerini ve çıkarımlarını anlayabilmeleri, yani sosyal anlamda etkin rol oynayabilmeleri" dir.

Byram (akt. AYTEKİN, 2009, s. 14), kültürlerarası iletişim yetisinin birbirini tamamlayan 4 bileşenden oluştuğunu belirtmektedir. Bunlar:

- **Dil bilimsel Yeti (linguistic competence):** Yazılı ve sözlü dili anlayabilecek ve yorumlayabilecek standart dil bilimsel yeteneğe sahip olmaktır. Bireyin herhangi bir dilde kendini tam olarak ifade edebilmek için o dilin dil bilimsel kurallarını ve dilsel özelliklerini iyi bilmesi gerekmektedir. Yazılı ve sözlü dilde kendini ya da fikir ve düşüncelerini ifade edemeyen bir bireyin tam anlamıyla iletişim kurabilmesi mümkün olmayacaktır.
- **Toplumbilimsel Yeti (Sociolinguistic competence):** Ana dili konuşucusu olsun ya da olmasın, bir konuşucu tarafından üretilen dile konuşucunun kabul ettiği, konuşucuyla karşılıklı aktarılan ya da açık hâle getirilen anlamı verme yeteneğidir.
- **Söylem Yetisi (Discourse competence):** Bir konuşucunun ait olduğu kültürün geleneklerine uyumlu olan veya belli amaçlarla kültürlerarası metin olarak iletilen tek

tarafıyla da karşılıklı konuşma metinlerinin üretimi ve yorumlanması için stratejiler bulma, kullanma ve iletme yeteneğidir.

• **Kültürlerarası Yeti (Intercultural competence):** Kültürlerarası yeti başka kültüre sahip insanlarla onların dillerinde etkili ve uygun bir biçimde iletişim kurma becerisidir. Byram ise bu sıralamaya değinirken iletişimle ilgili dil bilimsel kavramlardan ziyade kültürlerarası iletişimin yetenek, bilgi ve hareketler kavramları üzerine olduğuna yoğunlaşmaktadır.

2.2.2. Kültürel farkındalık. Titiz'e (1998, s. 307) göre, "Bir dili öğrenmek demek o dili kullanan kültürün düşünce biçimini öğrenmek demektir." Dili var eden, şekillendiren ve geliştiren kültürü anlamadığımız sürece o dilde tam anlamıyla yetkin olamayız. Yeni bir dili öğrenebilmemiz ve anlamlandırabilmemiz için, o dilin ait olduğu kültür hakkında gereken farkındalığa sahip olmalıyız. Özbay'ın (2010, s. 122) da belirttiği gibi, "Dilin öğrenilmesi ve kullanılması, kültürün de öğrenilmesi demektir. Her kelime, her cümle, kültüre ait bir göstereyi temsil etmektedir." Bununla birlikte Çifci (2004, s. 587) de dil-kültür ilişkisine değinerek bu durumu: "Kelimeler, kültürün korunduğu ve taşındığı en temel aletlerdir. Kelimelerin yardımı olmadan toplumlar arasında kültür geçişleri olamayacağı gibi, kültür unsurları olmadan da yeterli bir dil olmayacaktır." şeklinde ifade etmiştir.

Dil ve kültür arasında mevcut olan bu kuvvetli ilişki, kültürel farkındalık kavramının oluşmasını sağlamış ve bu kavramı dilin öğretimi sürecinde olmazsa olmaz denilecek bir pozisyona getirmiştir. Kültürel farkındalık, dilin kullanımı yani iletişim esnasında kültürel konulara karşı gösterilen bilinç ve hassasiyet olarak tanımlanabilir. Bu bilinç, kaynak kültür ve hedef kültürün içinde barındırdıklarının farkında olma durumudur.

Bireyin başarılı bir iletişim süreci gerçekleştirebilmesi için, kültürel farkındalık bilincine sahip olması gerekmektedir. Türk bir birey, kendisine bir hediye verildiğinde bir nezaket göstergesi olarak teşekkür eder; aynı şekilde kendisi de bir başkasına hediye verdiğinde

kendisine teşekkür edilmesini bekler. Fakat bu durum başka ülkelerin kültüründe aynı şekliyle karşılık bulmamaktadır. Örneğin Hindistan kültüründe, verilen hediyenin karşılığı olarak -sözlü bir ifade olan- ‘teşekkür ederim’ ifadesi kullanılmamaktadır. Bunun yerine yalnızca tebessüm edilerek ve kafayı hafif öne eğme hareketiyle -sözsüz iletişim unsurlarından- jest ve mimiklere dayalı bir memnuniyet belirtisi gösterilmektedir. Böyle bir durum karşısında Türk birey, karşısındaki kişinin nezaketsiz ve kaba olduğunu düşünecektir. İşte, sahip olunan kültür kodlarına göre yapılan bu değerlendirme, evrensel kültür bileşenlerine uymamakla birlikte, kültürel farkındalık bilincine de uygun bir davranış değildir.

Yabancı olunan kültür öğelerini kendi kültürel değerlerimiz kapsamında değerlendirmek ‘öteki’ ile olan iletişimi olumsuz yönde etkileyecektir. Jin ve Cortazzi’ye göre (akt. Yiğit, 2017, s. 41) “Kültürel farkındalık geliştirme, öğrencilerin kendi ön yargılarıyla başa çıkmayı öğrenmesi, demektir.” Birey, öteki olana ön yargı ile yaklaşmamalı, onu kabullenebilmeli ve içselleştirmelidir. Bu sayede kendi kültürü ile yabancı bir kültür arasında anlamlı ilişkiler kurmuş olacaktır.

Kültürel farkındalık, birden çok beceriyi ve davranışı kapsayan çok yönlü bir olgudur. Sercu (akt. Aytekin, 2009, s. 22) bu kavrama farklı bir bakış açısı kazandırmış ve kültürel farkındalığın daha kapsamlı hali olan kültürlerarası farkındalık kavramına bir açıklama getirmiştir. Ona göre kültürel farkındalık kavramı kültürel anlayış, tutum ve kimlik gelişimi ile ilgiliyken, kültürlerarası yeti bunlara ek olarak performansı ve davranışsal yönü vurgular.

Ruben (akt. Eğinli & Yalçın, 2016, s. 10) de kültürel farkındalık yanında kültürlerarası farkındalığa da sahip olunması gereklidir, düşüncesini savunur ve kültürlerarası farkındalık becerilerinin yedi boyut içerdiğini şu şekilde açıklar:

- Saygı gösterme (saygıyı ifade etmek ve pozitif bakmak),
- Etkileşim tutumu (tanımlayıcı, değerlendirici ve eleştirel olmayan yanıtlar vermek),

- Bilgi yönelimi (kişinin farklı ortamlarda doğrunun ve yanlışın ne olduğunu ya da farklı bakış açılarını açıklayabilme ve tanımlayabilme yeteneği),
- Empati (diğer kişinin duygu ve düşüncelerini anlayabilme ve sezgisel tanımlayabilme),
- Esnek olma (kişinin farklı ortamlarda bilgi isteme, açıklama, problem çözümü ile ilgili değerlendirme yapabilme niteliklerini uyumlaştırma ve bu konuda esnek davranabilme yeteneği),
- Etkileşim yönetimi (diğerlerinin ihtiyaçlarını doğru değerlendirerek bir neden temelinde etkileşimi başlatabilme ve sürdürübilme),
- Belirsizliğe karşı tolerans (kişinin yeni ve belirsiz durumlar karşısında tepki verebilme yeteneği).

Tapan'a (2006, s. 312) göre, "Kültürlerarası diyalogun vurgulandığı yabancı dil öğrenim sürecinden beklenen, öğrencinin bir yandan yeni edindiği bilgi ve değerlerle yabancı dünyaya ulaşırken, öte yandan düşüncelerini yeni bir bakış açısıyla kendi dünyasına çevirerek kendi dünyasını da çok yönlü ve daha geniş bir açıdan, daha farklı değerlendirerek zenginleştirebilmesidir." Böylece birey, yeni bir kültürün kapılarını aralamanın yanı sıra kendi kültürünü de yeniden keşfetmeye başlayacaktır. Kendi kültürünü karşılaştığı bu yeni kültürle kıyaslayacak, benzerliklerin ve farklılıkların ayırımına varacak bu sayede 'kültürel farkındalık' kazanmış olacaktır. Sonuç olarak, yabancı dil öğretiminde 'kültürel farkındalık' kazanımı esas alınmalıdır.

Tomalin ve Stempleski (akt. Yiğit, 2017, s. 42) yabancı dil öğrenen bireylerde kültürel farkındalık oluşturulabilmesi için şu önerilerde bulunur:

- Kültürü öğrenilen dil aracılığıyla sunun,
- Kültürel davranış çalışmalarını her dersinizin bir parçası hâline getirin,

- Öğrencilerinizin ihtiyaç duyduklarını düşündükleri sosyo-ekonomik yeterliliğe ulaşmalarını hedefleyin,
- Tüm seviyelerin kültürlerarası bir anlayış geliştirmelerini hedefleyin, sadece hedef kültürü anlamalarını değil kendi kültürlerine de farkındalık geliştirmelerini sağlayın,
- Kültürle ilgili tüm öğretilenlerin davranış değişikliğine sebep olmadığını fakat tamamıyla kişinin kendi davranışlarıyla diğerlerinin davranışlarını etkileyen kültürel etmenlerin farkına varma ve tolerans geliştirmelerini sağladığını aklınızdan çıkarmayın.

2.2.3. Kültürlerarası eğitim (Kültürel farklılık eğitimi). Kültürlerarası eğitim kavramına değinmeden önce, bu eğitimin temel amacı olarak kabul edilen kültürlerarası yeterlilik olgusuna değinmek gerekmektedir.

“Kültürlerarası yeterlilik, kültürlerarası ortamlarda uygun ve etkili bir şekilde etkileşim kurabilmek için kültürlerarası bilgi, beceri, duygu ve tutumlarla desteklenen bir yetenektir. Kültürlerarası yeterlilik, tanımında da görüldüğü gibi kişilerarası etkileşimlerle ilgili bir kavramdır” Stiftung ve Cariplo (akt. Eğinli, 2011, s. 223).

“Kültürlerarası yeterliliğin kazanılmasında kültürel farklılıkları inkâr etmek, kültürel farklılıkları algılamak ve savunmaya geçmek, kültürel farklılıkları minimize etmek, kabul etmek, adapte olmak, bütünleşmek biçimindeki aşamalar ancak kültürel farklılık eğitimlerinin aracılığıyla mümkün olabilmektedir” Antal ve Friedman (akt. Eğinli, 2011, s. 223).

Bu noktada karşımıza çıkan kültürel farklılık eğitimi “kültürlerarası eğitim” şeklinde de ifade edilmektedir. Earley ve Peterson (2004; akt. Eğinli, 2011) bu duruma şöyle açıklama getirmiştir; kültürlerarası eğitim önceki dönemlerde kültür öğelerini kavramakla aynı anlamda kullanılırken, ilerleyen dönemde kültür öğelerini kavramanın dışında bireyler arası ilişkiyi, âdetleri, normları, değerleri ve tümünü oluşturan sebeplerin aktarımını mecbur kılan ve

bireyin hedef kültüre entegre olmasını mümkün hâle getiren bütün bilgilerin aktarılması görevini üstlenmiştir.

“Eğitim sürecinde kişinin kültür ile ilgili belirsizliklerle karşılaşma olasılığını en aza indirmek ve karşılaşılan olayların üstesinden gelebilmek için gerekli bilgilerin aktarılması ve becerilerin kazandırılması söz konusu olabilmektedir” Earley, P.C. (akt. Eğinli, 2011, s. 219). Kısacası kültürlerarası eğitim, bireyin karşılaştığı yeni kültür içerisinde daha rahat bir şekilde yaşamını sürdürebilmesi ve bu yeni kültürün öneme sahip değerlerinin neler olduğuna dair gerekli bilgilerin kendisine öğretilip becerilerinin kazandırılmasıdır.

Bununla birlikte Deardoff, D.K. (2006) kültürlerarası yeterliliğin kazanılmasında gerekli olan yetenekleri şu şekilde sıralamıştır:

Kişinin kültürlerarası eğitim ile kültürlerarası bilgi, beceri, tutumları temelinde kültüre ilişkin çeşitli durumlarda uygun ve etkili bir şekilde iletişim kurma yeteneği; esneklik, rahat davranabilme, yeni kültür içinde aşına olunmayan davranışlar karşısında kültüre özgü davranışları tanımlayabilme yeteneği; kültür farklılıklarını aşarak mesajı doğru şekilde kodlayabilme ve açabilme becerisi; kültürel farklılıklara duyarlılık geliştirerek kültürel farklılıklara olumlu duygularla yaklaşabilme yeteneği; diğerlerinin dünya görüşlerini anlayabilme yeteneği. (akt. Eğinli, 2011, s. 223)

Söz konusu açıklamaya bakıldığında da kültürlerarası yeterlilik kazanmanın yolunun kültürlerarası eğitim almaktan geçtiği net bir şekilde ifade edilmektedir.

Yeni bir kültür içinde bulunan bireyin etrafına uyumlu olması hususunda engelleri aşabilmesi, gündelik hayatını sürdürebilmesi ve gereksinimleri giderebilmesi konusunda kültürlerarası eğitime tabi tutulması bir zorunluluk olarak görülmektedir. Kültürlerarası eğitimler sonucunda ise birey, farklı kültürlerle yönelik uyum sağlama davranışı göstermektedir.

Kültürlerarası uyumluluk, yabancı ortamda bireyin farklı yönlerden kendisini ruhsal açıdan huzurlu hissedebilme durumunu açıklamaktadır. Birey, gerçekleştirilen kültürlerarası eğitim sayesinde farklı kültürlere toplumsal kültür ve psikolojik açıdan adapte olabilmektedir. “Özellikle bir kültürdeki dil, yeme alışkanlıkları, giyim biçimleri, inançlar, öncelikler, normlar, değerler, tutumlar ve algılama biçimleri ile ilgili bilgi edinmesi hem uyum sağlamak hem de başarılı olabilmek için gerekli görülmektedir” Darby, R. (akt. Eğinli, 2011, s. 219).

Kültürlerarası eğitim genel olarak bilişsel, duygusal ve davranışsal olarak üç düzeyde gerçekleşmektedir. Bilişsel düzeyde, yabancı bir kültür ile ilgili bilgilerin aktarılması sağlanmakta; duygusal düzeyde, kültürel uyumsuzluk yaşanması durumunda verilen kişisel tepkiler ve bu durumun üstesinden gelebilmek için yapılması gerekenler aktarılmakta; davranışsal düzeyde ise, kişinin diğer kültürden kişilerle olumlu ilişkiler kurabilmesi için kapasitesini geliştirmesi sağlanmaktadır. (Waxin, M. V. & Panaccio, A.; akt. Eğinli, 2011, s. 220)

Sonuç olarak; bir olgu olarak kültürlerarası eğitim, yeni bir kültüre karşı gerçekleşmesi gereken kabullenışı sağlayan eğitimlerdir, diye tanımlanabilir. Yabancı bir dil öğrenen kişinin hedef dilin kültürünü öğrenmesi, onu kabullenmesi gerektiği düşünüldüğünde bunun ancak dil öğretim sürecinde gerçekleştirilecek kültürlerarası eğitimle mümkün olabileceği görülmektedir. Bu nedenle kültürlerarası eğitim, yabancı dil öğretim sürecine dâhil edilmesi gereken unsurların başında gelmektedir.

2.3. Yabancı Dil Öğretimi Derslerinde Kültür Aktarımı ve Bu Amaçla Yazınsal

Metinlerin Kullanımı

Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi derslerinde, ilk aşamada öğrencinin günlük hayatta kendini ifade edebilmesini sağlayacak kazanımlar üzerinde durulur. Bundan sonraki aşamada ise öğrencinin dilde yetkin hâle gelebilmesi için gerekli uygulamalar yaptırılır. Dilde gerekli yetkinliğin edinilmesi için, dilin ait olduğu kültürün de öğrenilmesi kaçınılmazdır.

Dil öğretimi, dilin yalnızca kurallarla örülmüş yapısının öğretimi değil, bundan çok daha fazlasıdır. Çünkü dil öğretiminde esas amaç, dilin anlamlı bir bütünlük içinde öğretilmesidir. Bunun sağlanabilmesinin yolu, dilin ait olduğu kültürü de öğretim sürecinde dahil etmekten geçer. Kültür aktarımı, bireye öğrendiği bu yeni dilin dünyasını, düşünüş biçimini de kazandırmaktadır. Bu sayede yabancı dil öğrencisi, hedef dilde karşılaştığı kavramları daha iyi özümseyecek ve anlamlandırmış olacaktır.

Kültürün sıkı bir ilişki içinde olduğu bir başka yapı da yazınsal metinlerdir. Ait olduğu kültürün edebî bir ifadesi olarak tanımlayabileceğimiz yazınsal metinler, içinde bulunduğu toplumun yaşantısına adeta ışık tutar. Çünkü yazınsal metinleri meydana getiren yazarlar da o toplumun bir üyesidir. Metin yazarı, üyesi olduğu toplumun kendi üzerinde yarattığı etkiler neticesinde eserlerine bu etkileri ister istemez yansıtacaktır. Bu nedenle yazınsal metinlerde ait olduğu topluma yönelik pek çok kültürel motife rastlamak mümkündür. Elbette yabancı dil derslerinde ele alınacak metinlerin seçiminde de gerekli hassasiyetin gösterilmesi gerekmektedir. Çünkü bazı metinler, sahip olduğu kültürel kimlik dolayısıyla kültürün öğretimi konusunda daha fazla ön plana çıkmaktadır.

Bu bölümde; kültür aktarımı ve amaçları hususuna değinerek, kültür aktarımında kullanılan teknikleri açıklayıp yabancı dil öğretiminde kültür aktarımının bireye kazandırdıkları konusunu ele alacağız. Aynı zamanda kültür aktarımında yazınsal metinlerin önemi değinerek, bu metinlerin seçiminde esas alınan ölçütlerin neler olduğu üzerinde duracağız.

2.3.1. Kültür aktarımı ve amaçları. Diaz-Greenberg ve Nevin'e göre (akt. Aytekin, 2009, s. 20), "Dil öğretiminde kültür aktarımı konusu bundan yirmi yıl öncesine kadar ihmal edilen ya da 4F'ye indirgenen (Food, Fashion, Festivals, Folklore – yiyecek, moda, kutlamalar ve halk bilim) bir konuydu." Fakat bu yöntem karşısında elde edilen sonuçlar, bir şeylerin ihmal edildiğini gözler önüne serdi. Burada ihmal edilen nokta, yabancı dil öğretiminde kültüre

atfedilen değerdi. Dilin kültürel boyutu bir kenara bırakılarak, daha ziyade dil bilgisel konular üzerine ağırlık verilmekteydi. Lakin bu aşamada hayati öneme sahip olan şey, dil bilgisinin öğreniminde dahi o dilin içinde doğduğu ve anlam bulduğu kültürü de ğretim sürecine dâhil etmenin gerekliliğidir.

Dil bilgisi konuları kültürel ögelerle birlikte, onu kapsayıcı nitelikte verilmelidir. Çünkü iletişim sadece dil bilgisel yetiyi değil, sosyo-linguistik becerileri de kapsamaktadır. Dilin bu boyutuyla ele alınma fikri zaman içinde yaygınlaştı. Böylelikle, başarılı bir yabancı dil öğrenimi için, hedef kültürün bilinmesinin gerekliliği, genelgeçer bir bilgi olarak kabul edildi.

Bentahila ve Davles (akt. Özışık, 2004) yabancı bir dili öğretirken amacın, öğrencilere dildeki belli başlı kuralların zorunlu olarak dayatılması değil, bunun tam tersi öğrencinin zihninde hedef dilin sahip olduğu kültürel yönleri fark ettirmek olduğunu aynı zamanda söz konusu kültürel olguların her toplumda ayrı şekillerde vuku bulduğunu benimsetmenin gerekliliğini ifade etmektedir. Gillert (akt. Aytekin, 2009, s. 23) ise kültür öğrenimini, "Farklı kültürlerin etkileşimi ile bağlantılı bilgi, tutum ve davranışların edinilmesine yönelik bireysel bir süreç" olarak görür.

Türkçenin yabancı dil olarak ğretiminde kültür aktarımı, ğrencinin Türk kültür yapısının farkında olması ve bu anlamda bilinçlenmesini kapsayan dönem şeklinde ifade edilebilir. Söz konusu dönemde bireyin etrafında yer alan tüm insanlar, bu aktarımın sağlanmasında önemli bir etkiye sahiptir. Öğrenci, farklı bir kültürün içinde bulunmaktadır ve bu farklılıklar öğrencinin yeni kültüre yönelik ilgisini her an canlı tutmaktadır. Dolayısıyla günlük hayatta karşılaştığı insanların pek çok davranışı öğrencinin dikkatini çekecektir. Öğrencinin etrafında yer alan her bir unsur, onun için Türk kültürünü temsil eder niteliktedir. Alışveriş için gittiği bir esnaf, apartmanda bulunan komşusu, sınıftaki ğretmeni, Türk arkadaşları vb. tüm kişiler onun için kültür aktarımında model konumundadır.

Yabancı dil öğretimi sürecinde kültürün de aktarımı konusu son yıllarda çoğu yabancı dil öğretimi programında bulunmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri Nevada Eyaleti Eğitim Bakanlığında Haziran 1997’de eğitimciler, aileler ve işveren temsilcilerinin katılımıyla yapılan görüşmelerde kabul gören yabancı dil öğretim standartlarında (Nevada Foreign Language Standarts, 1999) dil ile kültür ilişkisi hususunda birtakım kararlara varılmıştır.

Söz konusu kararlardan belli başlı olanları şu şekildedir:

- Bütün öğrenciler farklı dilleri ve o dillere ait kültürleri öğreneceklerdir.
- Öğrenciler başka dilleri, kültürleri çalışarak kişisel eğitim seviyelerini yükselteceklerdir.
- Nevada’daki yabancı dil öğretmenleri hedef dilde akıcı bir biçimde konuşmak, öğretilen dilin kültürü hakkında bilgi sahibi olmak, yabancı dil öğretim tekniklerini bilmek ve bu beceriye sahip olmak zorundadırlar.
- İlköğretim 3. sınıf sonunda öğrenciler, öğrendikleri dil ile Amerikan kültürü arasındaki farklılıkları açıklayacak düzeye gelmelidir. (Örn; müzik, yemek alışkanlıkları, sanat vb).
- İlköğretim üçüncü sınıf sonunda kendini, öğrendiği dilin sözlü ve sözsüz bildirişimi ile (Bunlara jest, mimik ve vücut dili de dâhildir.) ifade edebilmelidir.
- İlköğretim beşinci sınıf sonunda öğrenciler kültürel farklılıkların daha çok farkına varıp öğrendiği yabancı dilin Amerikan kültürüne katkısının farkına varabilmelidir (akt. Okur & Keskin, 2013, s. 1625).

Bu kararlar, yabancı dil öğretiminin dil-kültür ilişkisi çerçevesinde ele alınması gerektiğini gözler önüne sermektedir. Kültür aktarımında kullanılan teknikler, Earley (akt. Eğinli, 2011, s. 222) tarafından Tablo 1’de genel çerçeve hâlinde gösterilmiştir.

Tablo 1.

Intercultural Training For Managers: A Comparison of Documentary and Interpersonal Methods (Earley, P.C., 1987, s. 685-698)

Alan Çalışmaları ve Dokümantasyon Programları	Yeni kültür ile ilgili bilgilerin (sosyo-politik yapısı, coğrafyası, ekonomik yapı, kültür ile ilgili kuruluşlar vb.) yer aldığı belge ve materyaller ile eğitim sağlanması amaçlanır.
Kültür Paylaşımı Eğitimi	Kişinin içinde yer alacağı kültüre ilişkin deneyimleri olan hatta o ülkenin vatandaşı eğitimciler tarafından kültüre ilişkin ipuçlarının aktarılması söz konusudur.
Dil Eğitimi	Yeni ülkenin kültürünü anlayabilmek için öncelikle dile ilişkin bilgileri anlamak ve içselleştirebilmek için dil bilgisi edinmesi için dil eğitiminin verilmesi sağlanmalıdır. Dil eğitimi ile misafir bir kültür içinde kişinin kendini ifade edebilmesi ve aktarılanları anlayabilmesi amaçlanmaktadır.
Duyarlılık Eğitimi	Kişinin kültürlerarası yeterlilik kazanmasından önce kendisi ile ilgili bir farkındalık geliştirmesi, ön yargılarını, olumsuz görüşleri vb. gözden geçirmesini amaçlayan eğitimidir.
Simülasyon Eğitimi	Simülasyon yönteminde kişi yeni kültür içinde gerçek bilgiler, anekdotlar, olaylarla karşı karşıya kalmakta ve böylece değerlendirme yapma fırsatı elde edebilmektedir. Aynı zamanda kişi planlanan drama kapsamında sadece olaylarla değil, hem diğerlerinin hem de kendinin duyguları ile yüzleşmektedir. Simülasyon doğru ve iyi bir şekilde planlandığında yaklaşık durumlar söz konusu olacağından kişinin kültür ile uyum sürecinde yaşayabileceği olumsuzluklar en aza indirgenmiş olmaktadır.
Alan Deneyimi Eğitimi	Kişinin kültüre dâhil olmadan önce, kültüre ilişkin oluşturulan gruplarda çalışmalar yapılması, kişinin bu eğitimler sırasında gelişiminin gözlenmesi ya da başa çıkma yeteneğinin ölçülmesi amaçlanmaktadır.

Bununla birlikte Schulz (akt. Aytekin, 2009, s. 21) da kültür aktarımının sağladığı kazanımları şu şekilde açıklar:

- Öğrenciler; coğrafi, tarihî, ekonomik, sosyal, dinî ve politik etkenlerin her türlü kültürel bakış açısı, ürün ve uygulamalar (dilin kullanımı ve iletişim biçimleri dâhil) üzerinde etkisi olduğunun farkında olurlar.
- Öğrenciler, durum değişkenlerinin (örneğin bağlam ve rol beklentileri, güç değişkenleri, yaş, cinsiyet, sosyal sınıf, din, ırk ve oturma yeri gibi sosyal değişkenler) iletişim, etkileşim (sözlü, sözsüz ve vücut diliyle) ve davranışları önemli ölçüde şekillendirdiğinin farkında olurlar.
- Öğrenciler kendi kültürleri ve hedef kültür hakkındaki genellemeleri ya da kalıp düşünceleri tanırlar ve var olan kanıtlara dayanarak bunları değerlendirirler.
- Öğrenciler her dilde ve kültürde, o kültür tarafından koşullanmış imajlar ve bazı sözcüklerin, ifadelerin, atasözlerinin, deyimsel ifadelerin ya da jestlerin o kültüre özgü yan anlamları olduğunu bilirler.
- Öğrenciler farklı kültürlerden gelen kişiler arasında oluşabilecek bazı sözlü ve sözsüz yanlış anlamaların sebeplerinin farkındadırlar.

Knutson'a göre (akt. Aytekin, 2009, s. 24) kültür aktarımındaki amaç:

Sınıf çalışmalarında öğrencilere kendilerini birer kültürel özne olarak görme bilinci kazandırmak, tüm çatışmaları ve sayısız yönüyle kültürel kimliklerinin doğasını anlamalarını sağlamak, çevrelerinde gerçekleşen tüm kültürel uygulamaları görmelerini sağlamak ve farklılıklara aceleci tepkiler göstermelerini ve bölgesel ya da ulusal kültürler hakkında aşırı genellemelerde bulunmalarını engellemektir.

Bu noktada dil öğreticilerine büyük bir sorumluluk düşmektedir. Çünkü burada dikkat edilmesi gereken husus, yabancı dil öğretim sürecinde kültürü en doğru şekilde yansıttak öğelere yer verilmesidir. Kültürlerarası çatışmaya ve olumsuz algılara mahal vermeyecek

türden örneklerle, kültür aktarımı gerçekleştirilmeye çalışılmalıdır. Ayrıca kültürel farklılıklar karşısında ön yargılı olunmaması gerektiği, bu farklılıkların birer problem sebebi değil de birer zenginlik olduğu düşüncesi öğrencilere kazandırılmalıdır.

2.3.2. Kültür aktarımında yazınsal metinler. Toplumun kültürel değerlerine ayna tutma özelliğe sahip olan ve kuşaktan kuşağa aktarılan yazınsal metinler, dil öğretimi sürecinin dışında tutulamayacak bir değere sahiptir. Adalı'nın (1990, s. 62) ifadesiyle, "Yazınsal metinler daha önce var olan, yaşanan gerçekler üzerine kurulmasına rağmen, bu gerçek, yazarın düş gücüyle değiştirilmiş, yeniden yaratılmış kurmaca bir gerçektir. Bu metinler bize insanı, insan yaşamını farklı bir biçimde anlatmayı amaçlar, yaşantı zenginliklerini sunar." Bundan dolayı yazınsal metinlerde ait olduğu toplumun yansımaları bulmak mümkündür.

Günümüz dil yaklaşımları düşünüldüğünde, "Yabancı dil artık sadece belli kuralları öğrenilmesi gereken bir dil bilgisi yığını ya da düz anlamlı gündelik dil kullanımı sağlayan bir araç olmaktan çıkacak, bizi, bizden farklı düşünme ve algılama biçimlerine götüren bir araç olarak görülecektir" (Sayın, 1989, s. 21). Farklı olanı düşünmeye ve algılamaya başlamak, gerçekleşecek olan kültür aktarımının da ilk aşamasıdır. Kişi farklı olana karşı ilgi duyar ve onu tanımak için harekete geçer.

Bu noktada metinler, bizim farklı düşünme biçimlerine sahip olabilmemiz adına, bizi farklı kültürlerle ve yaşantılara götüren bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. "Metinler, dilsel iletişimin temel birimidir ve mantıksal, anlamsal ve dil bilimsel olarak bağıntılı bir bütünlüktür" (Dilidüzgün, 2010, s. 26). Amaca hizmet eden doğru metinlerin seçimi yabancı dil öğretiminde büyük önem taşımaktadır. Öyle ki "Uygun metinlerin seçimi ve bu metinlerin nasıl çalışılabileceğinin sağlıklı bir biçimde saptanması, yabancı dil derslerinde verimi artıracak önemli bir etmendir" (Tapan, 1989, s. 183).

Bu nedenlerden ötürü yabancı bir dili, o dilin dünyasıyla anlamaya ve kavramaya yardımcı olacak metinlere ihtiyaç duyulmaktadır. Aksi takdirde dil öğretimi belli başlı kurallarla örölü, kendi dünyasından ve mantığından uzak soyut bir şekilde gerçekleştirilmiş olacaktır.

Yabancı dil öğretiminde kullanılan ve iletişim boyutuna göre sınıflandırılan iki tür metinle karşılaşmaktayız: Kurmaca (yapay diyaloglara dayalı) metinler ve yazınsal metinler.

Kurmaca metinler:

Yabancı dil öğretim sürecinde; mevcut kazanımlara uygun doğrultuda hazırlanan, öğrencilere aktarılması istenen yapılar (sözcük bilgisi, dil bilgisi vb.) göz önüne alınarak oluşturulan, çeşitli kuralların öğretimine yönelik özel olarak hazırlanmış olan çoğunlukla diyalog metinlerine dayalı özel, yapay metinlerdir.

Kurmaca metinler, öğrencilerin günlük hayattaki işlerini kolaylaştıracak içeriğe sahip işlevsellikteki metinlerdir. Örneğin, restorana gidildiğinde yemek siparişinin nasıl verileceğini anlatan bir diyalog metni ya da tarihî bir mekâna giderken yol tarifinin nasıl öğrenileceğini anlatan bir metin kurmaca metin türüne örnek gösterilebilir. Bu tür metinler işlevsel olsa da sadece amaca hizmet eder niteliktedir. Yani ait olduğu dilin kültürüne dair izleri taşımamakta ve eğreti kalmaktadır. Çünkü bir dilin sahip olduğu derin boyuttan ve anlamsal çeşitlilikten yoksundur.

- Kurmaca metinler Erkul (2007) tarafından ‘kullanmalık metinler’ olarak tanımlanmış ve şu şekilde açıklanmıştır:

Kullanmalık metin / Öğretici Metin: Gündelik yaşamda her an rastlanan, var olan durumları değişikliğe uğratmadan olduğu gibi aktaran yazılardır. Gazete yer alan bir haber, yemek kitabında bulunan bir tarif kullanmalık metin örnekleridir. Bu tür metinlerdeki kullanmalık dil, bir şey bildirmeye, anlatmaya, açıklamaya yarayan bir araçtır. Bu dille, dilin özellikleri algılanmaz, sadece işaret ettiği şeyler algılanır.

Anlatılanlar, gerçek hayattaki varlıklar, durumlar, olaylarla ilgilidir. Bundan dolayı da

bu metinleri algılama, anlama zor değildir. Söylenenler gerçek hayatta karşılaşılanlarla aynıdır. Kelimeler, terimler ilk ve temel anlamlarıyla kullanıma girmiştir. Kelime örgüsü, çok boyutlu, derin bir kullanım taşımaz. (Erkul, 2007, s. 100, 101)

- Kurmaca metinler Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi (AOÖÇ) kapsamında ise ‘özel metinler’ olarak tanımlanmakta ve şu özelliklere sahip olduğu belirtilmektedir: “(...) Öğretilecek dilsel içeriğe ilişkin bağlam içindeki örnekleri vermek üzere hazırlanmış metinler (ör. belirli bir ünite); Alıştırma amaçlı birbirinden bağımsız cümleler (...)” (AOÖÇ, 2012, s. 96).

Yazınsal metinler:

Bir dilin doğal süreci içinde oluşmuş, dile ait anlamsal derinlikleri içerisinde barındıran, döneminin zihniyetini, gerçekliğini ve toplumsal yaşantısını yansıtan, insana ait pek çok özelliği somut bir biçimde ifade eden edebî değere sahip metinlerdir.

Yazınsal metinler bir gerçeklikten yola çıkılarak oluşturulmuş, ait olduğu toplumun kültürel yansıması sayılabilecek niteliklere sahiptir. Çünkü belirli bir dönemde gerçekleşmiş belirli yaşamışlıkların ürünleridir. Hikâye, şiir, efsane, destan gibi türler yazınsal metin türlerine örnek olarak gösterilebilir. Bu tür metinler büyük oranda toplum kültüründen izler taşımaktadır. Ayrıca bir dilin sahip olması gereken anlamsal çeşitliliğe fazlasıyla sahiptir.

- Erkul (2007) tarafından yazınsal metinler ‘edebî metinler’ olarak adlandırılmış ve şu şekilde tanımlanmıştır:

Edebî Metin: Sistemindeki ve söylenişindeki özelliklerden ötürü okunduğu zaman anlaşılmasında, yazar ile okurun kendine has kaideleri bulunan ve iletişim konumuna geçilmesi gerekli olan metindir. Bu metinler bir bakıma, edebiyat değeri taşıyan metinlerdir. Sanatçı bu tür metinlerde dili değiştirir, kurallarını çiğner, böylece dili alışılmadık bir şekle sokar. Günlük konuşma dilinin söz değerlerine yeni anlamlar

katar. Dil, kelimelerin birçok anlamla ilişkisi olacak şekliyle kullanılmıştır. Bu yüzden çıkarılacak anlam kesin değildir. (Erkul, 2007, s. 100, 101)

- Barthes (akt. Bülbül, 2016, s. 47) yazınsal metinleri anlamsal yönüyle şöyle ifade etmiştir: Yazınsal metnin anlamı; çakılı, değişmez, dural bilgi aktarım formatında bir anlam değildir. Yüzeysel ve derin yapılarla oluşmuş; düz anlam, yan anlam, derin yapısal anlam tabakalarıyla örülü, çok bileşenli bir dizge oluşturur. Yazınsal metin içeriğinden de öte, kendinde var olan yazınsal söylem, anlatım biçimi, özgün ifade tarzı sayesinde ayrı bir yapı oluşturur. Yazın bu yönüyle okurunda anlamın çoğullanmaya açık, işlek, devingen yapısıyla estetik bir tat, bir zevk verme göreviyle de ortaya çıkar.

Tomlinson (1998) dil öğretiminde kullanılan metinleri bir gereç olarak ifade etmiş ve yazınsal metinleri ‘özgün metinler’ olarak adlandırmıştır. Neuner’e göre de (akt. Tapan, 1989, s. 185) “Metinler gerçek yaşamı derse aktaran dolayısıyla öğrencinin amaç-kültür ile doğrudan doğruya karşılaşmasına olanak tanıyan özgün metinlerdir.”

“Bu aşamada karşımıza çıkan yazınsal metinlerde, dilin dünyasının yansımaları bulabiliriz. Bu nedenle her yazınsal metinde bir parça ülke bilgisi vardır. Ülke bilgisi ve yazın birbirinden kopuk alanlar değil, birbirini tamamlayan alanlardır” (Dilidüzgün, 1995, s. 15). Bununla birlikte Polat’ın (1994, s. 11) da ifade ettiği gibi, “Yabancı dil ders kitaplarında işlenen konular ve metinler, yabancı kültürün tarihsel ve toplumsal yanını sunar.”

“Yabancı dil derslerinde ‘yazın’ın keşfi kurmaca metinlerin ve yapay alıştırma metinlerinin egemenliğine son vermiş, günlük iletişim dilini ön plana çıkarmıştır. Günlük dile yönelik söyleşi (diyalog) metinleriyle öğretim sürdürüldüğünde, öğrenci bu betiklerden sıkılmakta, bu basit ve yapay metinleri sıkıcı ve çocuksu bulmaktadır. Bu tür sorunları önlemek için gerçek yaşamı yansıtan ve dilin tüm zenginliklerini en iyi biçimde kullanan yazarların yapıtlarından seçilmiş metinlerin kullanılması öğrenci için daha uygun olacaktır.” Kutlu (akt. Erişek & Yücel, 2002, s. 66)

Orijinal metinlerle oluşturulan çeşitli dil öğretim yöntemleri buluş yoluyla öğrenme, iş birliğine dayalı öğrenme ve yaşayarak öğrenme şeklinde sıralanabilir. Uçkun ve Onat (2008) bu metinler aracılığıyla oluşan zengin ve çeşitliliğe sahip eğitim yaşantıları sayesinde öğrencilerin bireysel olarak kendi eğitim sürecine yön verebilecek düzeyde yetiştirilmesine katkı sağlanacağını öne sürmektedirler.

Bülül'e (2008) göre yazınsal metinler ile kurduğu ilişki sebebiyle okuyucu, birtakım yeniliklerle karşılaşır ve söz konusu yeniliğe karşı zihninde oluşan değişimlerin ayırımına varır. Yiyecek hazırlama yönergesine sahip kitap, akademik özellikteki yayınlar, yol tarifine yer veren broşürler içerikleri itibarıyla herkesçe bilinen belirli bilgilerin aktarımını sağlarlar. Dergilerde ve köşe yazılarında yer alan yazılar da aynı türdendir. Fakat yazınsal metinler bu tür yazılardan çok daha farklıdır. Çünkü bu metinlerde amaç bilgi aktarımı değildir, içerik itibarıyla edebî unsurlardan oluştuğu için anlam yönüyle çeşitlilik ve hareketlilik gösterir.

Tüm bu nedenlerden dolayı kurmaca (yapay) metinler noktasında yabancı dil öğretiminde önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Kurmaca metinlerin yerini son yıllarda yazınsal metinler almıştır. Buradan hareketle denilebilir ki öğrenciyi gerçek hayattan soyutlamayan –kurmaca metinler gibi– aksine onu hayatın merkezine taşıyan yazınsal metinler, dil öğretiminin ve bu sayede kültür aktarımının temel yapı taşlarındandır. Bunun nedeni ise kurmaca metinlerin yapaylığı yanında yazınsal metinlerin gerçekliğidir.

Yazınsal metinler, dil öğretiminde uzunca bir süre ihmal edilir durumdaydı. Fakat bu metinlerin içerik özellikleri düşünüldüğünde, kültürlerarası etkileşimde yadsınamaz bir öneme sahip olduğu fark edildi. Çünkü hedef kültürde oluşturulmuş yazınsal metin ile kaynak kültürden gelen öğrenci, mevcut farklılıklardan dolayı bu noktada karşı karşıya gelmektedir. “Öğrenciye kendi deneyimlerinin yanı sıra yabancı gerçeğin de sunulması, onu kendisine yabancı olan bir dünyada yaşayan ama kendisiyle aynı deneyimleri daha değişik biçimde paylaşan yaşlılarının davranış biçimleriyle bir araya getirir” Tapan (1990, s. 66). Öğrenci, ilk

aşamada yazınsal metinlerde yer alan kültürel öğelerin ayırımına varamadan, bunları kendi anlam dünyasıyla anlamlandıracaktır. Fakat ilerleyen süreçte hayatı algılama biçimlerinin ayırımına varacak ve metni bu doğrultuda anlayıp, yeniden yorumlayacaktır. Metni kendi dil dünyasıyla algılamayı bir kenara bırakıp, metne hedef dilin dünyasıyla bakacaktır. Böylelikle öğrenci, o dilin kültürünün bir yansıması olan yazınsal metinler aracılığıyla yeni bir kültürün de farkına varacaktır. Bu nedenle yazınsal metinler, sahip olduğu bireysel ve toplumsal kimlik dolayısıyla kültürlerarası iletişimde ve kültür aktarımında kullanılabilecek en temel araçtır.

Polat'ın (1993) görüşüne göre yabancı dil öğrenmek, yeni bir kültürün kapılarını aralamak demektir. Bu nedenle yeni bir dil öğrenmek yeni bir kültürü anlamamanın temelini oluşturmaktadır. Bu görüşe göre çok kültürlülük temel amaç olmakla birlikte, bunu sağlayacak olan da dil öğretiminde hedef kültüre ayna tutan yazınsal (edebî) metinlerdir. Söz konusu metinlerin ders sürecine dâhil edilmesi gerekliliği bu anlayışa kuvvetli bir dayanak oluşturmuştur.

“Kültür karşılaştırmalarını olanaklı kılan bu tür metinlerle çalışmak, öğrenciye dil bilgisini öğretmenin yanı sıra kişisel deneyimleri artırmak, değişik bakış açıları kazanmak, bilgi düzeyini yükseltmek, karşılaştırma yapmak gibi olanaklar da sağlar” (Tapan, 1989, s. 187).

Yazınsal metinlerin kültürlerarası iletişimi sağlama özelliğine yönelik, Polat'ın (1994, s. 10) görüşüne göre, “Yazın metinleri aracılığıyla başka kültürlerle, yepyeni yaşantı ve deneyimlere ulaşmak olanaklıdır. Bu bakımdan yabancı kültürden bir yazın ürünüyle kurulan bildirişim aynı zamanda bir kültürlerarası bildirişimdir.”

Tapan'ın (1995) yazınsal metinlerin iletişimsel boyutuna yönelik ifadesine göre de kültürlerarası iletişim temelli derslere kaynaklık eden şey, hedef kültürün kendine has yönlerini ve ayrı olan taraflarını ders sürecinde tartışmayı mümkün kılan özgün metinlerdir.

Sonuç olarak Byram ve Risager'ın (akt. Bölükbaş & Keskin, 2010, s. 229) savına göre yabancı dil öğretiminde öğretmen, yazınsal metinler aracılığıyla kültür aktarımı hususunda şunları sağlayabilir:

1. Öğrencileri hedef kültürle ilgili bilgilendirmek
2. Ön yargıları kırmak ve öğrencilerin hoşgörü düzeylerini yükseltmek
3. Öğrencilerin ülkeler arasındaki fark ve benzerlikleri görmelerini sağlamak
4. Öğrencilerin sosyo-kültürel durumlarla ilgili olumlu tutum geliştirmelerine yardımcı olmak
5. Öğrencilerin kendi kültürlerinin farkına varmalarını sağlamak
6. Yabancı dil öğrenimini daha güdüleyici bir duruma dönüştürmek

2.3.2.1. Yazınsal metinlerin seçiminde esas alınan ölçütler. “Toplumun ortak malı olan ‘dil’ nasıl bir dizge karakteri taşıyor ve nasıl ancak bu dizgeyi çözümleyen alıcı ile arasında bir iletişim kurabiliyorsa, dil ile oluşan yazın metni de bir dizge oluşturduğu gibi ancak okuruyla oluşan, gerçekleşen, varlığını sürdürebilen bir iletişim alanıdır” (Sayın, 1989, s. 16). Polat’ın (1993) görüşü ise, dil öğretimi ve yazın öğretiminin birbirini tamamlayan bir bütün olduğu yönündedir. Aynı görüşü savunan Aksan (1977) da dil öğretimiyle edebiyat öğretimi arasındaki sınır gevşetilmeli hatta kaldırılmalıdır, ifadesiyle dil öğretiminde yazınsal metinlerin önemine vurgu yapmıştır.

Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi derslerinde kullanılacak yazınsal metinlerin kültürlerarası bildirişimi amaç edinir nitelikte olması gerekmektedir. Bu amaç üzerine yazınsal metin seçiminde, şu ölçütlerin göz önünde bulundurulması gerekmektedir (Alman Dil Dergisi, akt. Dilidüzgün, 1995, s. 57):

Konusal uygunluk: Yazınsal metin içerik yönünden öğrencinin yaş grubu, ilgisi, yaşam deneyimleri vb. durumları göz önünde bulundurularak seçilmelidir. Kültürlerarası bildirişimin gerçekleşebilmesi için; öğrencinin karşılaştığı kurmaca dünya ve kişilerle bağlantılar kurabilmesi, oradaki duygu ve düşünceleri paylaşabilmesi ancak kişinin önbilgilerinden yararlanmasıyla olanaklıdır.

Dilsel uygunluk: Yazınsal metinde yer alan sözcükler ve dil bilgisel yapılar, öğrencinin dil düzeyini aşmamalıdır. Aksi takdirde metnin dilsel zorluğuyla mücadele içine giren öğrenci, dili çözümlmeye çalışırken metnin vermek istediği iletiden uzaklaşmış olacaktır. Metin ile öğrenci arasındaki bağ kopacak ve sonuç olarak öğrenci için metni çözümlmek amaç hâline gelecektir.

Kültürlerarası karşılaştırmalara uygunluk: Dil öğrenmek yabancı bir kültürü tanımak demektir. Yabancı dilde yazılmış yazınsal metinler farklı kültürleri yansıttıklarından, farklı değer yargıları ve yaşam biçimlerini sunduklarından kültürel karşılaştırmalar yapmaya yardımcı olurlar. Öğrenci ‘kendisinininki’ ile ‘öteki’ni karşılaştırma fırsatına bu yazınsal metinler sayesinde ulaşacaktır.

Çalışma/Alıştırma yapmaya uygunluk: Yazınsal metin; öğrenciye benzer metinler yazma, kendi hatıralarını anlatma, metinden bazı rolleri üstlenme fırsatı vermeye uygun, metnin öncesini ve sonrasını anlatma, metnin bölümlerini değiştirme gibi çalışmalara ve tartışmaya açık olmalıdır. Bu şekilde öğrencinin derse katılması, dersten zevk alması ve daha verimli olması sağlanır.

Bir başka görüş incelenecek olursa bu görüşte de benzer kıstaslardan bahsedildiği görülecektir. Yabancı dil öğretiminde yer alacak metinlerin ölçütleri Polat (1993, s. 187) tarafından şu şekilde belirtilmiştir:

- Ele alınacak yazınsal metin, dil bilgisi ve sözcük örgüsü yüzünden, öğrencinin yabancı dil düzeyinin çok üstünde olmamalıdır.
- Dilsel yapısıyla öğrenciyi zorlayan bir metinle öğrenci arasındaki iletişim olumsuz etkilenir.
- Metin seçiminde, dilsel uygunluğun yanı sıra, konusal uygunluk da önemli bir ölçüttür. Konu öğrencinin ilgisine, yaşam deneyimine, içinde bulunduğu gerçekliğe uygun olmalıdır.

- Yabancı dilde yazılmış yazınsal metnin arkasında farklı değerler, farklı yaşam biçimleri vardır. Bu nedenle yazınsal metinler kültürel farklılıkların işlenmesine yardımcı olur.
- Yazınsal metin; söylemsel konuşma ve yazma gibi etkinliklere götürecektir bir çıkış noktası oluşturabilmelidir.

Bununla birlikte Polat (1993), mühim olan şeyin öğrencinin mevcut olan metinle, içerik ve dilsel görüntü bağlamında etkileşime girip, kendi duygu ve düşünce dünyasıyla yabancı olanı karşılaştırabileceği fırsatı ve çalışma alanını yakalayabilmesi şeklinde öneride bulunmaktadır.

2.4. Yabancı Dil Olarak Türkçe Derslerinde Yazınsal Metin Türlerinden Efsanenin Kültür Aktarımı Amaçlı Kullanımı

Yabancı bir dilin öğretiminde hedeflenen pek çok kazanım vardır: Sözcüklerin bağlamdan hareketle öğretimi, dil bilgisi öğretimi, noktalama-ımla kuralları, dilin işlevsel boyutunun kazandırılması ve kültür aktarımı gibi çok yönlü hedefler belirlenmiştir. Bu hedeflere ulaşmak için kullanılacak en temel kaynaklar yazınsal metinlerdir. Yazınsal metinler bu kazanımların ediniminde önemli bir paya sahiptir.

Öncelikle yabancı dil olarak Türkçe öğretimi derslerinde uygun metin türleri tespit edilmelidir. Böylesi bir öneme sahip olan yazınsal metinlerin seçiminde de birtakım ölçütlere uymak gerekmektedir. Bu yazınsal metinler; içerdikleri sözcük özellikleri, cümle yapıları, söz dizimi ve dil bilgisel özellikler bakımından düzeye uygun olmanın yanı sıra ait olduğu kültürü de yansıtıcı nitelikte olmalı ve bir yöntem dâhilinde seçilmelidir.

Kudat (1996) yazınsal metinlerin içerik yönünden sahip olduğu işlevleri şu maddelerle açıklamaktadır:

- Öğrencinin öğrendiği dilin kullanıldığı ülkelerin yazını ve kültürünü tanmasına olanak sağlar.
- Sanatsal yolla o ülkenin yurt bilgisini ve tarihiyle ilgili bilgi edinmesine katkıda bulunur.

- Öğrenci üzerinde çalıştığı yazınsal metinle ilgili düşüncelerini ve tepkilerini dile getirirken, metinde yer alan dil yapılarını ve sözcükleri kullanacak, böylece o dille ilgili bilgi dağarcığını geliştirecektir.
- Öğrenci etkin okur kimliğine kavuşacaktır. Okuduğunu anlamak ve anladığını dile getirmekle kalmayacak, kendi düşüncesini etkin kılarak, kişiliğinin oluşmasına katkıda bulunacaktır (Kudat, 1996, s. 40, 41).

Yazınsal metinler öğrencileri derse motive etmeli ve dile karşı merak uyandırıcı nitelikte olmalıdır. “Güdüleme unsuru yabancı dil öğretiminde özgün metin kullanımının en güçlü gerekçelerindendir” (Swaffer, 1985; Mishan, 2004’ten akt. Uçkun & Onat, 2008, s. 152). Aynı zamanda bu metinler, günlük hayattan izler taşıyan, öğrencinin kendi deneyimleriyle de paralellik göstermesi bakımından kolaylıkla bağlantı kurabileceği bir içeriğe sahip olmalıdır. “Metinler öğrencilerin kişisel ilgi ve merakları ile ilişkilendirildikleri oranda dilin işlenmesi daha hızlı ve öğrenilen ise daha kalıcı olacaktır” (Little vd., 1989’dan akt. Uçkun & Onat, 2008, s. 153).

Metinlerin dili ise hem seviyeye uygun, anlaşılır düzeyde olmalı hem de en canlı, işlek hâliyle kullanılmış olmalıdır. “Anlaşılır dil girdisi sağlanması durumunda yazılı, seslendirilmiş veya kayıtlı özgün metinler her seviyedeki dil öğrencisine uygun hâle getirilebilir ve kullanılabilir. Özgün metinlerdeki zengin ve çeşitli dil kullanımı çok çeşitli ve özgün eğitsel etkinliklere yol açabilecek ve öğrencinin metin ile etkileşimini sağlayacaktır” Tomlinson (akt. Uçkun & Onat, 2008, s. 151).

Tüm bunlardan hareketle, ait olduğu toplumun geçmişten bugüne kadarki sosyal hayatına ayna tutan, yaşam sahnesinde iz bırakmış nice deneyimlerin ifade bulmasını sağlayan, insanoğlunun ürünü sayılan modern fizik yasalarına rağmen zihninde yaşattığı fantastik dünyanın karşılığı olan, kültürün en güzel ifadesi diyebileceğimiz efsaneler, Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde yazınsal metin olarak kullanılabilir niteliktedir. Çünkü

efsaneler, toplum tarafından yaratılmış ve yine topluma mal olmuş kültürel bir mirastır. Aynı zamanda bir toplumun içinde doğmuş ve aynı toplumdan beslenip anlam bulmuş, böylelikle de toplumun kültürüyle harman olmuş bir türdür. Geçmişten günümüze bir milletin sosyal yaşantısına, toplumsal normlarına, değerlerine ışık tutan efsaneler, günümüz kültürünün de yapı taşlarındandır. Bu öneme bağlı olarak efsaneler, yabancı dil olarak Türkçe öğretimi derslerinde elverişli metin olma özelliğine sahiptir.

Bütün bu düşüncelerden yola çıkarak bu bölümde, yazınsal metin türlerinden olan efsanenin kültür aktarımı konusunda kullanılabilirliği incelenecektir. Bu incelemeye yönelik olarak efsanenin tür özellikleri, sahip olduğu kültürel yönleri, kültür aktarımındaki işlevleri ve Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi dersi kapsamında kültür öğretimi amaçlı kullanımı açıklanacaktır. Tüm bunlara yönelik olarak örnek bir efsane incelemesi yapılacak ve inceleme sonucunda efsanenin ders sürecinde kullanılabilirliği değerlendirilecektir.

2.4.1. Yazınsal bir metin olarak efsane. ‘Efsane’ sözcüğü TDK sözlüğünde: “Eski çağlardan beri söylenegelen, olağanüstü varlıkları, olayları konu edinen hayalî hikâye, söylence.” şeklinde tarif edilmektedir. Boratav’a göre (1978, s. 106-107) ise efsane,

Kendine özgü bir üslûbu, kalıplaşmış kurallı biçimleri olmayan, düz konuşma dili ile bildirilen bir anlatı türüdür. Bir destan parçası karmaşık ve uzun soluklu anlatı bütününden kopup, kendine özgü üslûp niteliklerini, sanatlık süslemeleri yitirince, sadece olağanüstü yönleriyle bir kişiyi ya da bir olayı bildirme göreviyle sınırlanınca efsane olur.

“Efsane terimi dilimize Farsçadan geçmiştir. Farsça sözlükte efsane kelimesinin karşılığı ‘Masal, hikâye ve öykü’dür” (Kanar, 2000, s. 102).

“Arapça’da efsane kelimesi ‘esâtir veya ustûre’ terimiyle karşılanmaktadır. İngilizcede ‘legend’, Almanca’da ‘sage’, Fransızcada ‘légende’, İtalyanca ‘leggende’, İspanyolca ‘leyenda’ efsane karşılığında kullanılan terimlerdir” (Sakaoğlu, 1980, s. 4).

Örneklere de görüldüğü üzere “Avrupa dillerinde efsane sözcüğünün kaynağı Latin dilinde yer alan "legendus" sözcüğünden gelmektedir. Yunan dilinde de ‘Asyeb (legz)’ “söylemek” eyleminin kökünün kaynaklık ettiği ‘legontas’ sözcüğü "söylenmekte olan, söylence" manasıyla karşılık bulmaktadır.” (Fedakar, 2008, s. 87).

Efsanenin ait olduğu toplumlardaki kavramsal karşılıklarında da görüldüğü gibi, efsane hemen hemen her toplumda var olan bir türdür. Ayrım sadece –ki çoğu dilde benzer şekilde adlandırılmıştır– türün adlandırılışında yani terminolojisindedir. Farsçadan dilimize ‘efsane’ adıyla geçişi yalnızca terimsel yönüyledir. Aksi takdirde efsane zaten dilimizde ve kültürümüzde var olan bir yapıdır. Yalnızca adlandırılışının kaynağı Fars dilidir.

Efsanenin kavramsal karşılıklarından sonra tanımlanma kısmına değinecek olursak, efsaneye ilgili çok çeşitli tanım ve açıklamalara denk geldiğimiz görülecektir. Bu çeşitliliğe rağmen açıklamalar benzer ifadeler etrafında toplanmakta ve genel geçer sonuçlara ulaşılmaktadır. Efsaneye dair yapılan tanımlamalar ve onun özelliklerini açıklayan ifadelerden belli başlı olanları şu şekildedir:

“Efsane, geçmişte bir gerçeği olan, halkın kendi hayalinden kattığı şeylerle bu gerçek yönleri unutulmuş ya da değişikliğe uğramış, halk arasında canlı bir gelenek halinde yaşayan ürünlerdir” (Sakaoğlu, 1980, s. 5-6).

Yves’e göre (akt. Aslan, 2012, s. 88) efsane yerel bir üründür; içinde yer alan mitolojik, tarihî, dinî ya da fantastik kökeni, çekirdeği yeşerttiği, büyüttüğü ve serptildiği gözlenebilir. Sürekli olarak bir biçim değişikliğine ve dönüşüme uğrayan canlı bir metabolizmadır. Efsanelerde yer alan kahramanları herkes tanır veya bir zamanlar tanımıştır. Bu kişiler çevrenizdeki insanlardır, yakınlarınızdır, aslında bizzat sizsinizdir. Ayrıca efsanenin geçtiği olayların mekânı gerçektir. Söz konusu mekân tam anlamıyla hayatın içinden bir parçadır. Efsaneler, sürekli olarak tarihin akışıyla birlikte yenilendiklerinden çeşitlidir, farklıdır ve

nicelik yönünden fazladır. Toplumun sahip olduğu hayal gücü ve inanç sayesinde fazla tür ve sayıdaki efsanelerin oluşum ihtimali ortaya çıkmaktadır.

Aynı efsanenin çok sayıda varyantları olmasının nedeni, efsanelerin sonradan yazıya aktarılan bir tür oluşundandır. Aslan'ın (2012, s. 86) da ifadesiyle efsaneler ilk aşamada sözlü kültür ürünleri olarak ortaya çıkmışlardır. Yazı icat edilmeden önce sözlü ortamda nesilden nesile aktarılan efsaneler, yazı icat edildikten sonra da "hikâyeci (rivayetçi) tarih" aracılığıyla kaleme alınmıştır. Böylelikle efsaneler tarihî kitaplar sayesinde muhafaza edilip bugünlere kadar ulaşabilmişlerdir.

Wilfried Buch'a göre (2006, s. 355-360) ise efsane, yarı fantastik bir özelliğe sahiptir ve 'kültürle bir uzlaşma' sağlamaktadır. Bunun yanı sıra "Efsanenin getirdiği açıklama –normal olmayan ya da doğaüstü kabul edilen olaylara ya da kahramanlara ilişkin – anlatıldığı zamanın dünya imajına bağlıdır. Örneğin Şamanistçik bir toplumdan modern fizik yasalarına uygun açıklamalar beklenemeyeceği gibi onun Şamanist açıklamaları da fantastik olarak yerilemez." Bu durumda efsaneye konu olan olağanüstü şeyler döneminin gerçekliğiyle örtüşür niteliktedir, denilebilir. O dönemin bilinmeyenlerle örülü dünyası düşünüldüğünde, efsanelerdeki 'olağanüstülükler', halkın bu bilinmezliklere kendi zihin ve hayal dünyası çerçevesinde cevaplar bulmaya çalıştığının bir göstergesidir.

Linda Degh (akt. Aslan, 2012, s. 86) efsaneler üzerine yapmış olduğu çalışmalarında efsane türünü, "Halk hikâyesi, saf ve eleştiremeyen halk bilimi, halk didaktiği, bilgelik ve felsefe, gerçek dünyanın fantastik yansıması, din ve mitoloji, bilinçli ya da bilinçsiz fikirlerin yansıması, toplumsal belirsizliklere karşı ortaklaşa tepki, anlatımın açık biçimi, anlatımsal yeterlilik, sembol sistemi, stil, biçim ve estetikler." şeklinde tanımlamaktadır.

Degh (akt. Aslan, 2012, s. 86) 'Günümüz Bağlamında Efsane Üzerine Teorik Bir Düşünme ve Efsanenin Tanımı' adlı çalışmasında da efsaneleri, "Sanatsal olarak formüle edilmiş, üçüncü bir şahsa anlatılan ve geçmişte ya da tarihsel geçmişte kurulmuş geleneksel bir hikâye

ya da anlatıdır. Aslında gerçek değildir; ancak anlatıcı ve dinleyicileri tarafından gerçek olduğuna inanılır.” şeklinde tanımlamaktadır.

Degh, efsanelerin gerçek olmadığı fikrini savunmuştur oysaki Sakaoğlu'nun yukarıda değindiğimiz görüşü doğrultusunda, efsanenin ortaya ilk çıkış döneminde bir gerçekliğe sahip olduğunu ifade edebiliriz. Ancak zamanla halk tarafından, anlatıcıların da hayal gücünün etkisiyle gerçeklikten önemli oranda uzaklaşıp, olağanüstü bir şekle büründüğü görülmektedir.

Tüm bunlardan yola çıkarak Fedakar'ın (akt. Aslan, 2012, s. 89) görüşleri doğrultusunda efsanelerin özelliklerini şöyle sıralayabiliriz:

a. efsanelerin yapısı; "sözlü geleneğin ürünü olan mensur anlatılar olması", yazılı edebiyat kapsamında birtakım yazarlarca kaleme alınmış hacimli ve de sanatsal biçimle oluşturulan efsaneler bulunmasının yanı sıra sözlü edebiyat kapsamında çoğunlukla "kısa" anlatımlar hâlinde oluşması, "bazen 'birisinden duyduğuma göre', 'anlatılanlara göre', 'bu gerçekten olmuş, gerçekten de böyleymiş' vb. gibi başlangıç formellerine sahip olması",

b. efsanelerin içeriği; "tarihî ya da yaşanan anla ilgili bir olay, tarihî veya dinî bir şahıs veya bir yeri konu edinmesi", "gerçeklik unsurunun yanında olağanüstülük, kutsallık ve inandırıcılık özelliklerine de sahip olması", "yarı tanrıları, insanı ya da belli başlı mekânları konu edinmesi", "günümüzde de oluşabilmesi",

c. efsanelerin icrası; "uzman bir anlatıcı eşliğinde aktarılma şartı bulunmamasının yanı sıra efsaneyi güzel icra etmesiyle "güngörmüş", "yaşlı" ya da "konuya ilgi duyan-konuya hâkim" diye nitelendirilen kişilerin aktarımı "belirli bir anlatım yeri ve zamanı olmamakla birlikte, özellikle efsaneye konu olan maddi unsur görüldüğü, sorulduğu ya da bahsi geçtiğinde, uygun bir sosyal şart ve çevreye bağlı olarak anlatılması" ve "anlatıcı ve dinleyici tarafından daha çok tarihî ya da dinî gerçekler üzerine kurulduğuna inanılması",

ç. efsanelerin işlevleri; "insanların merak ettikleri sorulara cevap vermesi ve olağanüstü durumlara açıklık getirmesi", "öğüt vermesi, örnek göstermesi", "toplumsal kural ve davranışları öğretme ve uygulamaya yönlendirmesi", "toplumca hoş karşılanmayan tutum ve davranışları yasaklaması ve bunlardan caydırması", "evren, dünya, insan ve diğer canlılar, maddeler, toplumsal olgu, davranış ve kurallar ve sosyal kurumların kökeni ve işlevi hakkında açıklayıcı bilgi vermesi", "toplumsal hafızanın ve toplumsal ideallerin canlı tutulmasına hizmet etmesi" niteliklerini barındırmaktadır.

Netice olarak efsanenin özelliklerini şu şekilde ifade edebiliriz:

- Efsaneler; kişi, zaman, mekân ve olay çerçevesinde oluşan olağanüstülüklerle örülü bir türdür. Onu ilgi çekici kılan genellikle olağanüstü olma özelliğidir.
- Ait olduğu toplumun kutsal öğelerine değinen ve genellikle kutsal bir dayanakla son bulan metinlerdir. Bu son çoğu zaman acıdır ve kader karşısında insanın çaresizliğini sergilemektedir.
- Efsane, içinde doğduğu topluma ait anonim bir üründür. Bu nedenle geçmişten bugüne o toplumun yaşantısına ve kültürel özelliklerine ışık tutar. Ait olduğu toplumun tarihî, dinî, ahlakî, örf, âdet ve gelenekleri gibi unsurları içerisinde barındıran bir türdür.
- Efsanenin kaynağı, geçmiş zamanlarda yaşanmış olan gerçek olay ve kişilere dayanmaktadır. Bununla birlikte olayların gerçekleştiği mekân da yaşadığımız ortamdan farklı bir yer değildir.
- Var olduğu toplumda öncelikle dilden dile aktarılarak, ilerleyen zamanlarda da yazıya geçirilerek bugünlere kadar ulaşmıştır. Sözlü kültür ürünü olduğu dönemlerde, anlatıcılar ve halk tarafından – kendi hayal güçlerini devreye sokmalarının etkisiyle – değişime uğramıştır. Bu değişim ağırlıklı olarak kişi ve olaylara çeşitli olağanüstülükleri atfetmek şeklinde vuku bulmuştur.

- Efsane anlatıcısı ve dinleyicisi çoğunlukla anlatılanların gerçekliğine inanır. Çünkü aktarıcının efsanede bahsedilen olağanüstülüklerle dair yorumlamaları, ortaya çıktığı dönemin hakikatiyle uyum göstermektedir. Bu nedenle ortaya çıktığı dönemin şartları düşünüldüğünde, o dönem insanların efsaneye konu olan kişilere ve olaylara – her ne kadar olağanüstü olsa da – inandıkları görülmektedir. Bu inanç üzerinde, efsanedeki olayların tarihî ve dinî gerçeklikler üzerine kurulmuş olmasının payı vardır.
- Efsaneler; halk yaşantısı içinde doğan bir tür olduğundan, genellikle belli bir kurala göre yazılmayan, herhangi bir üslup ile şekilden bağımsız olan, günlük dille oluşturulan ait olduğu topluma has anlatımlardır.
- Efsaneler günümüzde de değişime uğramaya devam eden, yaşayan, canlı ürünlerdir. Efsane sürekli olarak değişime uğradığından dolayı aynı efsanenin pek çok varyantları bulunmaktadır. Bu çeşitlilik insan var oldukça da devam edecektir.

2.4.1.1. Yazınsal metin olarak efsanenin kültür aktarımındaki işlevi. Yabancı dil öğretiminin en temel materyali olan ders kitapları ve yazınsal metinler, kültürün öğretiminde mühim unsurlardandır. “Ders kitapları, her şeyden önce uygun bir dille hedef dilin kültürünü içermeli, kültürle ilgili ön yargılardan arınmış metinler sunmalıdır” Haley ve Austin (akt. Bölükbaş & Keskin, 2010, s. 229). Uygun metinler aracılığıyla birey, günlük hayatta karşılaştıklarını doğru bir şekilde anlamlandırarak, içerisinde bulunduğu bu yeni topluma dolayısıyla yeni kültüre uyum süreci hızlanmış olacaktır. Demircan’ın (1990, s. 26) da ifadesiyle “Yabancı dil öğrenen kişi, hedef dilin iletişim açısından gerekli olan kültürel verilerini öğrenmeli, iletişim becerilerini edinmelidir.” Sonuç olarak bu durum öğrenciyi yabancı dilde daha yetkin kılacaktır.

Kullanılacak metinlerin öğrencilerin deneyimleriyle örtüşen, kültürel farklılıkların ayırmasına varmasını ve bunları yorumlamasını sağlayan ve de çok yönlü ilişkiler kurmasını mümkün kılan özellikte olması gerekmektedir. Bu sayede öğrenci, diller ve kültürlerarası

ilişki kurup, aradaki benzerlikleri ve farklılıkları kavrayarak bunları değerlendirme olanağına sahip olacaktır. Neticede bu durum, bireylere hedef kültürü aşılama olarak değil, kültürlerarası etkileşimle kültürel öğeleri birleştirici bir sonuç oluşmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda farklı düşünce yapıları tarafından yaratılan dillerin edinimi için, o dilin düşünce sistemini ve bu sistemi meydana getiren kültürel dünyasını, kavramlarını çözümlmek bir zorunluluk oluşturmaktadır.

Wichterich (akt. Tapan 1990, s. 64) bu bağlamda bir çalışma biçimi önerir:

Ele alınacak konu biriminde çıkış noktası öğrencinin kendi deneyim alanı olmalıdır.

Ancak, bunun yanı sıra öğrenci yabancı gerçeğin konuyla ilgili yönüyle bir araya getirilmeli, öğrenciye bu yeni gerçeğe çözümleyici ve eleştirel bir bakışla yaklaşması, yeni olanla hesaplaşması öğretilmelidir. Sonunda ise onun düşüncelerini yeni bir bakış açısıyla çıkış noktasına, yani kendi deneyimine çevirmesine olanak tanınmalıdır.

Böyle bir ders düzenlemesinin ana çizgileri, başlangıç ve bitiş noktalarında öğrencinin kendi kültür ve toplumunun, dolayısıyla da öğrencinin kendisinin bulunduğu, U biçiminde bir eğri olarak gösterilebilir.

Bu noktada karşımıza efsaneler çıkmaktadır. Çünkü efsaneler, sahip oldukları şu özelliklerden dolayı kültür aktarımı amacıyla kullanılabilir niteliktedir:

- Efsaneler, ortaya çıktıkları yerin tarih ve coğrafyası ile doğrudan ilişkili anlatımlardır.
- Efsaneler; toplumların tecrübelerine göre şekillenen, ortak kültürel mirasın bir ürünü olarak belirginleşen, toplumsal inanışlara ve değerlere ışık tutan önemli kültürel değerlerdir.
- Toplumun geçmişini aydınlatırken bugününü düzenleyen ve geleceğine de yön veren efsaneler; olduğu toplumun yaşamsal deneyimlerini, duygularını ve değerlerini yansıtarak, toplumu şekillendirmeye devam eder.

- Efsaneler, kültür oluşumuna sağladığı katkının yanı sıra insanların ortak sorunlarının da bir ifade aracıdır.

Kültürel kodlar içeren ve toplum bilincinin bir yansıması olan efsaneler, bu özelliği sebebiyle şüphesiz kültür aktarımı konusunda dikkate değer veriler sunacaktır. Bu nedenledir ki Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi derslerinde kullanıma uygun metinler olarak ön plana çıkmaktadır.

Bir önceki başlık kapsamında efsanenin tür özelliklerine değinmiştik. Aslan'ın (2012, s.89) da ifadesiyle, efsanenin şu özellikler bakımından kültür aktarımına sağlayacağı katkı daha belirgin hâle gelmiş olacaktır:

- Topluma ait tutum ile kaideleri öğreterek bunları uygulamaya yöneltmesi,
- Toplum tarafından doğru bulunmayan hareketlere yasak getirmesi ve de bu tür hareketlerden uzaklaştırması,
- Öğüt vermesi, örnek göstermesi,
- İnsanların merak ettikleri sorulara cevap vermesi,
- Kâinat, dünya, tüm varlıklar, metalar, sosyal öğretiler, tutum ve kaideler, topluma ait kuruluşlar ve onların işleyişiyle ilgili açıklamalar yapması,
- Toplum belleğinin ve de toplum ülkülerinin canlılığını korumasına ve sürdürülmesine katkı sağlayacak özelliklerdedir.

Tüm bu özelliklerinden dolayı efsane, yabancı dil öğretiminin kültürel boyutu da düşünüldüğünde, ders sürecinde kullanılması gereken yazınsal metin türlerindedir. Dil ile birlikte kültürün de öğretimi konusunda göz ardı edilemeyecek bir yere ve değere sahiptir.

2.4.2. Efsanenin kültür aktarımı amaçlı kullanımı. Yabancı dil derslerinde kültürel öğelerin öğretiminin nasıl ele alınacağı önemli bir konudur. Bu konuda öneme sahip olan çalışmalardan birini yapan Dunnett, Dubin ve Lezberg (akt. Bölükbaş & Keskin, 2010, s.

228), yabancı dil derslerinde kültürel öğelerin etkili bir biçimde aktarımında üzerinde durulması gereken noktaları şu şekilde belirtmişlerdir:

- Ders izlencesi hazırlanırken kültürel öğelerin aktarımına da tıpkı dil bilgisi ve sözcük öğretiminde olduğu gibi birincil derecede önem verilmelidir.
- Yabancı dil dersleri kültürel öğelerin aktarımını etkin kılacak zamanı sağlayacak şekilde düzenlenmeli ya da bu aktarım için ayrı dersler oluşturulmalıdır.
- Kültür konusu öğretmen yetiştirme programlarında özel olarak vurgulanmalıdır.
- Öğretmenler ders kitaplarını seçerken kültürel öğelerin başarılı bir şekilde verilip verilmediğini iyice incelemelidir.

Tapan (1989) yabancı dil eğitiminde kullanılan ve kültürel kıyaslamaya imkân tanıyan metinlerin, bireye dile ait kuralları öğrenmenin dışında bireysel tecrübeler kazandırmak, bilgi birikimini zenginleştirmek, çevreye karşı farklı görüşler geliştirmek, kültürlerarası kıyaslama yapabilmek şeklinde sıralanabilecek fırsatlar sunacağını belirtmiştir.

Bir sonraki başlık dâhilinde, Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi derslerinde efsanenin kültürel aktarım amaçlı kullanımına yönelik örnek çözümleri yapılacaktır. Bu çözümler, Avrupa Birliği Ortak Çerçeve Programında yer alan sosyo-kültürel öğeler kapsamında yapılacaktır.

2.4.2.1. Efsanenin çözümlenmesi. Yazınsal metinler, kültürel öğelerin aktarımında etkin bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Yazınsal metin türlerinden olan efsanenin kültürel amaçlı kullanımına yönelik olarak örnek efsane çözümlenmesi bu başlık altında yapılacaktır. Bu hususta ele alınacak efsane örneğinde, olay etrafında şekillenen kişi, zaman ve mekân unsurları detaylı bir şekilde analiz edilecektir. Bu unsurların her birinin taşıdığı kültürel değerler ve bu kültürel değerlerin ders sürecinde kültür aktarımı bağlamında kullanımı yapılan kaynak taraması kapsamında değerlendirilecektir.

Kırkpınar'a Adını Veren Kırk Yiğidin Efsanesi⁴

Rumeli'nin fethi sırasında Orhan Gazi'nin oğlu Süleyman Paşa 40 askeriyle Domuzhisarı Kalesi ile birlikte birkaç kaleyi de ele geçirir. Bu birlik geri dönerken, bugün Yunanistan sınırları içerisinde kalan Samona'daki molalarında güreş tutuşurlar. Bunlardan ikisi yenilemezler. Daha sonra iki güreşçi bir Hıdırellez gününde (6 Mayıs) yeniden güreşe tutuşurlar. Güreş sabah erkenden başlayıp, gece yarısı iki güreşçinin ölümüne kadar sürer. Arkadaşları tarafından orada bulunan bir incir ağacının altına defnedilirler. Yıllar sonra arkadaşları aynı yere tekrar geldiklerinde iki pehlivan arkadaşlarının gömülü oldukları yerde temiz ve gür pınarların şırl şırl aktığını görürler. Bunun üzerine o yer 'Kırkpınar' olarak adlandırılır ve böylece 'Kırkpınar Yağlı Güreş' geleneği başlar.

2.4.2.1.1. *Olay örgüsü.* Efsaneye konu olan olay ile alakalı gerekli makale incelemeleri sonucunda şu sonuca ulaşılmıştır:

Osmanlı Beyliği devlet olma yolunda ilerlerken, Rumeli'ye dönük fetih faaliyetlerine başlamıştır. Bu fetih hareketlerinde önemli bir şahsiyet olan Süleyman Paşa Lamartine'in de (1991, s. 69) ifadesiyle "Türk soyunun büyük kahramanlarından biri olmuştur." Böyle nitelendirilmesinin sebebi elde ettiği şu başarılarından dolayıdır:

"Bizans İmparatoru Kantakuzenos, Makedonya'yı ele geçirip Selanik şehrini kuşatan Sırp kralı Stefan Duşan'a karşı Orhan Gazi'den yardım istemişti. O da Süleyman Paşa'yı yirmi bin kişilik bir kuvvetle göndererek Selanik'i Zelotlar'ın elinden almıştı (1349)" (Uzunçarşılı, 1988, s. 136). "Böylece hem Osmanlılar Kantakuzenos'a yardım amacıyla da olsa ilk defa Rumeli'ye geçmiş oldular hem de Süleyman Paşa kısa sürede Balkanlar'da büyük bir şöhrete kavuşmuş oldu" Ostrogorsky (akt. Pay, 2009, s. 284).

Bu olaydan iki yıl sonra Süleyman Paşa, Edirne'de iç kaleye sığınan

Kantakuzenos'un, yardım karşılığında Gelibolu yakınlarındaki Çimbi (Tsympe)

⁴ <http://www.edirne.gov.tr/kultur>

Kalesini vaat etmesi üzerine, 1352’de Evrenos Bey gibi eski Karesi emirleriyle birlikte Bizans İmparatoru V. Yuannis’in müttefiki Sırp ve Bulgarları Dimetoka önlerinde yendi ve Kantakuzenos’u kurtardı (Uzunçarşılı, 1988, s. 136).

“Çimbi Kalesi’nin fethinin ardından Süleyman Paşa, Malkara ve İpsala üzerinden Dimetoka çevresine akınlar düzenlemeye başladı ve bu çerçevede Meriç sahilindeki Ferecik Kalesini aldı” Uzunçarşılı (akt. Pay, 2009, s. 286).

Efsanemize konu olan olaya tarih biliminin verilerine dayanarak bakıldığında, olayda bahsedilen ‘fetih hareketlerinin’ gerçekten yaşanmış olduğu anlaşılmaktadır. Fakat olayda bahsi geçen Domuzhisar Kalesi’nin ele geçirilmesi hakkında gerekli bilgi elde edilememiştir. Bunun yerine aynı dönemlerde ele geçirilen Çimbi ve Ferecik Kaleleri’ne dair belgelere ulaşılmıştır. Bu nedenle, efsanede adı geçen Domuzhisar Kalesi’nin bu kalelerden biri olma ihtimali de göz ardı edilmemelidir. Çünkü Süleyman Paşa döneminde Rumeli üzerine yapılan akınlar hakkında yaptığımız araştırmalar bizi bu düşünceye yöneltmiştir. Daha önceki başlıklarda da ifade edildiği gibi, efsane çıkış noktası olarak gerçek bir olaya dayanmaktadır. Fakat daha sonra nesilden nesile aktarılırken birtakım değişikliklere uğrayıp, çeşitli olağanüstülükleri yüklenmek durumunda kalmıştır. Efsanenin asıl konusu olan ve olağanüstü sayılabilecek olan olaylar;

- İki askerin gün boyu güreşmeleri ve bunun sonucunda vefat etmeleri,
- Yıllar sonra arkadaşları aynı yere tekrar geldiklerinde iki pehlivan arkadaşlarının gömülü oldukları yerde temiz ve gür pınarların şırl şırl aktığını görmeleridir.

Efsaneyi ilgi çekici hale getiren kısım bu olağanüstülüklerin yaşandığı bölümlerdir. Nitekim Rumeli fetihleri sırasında yaşanan, iki güreşçi askerin durmaksızın güreşmeleri neticesinde vefat etmeleri ve ardından mezar yerlerinden bir su kaynağı çıkması hadisesi, bu olayın efsane kapsamında değerlendirilmesini sağlamıştır.

2.4.2.1.2. *Karakterler*. Efsanede yer alan şahıs kadrosu incelendiğinde şu sonuçlara ulaşılmaktadır:

Orhan Gazi: Osmanlı İmparatorluğu'nun kurucu padişahlarından. Beyliğinin topraklarını genişletmek için fetih çalışmalarında bulunmakta, bunun için de oğlunu aktif olarak görevlendirmektedir.

Süleyman Paşa: Osmanlı şehzadesidir, babası tarafından askerî çalışmaların yürütülmesiyle görevlendirilmiştir. Bu durum onun devlet idaresinde aktif olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda devlet yönetiminde babadan oğula geçen yönetim sisteminin ve yetkinin göstergesidir.

Gaziler geçdi kâfir mülkine hoş

Nice kâfir sarayın etdiler boş

Çün Rûm Eline kim geçdi

Süleyman Gaziler ibrığı hep oldı mücüş

Âşık Paşazâde⁵

40 Asker: Rumeli topraklarının fethinde görev almış askerlerdir. Bu kırk kişi içerisinde yer alan iki asker hakkında az da olsa bilgi sahibi olmaktayız. Söz konusu iki askerin aynı zamanda güreşçi oldukları ifade edilmiştir. Bunların sıradan iki güreşçi değil; gözü kara, kararlı, mücadeleci, güçlü ve asla pes etmeyen yiğit iki güreşçi olduklarını ifade etmek doğru olacaktır. Çünkü her ikisi de güreşi bırakmamış ve son nefeslerini verene kadar mücadele etmişlerdir. Diğer askerlerin yıllar sonra arkadaşlarının mezar yerinde bir pınar kaynağını görmeleri ve bunun sonucunda o yere 'Kırkpınar' adını vermeleri, bir vefa göstergesi olarak kabul edilebilir. Nitekim arkadaşlarını unutmamış ve onların anısını yaşatmak uğruna söz konusu ismi vererek geleneksel 'Kırkpınar Yağlı Güreşleri'nin başlamasına vesile olmuşlardır.

⁵ Âşık Paşazâde Ahmed Âşıkî (1332). *Tevârih-i Âl-i Osmân* (neşr. Ali Bey). İstanbul: Matbaa'-i Âmire.

2.4.2.1.3. *Zaman*. Metindeki olayların gerçekleştiği zaman açık bir şekilde verilmemiştir. Fakat bu metinde zaman unsuru belirsiz de denilemez. Çünkü tarih biliminden faydalanılarak, gerçekleşen olayların zamanı hakkında net bilgiler elde edilebilir. Nitekim Süleyman Paşa, Rumeli'deki fetih hareketlerine 1349 yıllarında başlamış ve yaşamı son bulana kadar (1360)⁶ bu çalışmalarını sürdürmüştür. Efsanede bahsi geçen olay muhtemelen 1349 ile 1360 yılları arasında gerçekleşmiştir. Öyle ki I.Murat tarafından -Edirne'nin fethi sonrası- güreşçiler tekkesinin kurulmasının ardından, Kırkpınar Yağlı Güreşleri'nin her yıl yapılması gelenek hâline gelmiştir.

Bununla birlikte, efsaneye konu olan gün boyunca güreş tutma olayının 6 Mayıs Hıdırellez Günü'nde gerçekleştiği bilgisi de metinde yer almaktadır. Nitekim bu hadise 6 Mayıs sabahında başlayıp gece yarısı sona ermiştir.

Efsanede son olarak 'yıllar sonra' ifadesi kullanılmıştır. Bu ifadede açık bir zaman kavramı belirtilmemiştir ve aradan geçen zamanın ne kadarlık bir süreyi kapsadığı belirsizdir.

2.4.2.1.4. *Mekân*. Efsane metninde mekân hakkında net bilgilere yer verilmiştir: Rumeli, Domuzhisarı Kalesi, Yunanistan sınırlarında yer alan Samona Köyü.

Bununla birlikte olayın yaşandığı Yunanistan'ın Samona Köyü'ndeki çayırda bulunan bir 'incir ağacı' da ölen askerlerin defnedildiği yerdir. Askerlerin defnedildikleri yerden gür bir pınar akması sonucunda bu yere daha sonra 'Kırkpınar' adı verilmiştir. Günümüzde Edirne sınırları içerisinde yer aldığı düşüncesinin aksine gerçek Kırkpınar, Yunanistan sınırları içerisinde kalan Samona Köyü'ndedir.⁷

⁶ Süleyman Paşa, en faal olduğu devirde, muhtemelen Osmanlı beyi olacağı bir sırada 1360 yılında Bolayır ile Seydikavağı arasında 17 doğanla avlanırken atından düşerek vefat etmiş; cenazesi vasiyeti gereği Bolayır'a getirilerek imareti civarında yaptırılmış olduğu türbeye defnedilmiştir. [Şükrullah (1949). *Behcetüttevârih* (düzenleyen ve çev. N. Atsız Çiftçioğlu), İstanbul: Türkiye Yayınevi, s. 54.]

⁷ <http://www.edirnevdb.gov.tr/kultur/kirkpinar.html>

2.4.2.2. Efsanenin taşıdığı kültürel öğeler ve bunların ders sürecinde kullanılabilirliği.

İncir ağacı kültü

Kültürümüzde meyvelere dair tasavvurların oluşmasında pek çok unsur etkili olmuştur. Bunlar; başta Kur'an ve Sünnet olmak üzere dinî faktörler, toplumumuzdaki örf ve âdetler, gelenekler, tarihî tecrübeler şeklinde sıralanabilir. Bahse konu olan meyveler içerisinde bulunan incir, kültürümüzde ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Bu durumun en önemli sebeplerinden birisi de Kur'an-ı Kerim'de geçen şu ayettir: *“İncir ve zeytine, Sina Dağı'na ve bu emin beldeye yemin olsun ki; biz insanı en mükemmel sûrette yarattık. Sonra da onu aşağı derekeye düşürdük. Ancak iman edip güzel ve makbul işler yapanlar müstesnadır. Onlara hiç eksilmeyen ve tükenmeyen bir mükâfat vardır...”* (Tîn Sûresi, 95/1-6)⁸

Yüce Allah'ın bu buyruğu kültürümüzde incire atfedilen değerın kanıtıdır. Bulut'un (2014) görüşüne göre, incir meyvesi ve ağacını rızık ve bereketle yorumlayan din adamları, bu yorumlarını Kur'an-ı Kerim'de yer alan Tîn suresine dayandırmışlardır. Söz konusu ayette Allah, incir üzerine yemin etmektedir. Buradan hareketle din adamları, üzerine yemin edilen bu varlığın önemli olduğuna dair görüş geliştirmişlerdir ve ayetin ancak bu şekilde anlaşılabileceğini ifade etmişlerdir.

Buradan hareketle, efsanedeki iki güreşçinin cenazesinin incir ağacının altına gömülme hadisesi bir rastlantı değil, doğrudan Türk inanç ve kültürünün bir yansımasıdır denilebilir. Çünkü incir ağacına atfedilen değer dinî öğretilerle doğru orantılıdır. Bu nedenle, ölen güreşçiler hem Osmanlının yürüttüğü gaza ve cihat faaliyetlerine katıldıklarından hem de yiğitliklerinden dolayı bu değere layık görülmüştür. Sonuç olarak vefat eden güreşçilerin cenazeleri bir saygı göstergesi olarak incir ağacının altına gömülmüştür.

Burada dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta ise, incir ağacı altında yer alan mezarlardan, bir su kaynağının doğmasıdır. Efsanede de yer aldığı şekliyle ‘İki pehlivan

⁸ Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli (2014). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

arkadaşlarının gömülü oldukları yerde temiz ve gür pınarların şırl şırl aktığını görürler.’ İncir ağacı bereketiyle bilinen bir ağaçtır. “Öyle ki incir her ne kadar tek bir meyve ise de yarılıp içi açıldığında binlerce çekirdeğinin olduğu görülür. Bu bakımdan teklik içinde çokluğu ifade eder” (Bulut, 2014, s. 461). Bununla birlikte çoğu meyve toplandığı takdirde aynı yıl tekrar ürün vermez. Fakat incir yıl içerisinde birden fazla meyve verir. Bu yönü de onun bereketini göstermektedir. Kültürümüzde incire atfedilen bereketlilik özelliğinde bu durumların etkisi vardır.

Tüm bunlardan yola çıkılarak, bu iki yiğit pehlivanın ölümünün bir bitiş değil, bereketli bir başlangıcın timsali olduğu görülmektedir. Dinç’in (2011, s. 134) de belirttiği gibi, “Eski Türklerde ağaç kültü göğe doğru yükselişle ve yerin derinliklerine nüfuz eden kökleriyle ölümsüzlüğü ve yeşeren yapraklarıyla yeniden doğuşu simgeler.” Çünkü güreşçilerin mezarlarından gür bir pınar doğmuş ve o bölge insanları için faydalı bir kaynak hâline gelmiştir.

Söz konusu olay mezarlıklara yönelik toplumumuzda var olan şu anlayışı çağrıştırmaktadır: Kültürümüzde ölen kişilerin mezarlarına önem verilmekte ve mezarların etrafına ağaç dikilmektedir. Dikilen ağacın, ölünün ruhunun sonsuzluğunu yansıttığı ve azabının hafifletilmesini sağlayacağına inanılır. Çünkü toplumumuzda ahiret inancı vardır. Bunun yanı sıra kabirlerin üzerine dikilen ağaçlardan doğadaki canlılar istifade eder, bu da kabirde yatanın sevap defterine yazılarak, azabının hafiflemesine vesile olur.

İncir ve incir ağacı imgesi yalnız Türk kültüründe veya İslamiyet anlayışında değil; diğer kültürler ve inançlarda da kendisine önemli bir yer edinmiştir. Nitekim Kur’an’ın yanı sıra, İncil⁹ ve Tevrat’ta da incire dair söylemler bulunmaktadır.

⁹ *Kitabı Mukaddes orijinali bu görüşe göre* Hz. Âdem, cennette incir ağacının gölgesinde gölgeleniyordu. Sonra Havva ile birlikte Allah’ın yasakladığı ağacın meyvesinden yedikleri için yeryüzüne indirildiklerinde örtülmesi gereken avret mahallerini incir yaprağıyla örtmüşlerdi. Bu bakımdan incir, Hz. Âdem ve Havva’nın dünya hayatını hatırlatmaktadır.

İncir ağacı, Budistlerin ve Hinduların ibadetlerinde de bir figür olarak yer almaktadır. Aynı zamanda Hindistan'ın İndus Vadisi uygarlıkları yüzyıllar boyunca efsanelerinde incir meyvesine yer vermektedir. Mısır'da firavunların mezarlarına pek çok şeyin yanında kuru incir de konulmaktaydı. Asya'nın tropikal bölgelerinde bulunan toplumlar incir ağacını kudret kaynağı ve mabet olarak nitelendirmişlerdir. Sümerler Dönemi'nde de incire dair söylemler bulunmaktadır. Babil'de bulunan asma bahçelerine Kral II. Nebukadnezar tarafından incir ağaçları diktirilmiştir. İncir, Antik Yunan ve Roma dönemlerinde de cennetten dünyaya gönderilen bir meyve olarak düşünülmüştür. Dünyadaki pek çok kültürde ve inançta incir ağacının kesilmesi yasaklanmıştır.¹⁰

İncir ağacı kültürünün ders sürecinde kullanımı:

Tablo 3'te 'toplumsal gelenekler, ritüeller ve folklor' kapsamında ele alınabilecek olan bu kavram, Türk toplumunun geleneksel davranış ve tabuları, dinî kurallara dayalı davranışları, ölüm ve ardından uygulanan ritüelleri hakkında bilgi vermektedir. Nitekim yabancı öğrenci Türk kültüründe incir ağacının ne denli öneme sahip olduğunu, suyun bolluk ve bereket anlamına geldiğini, mezarların çevresine ağaç dikilmesinin manasını bu şekilde daha iyi kavramış olacaktır. Bu unsurları kendi kültüründe bulunan dini ritüeller ve sosyal geleneklerle karşılaştırma imkânına sahip olacaktır. Bunların yanı sıra dilimizde incire dair deyim ve atasözlerinin manasını daha iyi özümseyecektir. İncire dair atasözü ve deyimler şu şekildedir:

“İncir çekirdeğini doldurmamak”

“Ocağına incir ağacı dikmek”

"Bir çuval inciri berbat etmek"

"Darı unundan baklava, incir ağacından oklava olmaz."

"İncir babadan, zeytin dededen"

“İncir ağacından düşen iflah olmaz.”

¹⁰ <https://www.bbc.com/turkce/vert-earth-386801661>

Kırk sayısı

Kırk sayısının özel ve uğurlu bir sayı olduğuna, bazı tabiat varlıklarını temsil ettiğine çok eski çağlardan beri inanılır. Toplumun duygu ve düşüncelerini, hayallerini, inançlarını, gelenek ve göreneklerini, dünya görüşlerini, ideallerini yansıtan mitoloji, efsane, destan, masal, halk hikâyesi ve halk şiiri gibi halk edebiyatı türlerinde ‘kırk’ın formülistik bir sayı olarak sıklıkla kullanıldığını görmekteyiz. (Güvenç, 2009, s. 95)

Güvenç’e (2009) göre kırk sayısına İslamiyet öncesi dönemlerde Doğu toplumlarında, Hindistan’da ve de Türk dünyasında değer verilmekte ve anlam yüklenmektedir. Daha sonra bu durum İslamiyet inancının içerisine de girmiştir. Kırk sayısının İslamiyet inancında da yer bulmasının nedeni Kur-an’da ayrıca çeşitli hadislerde 40 sayısına dair bulguların mevcut olmasıdır. Hz. Muhammed’e peygamberliğinin 40 yaşındayken verilmesi, Hz. Muhammed’e ilk aşamada inanan insanların sayısının 40 oluşu, verilen zekâtın malın kırkta birini kapsamaması 40 sayısını değerli kılmaktadır.

Schimmel (akt. Güvenç, 2009, s. 90) “Tanrı’nın Âdem’in çamurunu 40 gün yoğurduğuna, dünyanın sonu yaklaştığında Mehdi’nin 40 yıl yeryüzünde kalacağına, yeniden dirilişte göklerin 40 gün boyunca dumanla kaplanacağına ve dirilişin 40 yıl süreceğine inanan halkça tutulan gizemci geleneklerin de var olduğuna dikkat çekmiştir.”

Türk kültüründe 40 sayısının yerine değinecek olursak şunları sıralayabiliriz:¹¹

- Kırgızistan bayrağında Güneşin etrafında *kırk Kırgız boyunu* simgeleyen *kırk ışın* vardır.
- Dede Korkut Hikâyeleri, Manas Destanı, Kırgız Türeyiş Efsanesi’nde *Kırk Kız* vardır.
- Oğuz Han’ın verdiği şölenlerde diktirdiği sırkaların boyu *kırk kulaç* uzunluğundadır.
- Hikâye ve masallarda “*kırk gün, kırk gece*” düğünler yapılır. Yine masallarda ejderhalar *kırk gün* veya *kırk yıl* uyurlar. Ejderhadan *kırk kıl* koparılır ve ateşte yakılır, ejderha ancak o zaman ölür.

¹¹ Bu listenin oluşumunda “Güvenç, A. Ö. (2009). Kırk sayısının halk edebiyatı ürünlerinde kullanımı üzerine bir inceleme. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 41, 90-95.” çalışmasından yararlanılmıştır.

- Cezalandırılanlar için “*Kırk katır veya kırk satır*” şeklinde bir uygulamadan bahsedilir.
- Doğum yapmış kadına ve bebeğine, “Kırk gün dolduktan sonra kırklama töreni yapılır: Çocuğun ve anasının, yerine göre değişen ayrıntılı birtakım kurallara uyularak yıkanmalarıdır bu. Örneğin: kırk hamamında çocuk, son kurna suyuna bir altın, ya da bir anahtar kırk defa batırıldıktan sonra yıkanır” (Boratav, 1999, s. 154). Bu olaya yönelik halk arasında “*kırkı çıkmak, kırk uçurmak*” deyiminin kullanılması da 40 sayısının özelliğine olan inançla ilgilidir. “Başka bir inanişe göre kırklı iki çocuk yan yana gelirse “*kırk basması*” olur ve kırk basması olan çocuk çelimsiz kalır” (Sezen, 2007, s. 72).
- Ölünün ardından kırk gün sonra ‘*kırk mevlidi*’ okunup helva yenir. Bu anlayışın temelinde ruhun yaşadığı evi kırk gün sonra terk ettiği inancı vardır. Bu inanışta Şamanist inancın etkisi görülmektedir.
- *Kırklar*, Türk halk inancında Kırk Evliya demektir. Kırklara karışan erenler veya yiğitler bir daha görünmezler.
- “Alevilik ve Bektaşilik geleneğinde dört kapı ve *kırk makamla* kulun Tanrı’sına yaklaşacağı inancı vardır. İnanışa göre bu kırk makamdan birisi dahi eksik olursa ibadet tam olmaz” (Eröz, 1990, s. 171–172).
- Hristiyan Türklerde ‘*Kırk Aziz*’ kavramı vardır. Onlar için 40 mum yakılır.
- Hastaların şifa için gittiği “Çilten Ocağı” Asya’da farklı yörelerde mevcuttur. Kırk Çilten veya Kırk Eren adıyla da anılırlar. Kışın ardından baharda yeniden dirilmeye hazırlık süreci olarak kışın doğadaki üç kez ölüp dirilmeyi ifade eden ve ilki kırk gün süren üç dönemin adı Çille şeklinde geçer. Büyük Çille 40, Küçük Çille 20, Boz Çille ise Nevruz’a kadar gider. Nevruz’da nihai diriliş gerçekleşir.

40 sayısının ders sürecinde kullanımı:

Tüm bu bilgilerden hareketle güreşçilerin mezar yerinden çıkan pınara ‘Kırkpınar’ adının verilmesi tam anlamıyla Türk kültürünün ifade bulmasıdır. Kültürümüzde böylesine anlam ve

öneme sahip olan bir imgenin efsane metninde yer alması olağandır. Efsaneye adını veren Kırkpınar ifadesindeki 40 sayısı üzerine yabancı öğrencilerin dikkati çekilerek, kültürümüzde bu sayının ne anlamlara geldiği konusu üzerinde durulmalıdır. Bununla birlikte öğrenci, kırk sembolüne karşı duyarlılık kazanacak ve bu doğrultuda öğrendiği yeni dilin anlam dünyasının kapılarını aralayacaktır. Bu kavram, **Tablo 3'te** yer alan ‘toplumsal gelenekler, ritüeller ve folklor’ ve ‘kişiler arası ilişkiler’ kapsamında ele alınabilecek niteliktedir.

Yabancılara Türkçe öğretimi derslerinde, Türk kültüründe kırk sayısının yerini örneklendirmek amacıyla ele alınabilecek bir metin olan Kutadgu Bilig’de de kırk yaşın insanın olgunlaşma dönemi olduğu söylenmiş ve kırk yaşla alakalı ikazlara yer verilmiştir. “Kiming kırkta geçse tiriglik yılı / Kimin yaşı kırkı geçerse / Esenleşti erke yigitlik tili / Gençlik insana Allah’a ısmarladık der” (Arat, 2006, s. 146–147).

Hıdırellez kültü

Günümüz Türk halk kültüründe hâlâ aktif bir biçimde yaşatılan Hıdırellez geleneği, Türk halkının hep birlikte katıldığı, eğlendiği, çeşitli ritüelleri gerçekleştirdiği bahar bayramının adıdır. “Hıdırellez geleneği bahar bayramı niteliğinde kutlanan Orta Asya kültürü (Şamanizm), eski Anadolu kültürü (bolluk-bereket törenleri, ölümsüzlük), İslâm kültürü (Hızır-İlyas motifi) ve Balkan kültürü ile beslenmiş zengin kültür değerlerinin oluştuğu bir şenlik, tören ve bayram bütünüdür” (Artun, 2007, s. 2).

5 Mayıs gecesini 6 Mayıs gününe bağlayan geceye adını veren Hıdırellez, gün boyu yapılan birtakım ritüellerle kültürümüzün simgelerinden biri hâline gelmiştir. Bununla birlikte bahara girişin vazgeçilmez geleneği olan Hıdırellez, Türkiye ve Makedonya'nın çalışmaları sonucu ‘Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilatı (UNESCO), İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası (SOKÜM)’ listesine de alınmıştır. Bu nedenlerden dolayı böylesine öneme sahip bu kültürel olgunun kültürel aktarım konusunda kıymete değer bir yeri vardır.

Hıdırellez, Türk kültüründe baharı, yaşama sevincini, su ve kutsal arınmayı, yenilenmeyi, uyanan doğa ile birlikte yeniden doğuşu, bolluk-bereketi simgeleyen anlam ve öğelerle yüklüdür. Bu inanışlara yönelik olarak *Hıdırellez’de bir tutam, sonrasında bin tutam*. Bir şey bol ve bereketli olduğunda sıklıkla *Hızır’ın eli değmiş, Hızır uğramış*, denir. (Döğüş, 2015, s. 88)

Hıdırellez gününde Türk halkı tarafından toplu hâlde gerçekleştirilen ritüeller şu şekildedir (Artun, 1990, s. 2-6):

- Hıdırellez’den önceki gün konu komşu hep birlikte Hıdırellez çöreği hazırlanır. Çöreğin hamuruna da para konulur. Ayrıca Hıdırellez’de yapılan yiyecekler çoğunlukla hamur işleridir. Gerebiç, börek, kalburabastı, poğaçı bunların başındandır. Yemekte tatlının olması şarttır.
- Evlerin her tarafı silinir, evdeki tüm eşyalar ve kıyafetler de temizlenir. Buradaki amaç Hızır (a.s) in o haneye uğramasını mümkün kılmaktır.
- Hep beraber yemekler yenilir. Köy meydanında veya Hıdırellez’in kutlandığı mekânda kazanlar kurulur. Böyle hep birlikte yemeklerin yenmesine *kazan kurma* adı verilir.
- Âdetlere göre Anadolu’nun çoğu yerinde “Hıdırlık” adı verilen alanlar bulunmaktadır. Bu alanlarda yatır, türbe gibi yöre halkı tarafından kutsal sayılan, adaklarda bulunulan ya da çaput bağlanan yerler vardır.
- “Anadolu’nun hemen her yerinde Hıdırellez merasimleri şehir, kasaba ve köylerin yakınındaki ağaçlık ve yeşillik yerlerde yapılır. Buralarda genellikle dere, göl veya su kaynağı mevcuttur” (Döğüş, 2015, s. 89).
- Hıdırellez akşamında meydanlarda eski hasırlardan ateşler yakılıp, üstünden üç kez atlanılır. Bu ateşin üzerinden atlandığında sene boyunca insanın üstündeki halsizliğin ve durgunluğun gideceğine inanılır. Bazı inanışlarda ise ateş üzerinden atlanırken sıkıntılar,

üzüntüler dökülür. Hıdırellez ateşine "Hastalıklar, kötülükler, dağlara taşlara olsun." denilerek taş fırlatılır. Bu geleneğe *ateş taşlama* adı verilir.

- Erkekler Hıdırellez eğlencesi olarak aralarında güreşirler. Kadınlar darbuka çalıp türkülere eşlik ederler. Çocuklar ise mendil kapmaca, çelik-çomak, saklambaç, körebe vb. çeşitli oyunlarla eğlenirler. Çeşitli ritüel kökenli seyirlik oyunlar oynanır. Erkekler ve kadınlar farklı yerlerde otururlar ve birbirlerinin eğlencelerine katılmazlar.
- Hıdırellez gecesinde gül ağacına dileklerde bulunulur, istenen şeyler belirlenip ya toprağa çizilir ya da çizilen kâğıt gül dibine gömülür. Eğer istenen şey paraysa gül fidanının dibine para konulur, sağlık için ise gül fidanına eşyalar asılır. Dileklerin kabul olmasının şartı Hıdırellez'in gerçekliğine kalpten inanılmasıdır, bu inancı taşımayanların dilekleri gerçek olmaz. Sabah hava aydınlanmadan önce kâğıda yazılmış olan dileklerin akan bir suya atılması gerekmektedir, dileklerin ancak bu şekilde kabul olacağı düşünülmektedir.
- Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde Hıdırellez gecesinde dileklerin gerçek olacağına, hastaların sağlığına kavuşacağına, kismetlerin çoğalacağına, bolluk ve berekette artış olacağına dair kuvvetli inanışlar bulunmaktadır. "Hıdırellez günü bütün canlıların, bitkilerin ağaçların yepyeni bir hayata kavuşacağı, dolayısıyla Hızır'ın gezdiği, ayağını bastığı yerlerde yayılan kuzuların etinin, insanlara şifa, sağlık ve canlılık vereceğine inanılır" (Güngör, 1957, s. 70).
- Hıdırellez'in şans getirdiğine inanan kişiler muhakkak rüya görürler, uyandıklarında ise rüyalarını büyüklerine yorumlatırlar ve o senenin nasıl geçeceğini öğrenirler.

Hıdırellez kültürünün ders sürecinde kullanımı:

Hıdırellez günü ve bu gün kapsamında yapılan etkinlikler **Tablo 3'te** yer alan 'günlük yaşam', 'kişiler arası ilişkiler', 'toplumsal gelenekler, ritüeller ve folklor' kapsamında ele alınabilir.

Efsane metni içerisinde yer alan ‘Hıdırellez günü’ ifadesi doğrultusunda, bu günün çıkış noktası olan efsaneye yer verilerek, metinler arası bağlantı kurulabilir ya da öğrencilerin efsane metni öncesi hazırlık sürecinde motivasyonlarını artırmak ve derse yönelik ilgilerini artırmak amacıyla bu metin kullanılabilir:

Efsaneye göre Hızır ve İlyas peygamberler, ölümsüzlük suyundan içmiş iki kardeş ya da dosttur. Her yılın 5 Mayıs gecesi buluşup doğaya can vermek üzere sözleşmişlerdir. Hızır aksakallı, kırmızı pabuçludur ve üzerinde çiçeklerden yapılmış bir cübbe bulunur. Baharın müjdecisi sayılan Hızır, bitkilere can verir. Ayaklarının bastığı yere baharın bereketi yerleşir. İlyas ise uzun boylu ve nur yüzlüdür. Elinde uzun bir asa taşır, keçi derisinden yapılmış uzun bir gömlek giyer. O da suların ve bir inanişâ göre hayvanların koruyucusudur. (Evgin, 2007, s. 32)

Bu hazırlık metni aracılığıyla öğrenciler, toplumumuzun efsane konusundaki inanişları hakkında fikir sahibi olacaktır. Efsane türüne atfedilen değer, onun söylemlerine olan inanç konusunda duyarlılık kazanacaklardır.

Yukarıda ifade ettiğimiz Hıdırellez günü yapılan birtakım ritüellerden hareketle, öğrencilerin Türk halkının inanç sistemi ve bu doğrultuda nasıl yaşadığı, nelere umut bağladığı konusu üzerine düşünmeleri sağlanarak, toplumumuzun kültürel değerlerini daha iyi anlamaları mümkün kılınacaktır. Aynı zamanda Hıdırellez inanişları içerisinde yer alan ‘rüya’ kavramı konusuna da değinilmelidir. Bu sayede toplumumuzun rüyalara yönelik bakış açısını ve ona yüklediği anlamların farkına varacaktır.

“Eskiden Türkler arasında önemli yeri olan ağaç ve su kültü İslam’a geçilmesiyle varlığını Hıdırellez’le sürdürmüştür” (Döğüş, 2015, s. 88). Hıdırellezin bereket, bolluk ve uğur getirdiğine yönelik inanişlar doğrultusunda efsaneye bakacak olursak; Hıdırellez gününde güreşerek ölen iki pehlivanın defnedildikleri incir ağacının altındaki mezarlarından -o günün bereketi sebebiyle- pınar kaynaması, Türk kültüründeki ‘su ve ağaç kültü’ne bir göndermedir.

“Çünkü evreni oluşturan dört temel unsurdan biri olması hasebiyle su, Türk topluluklarında bir kült olarak varlığını sürdürmüştür. Kuran ve Kitab-ı Mukaddes’te de evrende öncelikle suyun yaratıldığı geçer.” (Döğüş, 2015, s. 80). Ögel (1989, s. 77) de su kültürünü eski yer-su inancına dayandırmaktadır. Türk mitolojisinde, Altay yaratılış destanında başlangıçta sonsuz su motifi şöyle geçer:

“Dünya bir denizdi, ne gök vardı ne bir yer

Uçsuz bucaksız, sonsuz sular içreydi her yer.”

İşte tüm bu bilgilerden hareketle öğrencilerin Hıdırellez’e bir de bu boyuttan bakmaları sağlanmış olacaktır. Ayrıca bu unsurlara dikkat çekilerek yabancı öğrencilerin Türk kültürünün doğadaki varlıklara yüklediği anlamları fark etmeleri sağlanacaktır.

Kültürümüzün kıymetli bir ürünü olan ‘Hıdırellez’in dilimizde yansıması olan kalıp ifadeler şu şekildedir: Zor durumda olanların yardımına anında koşan kişilere yönelik olarak *“Hızır gibi yetişti. Kalmayınca kul darda; yetişmez Hızır imdada, Kul daralmayınca Hızır yetişmez.”* şeklinde kalıp ifadeler kullanılmaktadır. Dilimizde yer eden bu gibi kullanımlar da ders kapsamında işlenebilir.

Türk-İslam kültüründe var olan Hıdırellez kültürünün Hristiyan dünyasındaki bir benzeri olan Saint Georges (Aya Yorgi) ve Saint Nicholas (Noel Baba) ilişkisi de yine ders sürecinde kültürlerarası karşılaştırmaya olanak verecek şekilde ele alınabilir. Bu karşılaştırma sayesinde öğrenciler, Hıdırellez inancını daha iyi özümsemiş ve anlamlandırmış olacaktır. Aynı zamanda kültürlerin etkileşim halinde olduğunu ve benzer durumların farklı kültürlerde değişik versiyonlarının bulunabileceğinin ayırımına varacaktır.

Türk Ata Sporü Güreş

Türk tarihinin geçmişine tanıklık etmiş olan Kırkpınar güreşleri, çağlar boyunca fiziki gücün ve yeteneğin olduğu ölçüde incelik, zarafet, onur, yiğitlik, büyüğe saygı, hoşgörü gibi insanî değerlerin simgesi olmuştur. Gerek yarışma ve sportif yönü gerek

dinî, toplumsal ve ahlaki boyutlarıyla dünyada bir eşi benzeri olmayan Tarihi Kırkpınar Güreş Festivali, Türk ve İslam kültürünün bir simgesi olarak, yıllar boyunca özünden çok şey kaybetmeden bugüne kadar gelebilen emsalsiz bir kültür varlığıdır. Kırkpınar Güreş Festivali geçmişten bu yana, Türk insanının kişiliğini, sosyo-kültürel birikimini ve öz değerini temsil eden bir misyona sahiptir. Ve bu yönü ile dünya kültürünün ve uygarlık tarihinin önemli bir parçasıdır. (Sazak & Erşen, b.t.)¹²

“Bir efsaneye dayandırılarak, Osmanlı padişahı I. Murat 6 Mayıs 1361’de ilk resmî Kırkpınar Güreşleri’ni başlatmıştır. Bundan sonra her yıl Hıdırellez Günü, Kırkpınar Yağlı Güreşleri’nin yapılması gelenek hâline gelmiştir” (Erdem, 2007).

Kırkpınar yağlı güreşlerinin öğeleri şunlardır: Kispet, zembil, yağlanma, peşrev, cazgır, başpehlivan, Kırkpınar ağası, Kırkpınar duası, altın kemer, davul ve zurna, kırmızı dipli mum.

Bu öğelerden cazgıra değinecek olursak; yağlı güreşte yer alan bütün pehlivanların izleyicilere tanıtılmasını sağlayan ve pehlivanların güreş müsabakasına başlamasını sağlayan kişiye cazgır denir. “Salavatçı” ismi de verilen cazgır, hakemlerin veya güreşçilerin isimlerini, namlarını, güreşteki maharetlerini münasip dizeler ve dualar aracılığıyla seyircilere aktarır. Cazgırlık usta-çırak ilişkisine dayalı bir şekilde öğretilmektedir. Yağlı güreş müsabakaları cuma günü başlar ve bütün pehlivanlar eski pehlivanların kabir ziyaretini yaptıktan sonra Selimiye Camisi’nde okunan mevlide katılırlar. Daha sonra Sarayıçi bölgesine gidilerek küçük yaş grubundaki güreşçilerden başlamak üzere cazgır tarafından yapılan dua ile güreş müsabakaları başlatılır.¹³

Yukarıdaki bilgilerden hareketle, pehlivanların sanlarının okunması, hünelerinin mısra ve dualarla tanıtılması, cazgırlığın nesiller boyu sürdürülmesinde usta- çırak geleneğinin önemi, toplumumuz için dini anlama sahip olan cuma günü güreşlerin başlaması, kabir ziyareti, mevlit okunması, güreşlere duayla başlanması kültürümüzün birer yansımalarıdır, denilebilir.

¹² <http://acikerisim.kirklareli.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/20.500.11857/362/Uluslararası1K1rkp1nar%20Semp..pdf?sequence=1&isAllowed=y>

¹³ <http://www.edirnevdb.gov.tr/kultur/kirkpınar.html>

Her bir güreş unsuruna bu şekilde değinilecek olursa pek çok kültürel değere ulaşılabacaktır. Böylelikle Türk kültürünün çok yönlü olarak tanıtımı sağlanacaktır.

Yağlı güreşin ders sürecinde kullanımı:

İlk olarak güreş sporunun Türklere has bir spor olduğu ve bu sporun çıkışı noktasının Türklere dayandığı bilgisi verilmelidir. Bu durum muhakkak öğrencilerin ilgisini çekecektir.

Türk ata sporu olan güreş, **Tablo 3'te** yer alan 'günlük yaşam', 'kişiler arası ilişkiler', 'toplumsal gelenekler, ritüeller ve folklor' kapsamında ele alınabilir.

Kırkpınar güreşleri ile alakalı örnek videolar izletilip, yağlı güreş öğelerinden olan kispet, cazgır, peşrev vb. tanıtımı yapılabilir. Böylelikle anlatılanlar somutlaştırılarak, kalıcı hâle getirilmiş olunur. Bununla birlikte bu öğelerin kültürel boyuttaki yerlerine değinilebilir. Örneğin, davul ve zurnanın toplumumuzda önemli günlerde -bayram, kutlama ve düğün gibi- kullanılan enstrümanlar olduğu vurgulanabilir. Davul ve zurna sesinin Türk halkı için kutlanacak güzel bir olayın sembolü olduğu ifade edilebilir.

Yağlı güreşlerin önemli ritüellerinden biri de cazgırların pehlivanları er meydanına çağırırken söylediği 'salavatlama veya dualama' denen sözlü ürünlerdir. Bu sözlü ürünler, kendine özgü ezgiye sahip, şiirsel özellikteki mani veya dualardır. Bunların söylenme sebebinin izleyicileri etkilemek ve pehlivanlara cesaret vermek olduğu ifade edilmelidir. Aynı zamanda bu mani ve duaların çoğu zaman doğaçlama yapıldığı bilgisi de ilgi çekici niteliktedir. Örnek mani ve dualar ders sürecinde öğrencilere tanıtılmalıdır. Bu unsurların sahip olduğu ezgi ve şiirsellik, dilimizin edebî, estetik yönünü tanıtmak için faydalı olacaktır.

Kırkpınar Yağlı Güreşleri'nin yapıldığı mekân olan Edirne hakkında gerekli tanıtımlar yapılmalıdır. Bu hususta, Edirne'nin tarihî geçmişine (Osmanlı Devleti'nin başkentlerinden biri olması), tarihî yapılarına (Selimiye Camii, Mecidiye-Meriç Köprüsü, Sultan II. Bayezid Külliyesi Şifahanesi, Sarayı vb.), festivallerine (Kakava Şenliği) ve şehrin tanıtıma yönelik bir turizm rehberlik etkinliği planlanabilir.

Yağlı güreşlerin başlayacağı gün okutulan mevlitle alakalı şu detayların incelenmesi de kültürümüzün tanıtımı için son derece faydalı olacaktır:

Mevlidin ne anlama geldiği,

Mevlit, Hz. Muhammed'in doğumunu, hayatını, peygamber oluşunu, miraca yükselişini, ahlakını anlatan şiirlerdir. Yani Müslüman toplumların inandıkları peygamberlerine dair yazılmış olan, belirli bir beste ile söylenen şiirdir.

Mevlidin hangi sebeplerden dolayı okutulduğu,

Mevlit toplumumuzda esasen, Hz. Muhammed'in doğumunu kutlamak amacıyla başlamasına rağmen zamanla kandil gecelerinde, evlilik, doğum, sünnet, ölüm, asker uğurlama, hacıların dönüşü gibi önemli olaylar sebebiyle de söylenir hâle gelmiştir. Böylelikle geleneklerimiz içinde yer alan önemli dinî-kültürel olgulardan biri olmuştur.

Mevlit okuturken uygulanan birtakım ritüellerin neler olduğu,

Mevlit gününde oruç tutulması, ilahi ve kasideler ile Kur'an-ı Kerim okunması, dinî sohbet yapılması, mevlit şekeri, lokum dağıtılması, helva yapma ve yemek verme şeklinde gerçekleşir.

Sonuç olarak ele aldığımız örnek efsaneden hareketle, metnin taşıdığı kültürel unsurlar incelenmiş ve efsane türünün kültür aktarımı amaçlı kullanılabileceği tespit edilmiştir. Ayrıca Türk kültürü efsane açısından zengin bir kaynağa sahiptir, bu zenginlikten faydalanılmalı ve efsaneler kültürümüzün tanıtımında en temel kaynak olarak ele alınmalıdır. Fakat yaptığımız araştırmalarda yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde efsaneye gereken değerin verilmediği görülmüştür. Yabancılara Türkçe öğretimi ders kitaplarında efsaneden ziyade hikâye, masal gibi metin türlerine yer verilmiştir. Oysaki efsane, içinde barındırdığı kültürel öğelerle bu türlere kıyasla, kültürün daha özel bir ifadesidir. Bu nedenle çalışmada örnek efsaneden yola çıkılıp efsanenin ders sürecinde kültür aktarımı amaçlı kullanımına açıklamalar getirilerek, gerekli örneklendirmeler yapılmıştır.

3. BÖLÜM

Yöntem

3.1. Araştırmanın Modeli

Efsane türü metinlerde yer alan kültürel unsurların saptanmasını amaçlayan bu çalışmanın modeli “nitel araştırma” modelidir. Nitel araştırma; görüşme, gözlem ve doküman analizi şeklindeki veri toplama yöntemlerini kapsayan, çeşitli durum ve olayları bütün doğallığıyla yansıtan ve onun tüm gerçekliğiyle ortaya konmasına dönük bir yolun takip edildiği araştırma türüdür.

Efsanelerin incelenirken, yabancı dil öğretimine yönelik olarak Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi Programı’nda [CEF = Common European Framework of Reference for Languages] ele alınan sosyo-kültürel hedefler hareket noktası olarak belirlenmiş ve söz konusu efsane metinlerindeki kültürel motiflerin tespiti amacı ile nitel araştırma modeli kullanılmıştır.

Nitel araştırma modeli ile yürütülen tez araştırmasında esnek bir çalışma süreci izlenerek, toplanan bilgilere göre araştırma süreci yeniden şekillendirilip tümevarıma dayalı bir yaklaşımla hareket edilmiştir. Çünkü “Nitel araştırmada, tümevarım ilkesi hâkimdir ve araştırmacı topladığı tanımlayıcı ve detaylı bilgilerden yola çıkarak incelediği probleme ilişkin ana temaları ortaya çıkarma, topladığı bilgileri anlamlı bir yapıya kavuşturma, yani bu bilgilerden yola çıkarak bir teori oluşturma çabası içindedir” (Glaser & Strauss, 1967, s. 2).

3.2. Çalışma Grubu

Araştırma, Türk halk kültürünün anlatmaya dayalı türlerinden olan efsanelerden oluşmaktadır. Bu doğrultuda efsanelerin incelenmesinde ve efsane odaklı ders materyali oluşturma kapsamında Prof. Dr. Necati DEMİR'in "Türk Efsaneleri" kitabından 5, Mehmet ÖNDER'in “Şehirden Şehire I” kitabından 1, İrfan Ünver NASRATTINOĞLU’nun “Afyonkarahisar Efsaneleri” kitabından 1, Saim SAKAOĞLU’nun “101 Türk Efsanesi”

kitabından 2 efsane ile internet ortamından elde edilen 1 efsane olmak üzere toplamda 10 adet efsane araştırmacı tarafından incelenmiştir.

Araştırmada incelenen 10 adet efsanenin seçiminde şu noktalara dikkat edilmiştir: Türkiye yedi coğrafi bölgeden oluşmaktadır ve her bölgenin kendine has özellikleri bulunmaktadır. Efsaneler de ait oldukları bölgelere göre şekillenmiş yerel ürünlerdir. Bu nedenle çalışmada coğrafi bölgelerin her birini yansıtacak birer efsane örneğine yer verilmiştir. Sonuncu efsane rneği olan ‘‘Anadolu Adı Efsanesi’’ ise Türkiye topraklarına adını veren Anadolu’ya ithafen içerik itibarıyla tüm efsaneleri kapsayıcı nitelikte olması sebebiyle seçilmiştir.

Avrupa Ortak neriler erevesi Programı kapsamında ele alınan sosyo-kültürel ögeler doğrultusunda seçilen 10 adet efsane, çok yönlü olarak incelenmiş ve bunlar içerisindeki kültürel unsurlardan yola çıkılarak ders materyalleri oluşturulmuştur.

3.3. Veri Toplama Araçları

Tezin araştırma verileri, nitel araştırma modelinin bir türü olan yazılı kaynakların incelenmesi yani doküman analizi yöntemi ile elde edilmiştir. Bu doğrultuda YK’n ‘‘Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanı’’ kullanılmıştır. Burada bulunmayan tezlere yönelik olarak ise üniversitelere ait tez merkez sayfalarından ve de bugüne kadar yapılmış olan bibliyografya araştırmalarından yararlanılmıştır. Burada yer alan makale, yüksek lisans, doktora tezleri kullanılmış, tez konusuyla paralellik gösteren içerikteki akademik kitaplardan yararlanılmıştır.

Gerekli efsane incelemesi yapmak ve ders materyali oluşturmak amacıyla kullanılan 10 adet efsane, yukarıda belirttiğimiz kaynak kitaplardan elde edilen efsaneler arasından seçilmiştir. Seçilen bu efsaneler üzerinde içerik analizi gerçekleştirilmiştir. ‘‘İçerik analizi sözel, yazılı ve diğer materyallerin nesnel ve sistematik bir şekilde incelenmesine olanak tanıyan bilimsel bir yaklaşımdır’’ (Tavşancıl & Aslan, 2001, s. 79).

Çalışmada verilerin sağlıklı bir şekilde elde edilebilmesi için ulusal ve uluslararası literatür taranmış ve bu doğrultuda sosyo-kültürel ögelerin sınıflandırıldığı bir rubrik (liste)

hazırlanmıştır. Bu rubrik hazırlanırken Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçeve Programı, önceki çalışmalar [(Okur ve Keskin, 2013), Byram vd.(1994, s. 51-52)] ve UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi¹⁴ dikkate alınmıştır. Söz konusu rubrik oluşturulurken faydalanılan çalışmalar şu şekildedir:

Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçeve Programı'nda (2000) (akt. Er, 2006, s. 8-9) yayınlanan bildirmede, yabancı dil öğretiminde dil ile birlikte kazandırılması gereken sosyo-kültürel öğeler tespit edilmiş ve bu öğeler Tablo 2'de sınıflandırılmıştır.

Tablo 2.

Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçeve Programı bildirmesinde kazandırılması gereken sosyo-kültürel öğeler

<u>Sosyo-kültürel Öğeler</u>	<u>Alt Öğeler</u>
1. Günlük yaşam	-Yiyecek, içecek, yemek zamanları, masa adabı. - Resmî tatilleri, çalışma saatleri -Boş zaman faaliyetleri, hobileri, okuma alışkanlıkları, yapılan sporlar
2. Yaşam koşulları	- Yaşam standartları, - Ev şartları, - Refah durumları,
3. Kişiler arası ilişkiler	- Sınıfsal yapı ve sınıflar arası ilişkiler, - Kadın erkek ilişkileri, -Aile yapıları ve ilişkileri, jenerasyonlar arası ilişkiler, - Politik ve dinsel gruplar arası ilişkiler,
4. Değerler, inançlar ve davranışlar	- Sosyal sınıf - Çalışma toplulukları, -Gelenekler, -Sanat, müzik vb.
5. Vücut dili	- Hediyeler, elbiseler, - Yemekler, içecekler,
6. Sosyal gelenekler	- Yasaklar vb.
7. Âdet olmuş davranışlar	- Dinî durumlar, - Doğum, evlilik, - Gösteriler, seremoniler, kutsamalar, - Festivaller, Danslar, vb.

¹⁴ <http://www.unesco.org.tr/Pages/126/123/UNESCO-İnsanlığın-Somut-Olmayan-Kültürel%20-Mirası-Temsili-Listesi>

Byram vd. (akt. İşcan & Yassıtaş, 2018, s. 52) ise kitaplarda kültürel içerikleri analiz ederken 9 farklı başlığı kriter göstermiştir. Bu başlıklar ana hatlarıyla şöyledir:

1. Sosyal Kimlik ve Sosyal Gruplar
2. Sosyal Etkileşim
3. İnanç ve Davranışlar
4. Sosyo-politik Kurumlar
5. Toplumsallaşma ve Yaşam Döngüsü
6. Ulusal Tarih
7. Ulusal Coğrafya
8. Ulusal Kültür Mirası
9. Stereotipiler ve Ulusal Kimlik

Okur ve Keskin (akt. İşcan & Yassıtaş, 2018, s. 54) de yabancı dil olarak Türkçe ders kitaplarındaki kültürel unsurları 7 ana başlık etrafında incelemiştir:

1. Günlük Yaşam
2. Kişiler Arası İlişkiler
3. Değerler ve Eğitim
4. Edebiyat, Sanat ve Müzik
5. Gelenekler ve Folklor
6. Sosyal Yaşam
7. Coğrafya ve Mekân

Literatür taraması sonucunda tespit edilen bu ölçütler hareket noktası olarak belirlenmiş ve bunlardan hareketle 7 ana başlık ve alt başlıklardan oluşan bir rubrik (liste) hazırlanmıştır.

Efsanelerdeki kültürel unsurların tespiti için hazırlanan rubrik **Tablo 3**'te gösterilmiştir.

Tablo 3.*Yabancı Dil Öğretiminde Metinlerde Bulunması Gereken Kültürel Öge ve Alt Ögeler*

ÖGE Alt öge	1. GÜNLÜK YAŞAM	2. KİŞİLER ARASI İLİŞKİLER	3. DEĞERLER İNANISLAR TUTUMLAR	4. EDEBİYAT- SANAT ve MÜZİK	5. TOPLUMSAL GELENEKLER RİTÜELLER ve FOLKLOR	6. COĞRAFYA ve MEKÂN	7. EVRENSEL KÜLTÜR UNSURLARI
A	Yeme- içme alışkanlıkları	Kadın-erkek ilişkileri	Ulusal kimlik	Edebiyat	Özel günler ve gelenekler		
B	Yemek zamanları, sofrada	Selamlaşma ifade ve davranışları	İdeolojiler	Sanat	Sözlü anlatımlar ve sözlü gelenekler		
C	Ulusal bayramlar	Aile yapısı aile bireyleri arasındaki ilişkiler	Gelenekler ve sosyal değişim	Müzik	Toplumsal uygulamalar, ritüeller		
D	Boş zaman etkinlikleri (hobiler)	Kuşaklar arası ilişkiler	Bölgesel kültür	Gösteri sanatları	Giyim	Yer (il, ilçe, köy ve/veya diğer yerleşim yerleri)	
E	Eğitim	Toplumdaki sınıf yapısı, kişiler arası ilişkiler	Tarih; ikonlaşmış tarihi kişi ve olaylar	El sanatları geleneği	Festivaller, törenler, kutlamalar		
F	Oyunlar	Konuk etme, ikram ve hediyeler	Güvenlik	Diğerleri	Yasaklar, kurallar, tabular, inanışlar bätıl inançlar vb		
G	Spor	Politik ve dinsel gruplar arası ilişkiler	Mizah (gülmece)		Dinî kurallara dayalı davranışlar		
H	Karşılıklı konuşmada cinsiyete, sosyal statüye, yakınlık derecesine göre kullanılacak sözler	Toplumla resmî görevliler arasındaki ilişkiler	Diğerleri		Doğum, ölüm, evlilik ritüelleri		
I	İş hayatı, çalışma saatleri	Diğerleri			Danslar		

3.4. Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi

Araştırmadaki veriler “*Kırkpınar’a Adını Veren Kırk Yiğidin Efsanesi, Lokman Hekim ve Lokman’ın Hikmetleri Kitabı Efsanesi, Kız Kalesi Efsanesi, Gelinkayası Efsanesi, Hac Efsanesi, Köse Dağı Efsanesi, Rize Adı Efsanesi, Karacaahmet Efsanesi, Artos Dağı Efsanesi, Anadolu Adı Efsanesi*” adlı efsanelerin “Yabancı Dil Öğretiminde Metinlerde Bulunması Gereken Kültürel Öge ve Alt Ögeler” başlıklı tabloya göre incelenmesiyle toplanmıştır.

Tez araştırmasında nitel araştırma modeli esas alınmış ve bu modelin, geçmişte mevcut bulunan bir olgunun olduğu gibi betimlenmesini hedefleyen belgesel tarama (doküman inceleme) yönteminden yararlanılmıştır. Karasar’ın (2012) ifadesiyle belgesel tarama yöntemi, eskiden yahut hâlâ mevcut bulunan olguyu olduğu gibi betimlemeyi hedefleyen inceleme yöntemidir. Ayrıca “Doküman inceleme araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar” (Yıldırım & Şimşek, 2011, s. 187).

Tarama sürecinde ağırlıklı olarak “yabancılara Türkçe öğretimi”, “ikinci dil ediniminde kültür aktarımı”, “yazınsal metin türlerinin kültür aktarımına etkisi”, “efsanelerin sahip olduğu kültürel unsurlar” ve “efsanelerin kültür aktarımında kullanımı” başlığı altında yer alan ilgili kavramlardan faydalanılmıştır. Verilerin toplanmasında öncelikli olarak YÖK’ün “Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanı” kullanılmıştır. Bunun dışında üniversitelerin tez merkez sayfaları, yapılan bibliyografya çalışmalarında yer alan makaleler ile yüksek lisans ve doktora tezleri, tez konusuyla ilişkili olan akademik kitaplardan yararlanılmıştır. Elde edilen çalışma ve tezler yapıldıkları yıla, konusuna, türüne ve kullanılan yönteme göre sınıflandırılmıştır.

Doküman inceleme yöntemi sonucunda seçilen efsaneler şu kaynaklardan elde edilmiştir: Necati Demir-Türk Efsaneleri, Saim Sakaoğlu-101 Türk Efsanesi, Mehmet Önder-Şehirden Şehire I, İrfan Ünver Nasrattınoğlu-Afyonkarahisar Efsaneleri, <http://www.edirne.gov.tr/kultur>

Verilerin toplanması aşamasında gerekli kavramlara açıklık getirmek amacıyla betimsel analiz tekniği ile çalışılmıştır. Söz konusu analiz tekniğinin amacı, “Elde edilen bulguları

düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır. Bu amaçla elde edilen veriler, önce sistematik bir biçimde betimlenir. Sonra bu betimlemeler açıklanıp yorumlanır, sebep-sonuç ilişkileri irdelenir ve birtakım sonuçlara ulaşılır” (Yıldırım&Şimşek, 2011, s.187)

Efsanelerde yer alan kültürel öğelerin tespitine yönelik kullanılacak olan veriler “*Yabancı Dil Öğretiminde Metinlerde Bulunması Gereken Kültürel Öge ve Alt Öğeler*” başlığıyla bilgisayar ortamında tablolaştırılmıştır. Mevcut tablo öncelikle Avrupa Birliği Konseyi Ortak Dil Kriterleri Çerçeve Programında yayınlanan bildirgeden yola çıkılarak daha sonra ilgili literatür taranarak yapılandırılmıştır. Söz konusu tabloda 7 ana başlık ve alt başlıklara sahip bir liste (rubrik) oluşturulmuştur. Bu listede yer alan ana başlıklar; günlük yaşam, kişiler arası ilişkiler, değerler-inanırlar-tutumlar, edebiyat-sanat ve müzik, toplumsal gelenekler-ritüeller ve folklor, coğrafya ve mekân, evrensel kültür unsurları olarak belirlenmiştir.

Söz konusu efsanelerin kültürel özellikler yönünden çözümlemesi, betimsel istatistik (frekans ve yüzde) aracılığıyla yapılmıştır. Elde edilen veriler mevcut tabloda yer alan ana başlık ve alt başlıklara göre değerlendirilmiştir. Çalışma grubunu oluşturan on adet efsane bu maddeler doğrultusunda tabloya işlenmiştir. Tespit edilen bulgularda yer alan her bir unsura yönelik, verilerin frekans değerleri ile frekanslara ait yüzdeler dilimlerin hesaplaması yapılmıştır. Neticede bu bulgular tablo hâlinde sunulmuş ve konuyla ilgili yapılan kaynak taraması sonucunda elde edilen bilgiler doğrultusunda bulgulara dair yorumlamalar yapılmıştır. Türk efsanelerinin yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kültür aktarımına yönelik kullanılabilirliğiyle ilgili çeşitli öneriler sunulmuştur.

Efsanelerin kültür aktarımı amacıyla kullanımına yönelik oluşturulan etkinliklerde ise AOÖÇ programında yayınlanan sosyo-kültürel öğeler ölçüt olarak kabul edilmiştir. Oluşturulan üç adet ders materyalinde yer alan etkinlikler yapılandırmacı yaklaşım ve buluş yoluyla öğrenme anlayışı çerçevesinde geliştirilmiş ve gerekli görsel öğelerle desteklenerek çalışma sonunda sunulmuştur.

4. BÖLÜM

Bulgular ve Yorumlar

4.1. Kültür Aktarımı Amaçlı İncelenen Efsanelerdeki Kültürel Unsurlara Dair Bulgu ve Yorumlar

Kramsch'a (1993) göre yabancı dil öğrenen bireylerin o dile ait kültürü de öğrenmesi bir zorunluluktur. Bunun nedeni dilin kültürel boyutuyla öğrenildiğinde anlam kazanmasıdır.

Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi Programı (CEF, 2000, s. 102-103) gereğince yabancı dil öğretiminde dil ile birlikte kültürel öğelere de yer verilmesi gerekmektedir. Söz konusu kültürel öğelerin aktarımı A1 ve A2 seviyesinde daha doğrudan ifadelerle gerçekleşirken, B1 ve B2 seviyelerinde doğrudan veya dolaylı olarak ele alınır. C1 seviyesinde ise kültürel aktarım daha derin boyutlarda ele alınır.

Tez çalışmasında, yapılan alan yazın taraması ve araştırmalar neticesinde ele alınan on adet efsane, oluşturulan rubrik aracılığıyla barındırdıkları kültürel özellikler yönünden ayrıntılı bir şekilde analiz edilmiştir. Bu inceleme sonunda elde edilen veriler tablo hâlinde sunulmuştur. Çalışma kapsamında, doküman analizi ile incelenen efsanelerden edinilen bulguların çözümlenmesi betimsel istatistiksel yöntemler (yüzde ve frekans) aracılığıyla yapılmıştır. Ardından her bir unsura yönelik olacak biçimde verilerin frekansları ve de söz konusu frekanslara yönelik yüzdeler hesaplaması yapılmıştır. Sonuç olarak sayısal veriler tablolar aracılığıyla aktarılmıştır. Elde edilen verilerden hareketle, efsanelerin yabancılara Türkçe öğretiminde kültürel aktarım amaçlı kullanıma dair bulgular ayrı ayrı yorumlanmıştır. Son olarak da incelenen efsanelerden hareketle örnek ders materyalleri oluşturulmuştur.

Çalışma kapsamında incelenen efsaneler şunlardır:

1. Kırkpınar'a Adını Veren Kırk Yiğidin Efsanesi
2. Lokman Hekim ve Lokman'ın Hikmetleri Kitabı Efsanesi
3. Kız Kalesi Efsanesi

4. Gelinkayası Efsanesi
5. Hac Efsanesi
6. Köse Dağı Efsanesi
7. Rize Adı Efsanesi
8. Karacaahmet Efsanesi
9. Artos Dağı Efsanesi
10. Anadolu Adı Efsanesi

Tablo 4.

Efsanelerde Yer Alan Kültürel Ögelere Dair Genel Tablo

EFSANELERDEKİ KÜLTÜR AKTARIM ORANLARI									
EFSANELER	KÜLTÜREL ÖGELER							Kültürel Unsurlar Toplamı (f)	Yüzde (%)
	Günlük Yaşam	Kişiler Arası İlişkiler	Değerler, İnanışlar Tutumlar	Edebiyat Sanat ve Müzik	Toplumsal Gelenekler Ritüeller ve Folklor	Coğrafya ve Mekân	Evrensel Kültür Unsurları		
<i>Kırkpınar'a Adını Veren Kırk Yiğidin Efsanesi</i>	3	1	4	-	5	3	1	17	13,6
<i>Lokman'ın Hikmetleri Kitabı Efsanesi</i>	3	4	3	-	3	1	-	14	11,2
<i>Kız Kalesi Efsanesi</i>	2	4	2	-	1	2	-	11	8,8
<i>Gelinkayası Efsanesi</i>	-	3	1	1	7	1	-	13	10,4
<i>Hac Efsanesi</i>	-	6	-	-	4	1	1	12	9,6
<i>Köse Dağı Efsanesi</i>	2	6	1	-	1	3	-	13	10,4
<i>Rize Adı Efsanesi</i>	1	3	1	2	-	2	-	9	7,2
<i>Karacaahmet Efsanesi</i>	1	2	2	1	7	1	1	15	12
<i>Artos Dağı Efsanesi</i>	1	2	2	-	6	1	-	12	9,6
<i>Anadolu Adı Efsanesi</i>	2	2	1	-	2	2	-	9	7,2
Toplam Değer Sayısı (f)	15	33	17	4	36	17	3	125	100
Yüzde (%)	12	26,4	13,6	3,2	28,8	13,6	2,4	100	

Tablo 5.*Kültürel Ögelerin Oranlarına Göre Sıralama Çizelgesi*

Kültürel Ögeler	f	%
1. Toplumsal Gelenekler, Ritüeller ve Folklor	36	28,8
2. Kişiler Arası İlişkiler	33	26,4
3. Değerler, İnanışlar, Tutumlar	17	13,6
4. Coğrafya ve Mekân	17	13,6
5. Günlük Yaşam	15	12
6. Edebiyat, Sanat ve Müzik	4	3,2
7. Evrensel Kültür Unsurları	3	2,4
Toplam	125	100

Yukarıdaki çizelgede, incelenen on adet efsaneden tespit edilen kültürel ögeler en çoktan en aza doğru sıralanmıştır. Efsanelerde en çok %28,08’lik oranla “toplumsal gelenekler, ritüeller ve folklor” , %26,4’lik oranla “kişiler arası ilişkiler” , %13,6’lık oranla “değerler, inanışlar, tutumlar” , %13,6’lık oranla “coğrafya ve mekân” , %12’lik oranla “günlük yaşam” , %3,2’lik oranla “edebiyat, sanat ve müzik” , %2,4’lük oranla “evrensel kültür unsurları” ögelerinin olduğu belirlenmiştir.

Efsanelerde en çok “toplumsal gelenekler, ritüeller ve folklor” ögesinin alt ögeleri olan “dinî kurallara dayalı davranışlar” , “yasaklar, tabular, batıl inançlar vb.” , “doğum, ölüm, evlilik ritüelleri” unsurlarına rastlanmıştır. Buradan hareketle denilebilir ki dinî inanca ve geleneklere dayalı hadiseler Türk kültürünü şekillendiren faktörlerin başında gelmektedir. Örneğin “Karacaahmet Efsanesi” ile “Anadolu Adı Efsanesi”nde toplumca ikonlaşmış kişilerin (Karacaahmet ve Hacı Bektaş) keramet sahibi olduklarına inanılmakta hatta bu iki kişinin türbesi günümüzde dahi çeşitli sıkıntıları olan insanlarca çare bulmak amacıyla ziyaret edilmektedir. Efsanelere de yansıyan bu inanışlar bugün bile varlığını sürdürmektedir.

Efsanelerin hepsinde “kişiler arası ilişkiler” ile “coğrafya ve mekân” ögelerine dair unsurlara rastlanmıştır. Özellikle kişiler arası ilişkiler ögesinin içerisinde en fazla “toplumdaki

sınıf yapısı ve kişiler arası ilişkiler” alt ögesine dair unsura rastlanmıştır. Coğrafya ve mekân ögesinin tüm efsanelerde bulunması ise her efsanede bir mekâna değinildiğini göstermektedir.

Efsanelerde “edebiyat, sanat ve müzik” ögesi kapsamında yalnızca dört adet unsura rastlanmıştır. Bu unsurlar sayı bakımından az olmakla birlikte Türk kültürünü tanıtmaya elverişli örneklerdir. Örneğin bu öge kapsamında ele aldığımız “ilahi, türkü, kemeçe ve köçek” Türk kültürünün edebiyat, sanat ve müzik yönünü en iyi temsil eden örneklerdir. Çünkü türkü, kemeçe ve köçek oyununun kaynağı Türklere dayanmaktadır. Bu nedenle bu unsurların tanıtımı, Türk kültürünün aktarımında ayırt edici olacaktır.

Ele alınan efsaneler “evrensel kültür unsurları” ögeleri açısından yetersiz kalmaktadır. Öyle ki yalnızca üç tane efsanede (Kırkpınar’a Adını Veren Kırk Yiğidin Efsanesi, Hac Efsanesi, Karacaahmet Efsanesi) bu ögeye ait unsurlara rastlanmıştır. Bu nedenle efsane metinleri kültürlerarası bir özellikten ziyade Türk kültürüne yönelik bir içeriğe sahiptir.

4.1.1.Efsanelerde yer alan kültürel ögelere dair elde edilen bulgular.

4.1.1.1. Kırkpınar’a Adını Veren Kırk Yiğit Efsanesi’ne dair bulgu ve yorumlar.

Öge	Alt öge	KÜLTÜREL ÖGELERİN AKTARILIŞ ŞEKLİ
1	G	Samona’ daki molalarında güreş tutuşurlar . Daha sonra iki güreşçi bir Hıdırellez gününde (6 Mayıs) yeniden güreşe tutuşurlar .
1	H	(...) Orhan Gazi ’nin oğlu Süleyman Paşa (...)
2	G	Orhan Gazi’ nin oğlu Süleyman Paşa 40 askeriyle Domuzhisarı Kalesi ile birlikte birkaç kaleyi de ele geçirir.
3	B	Rumeli ’nin fethi sırasında (...)
3	D	O yer ‘Kırkpınar’ olarak adlandırılır.
3	E	Rumeli’nin fethi sırasında Orhan Gazi’nin oğlu Süleyman Paşa 40 askeriyle Domuzhisarı Kalesi ile birlikte birkaç kaleyi de ele geçirir.
3	F	Askeriyle Domuzhisarı Kalesi ile birlikte birkaç kaleyi de ele geçirir.
5	A	Hıdırellez gününde (6 Mayıs) (...)
1	G	
5	E	Böylece ‘Kırkpınar Yağlı Güreş’ geleneği başlar.
5	F	Orada bulunan bir incir ağacının altına defnedilirler .

5	F	İki pehlivan arkadaşlarının gömülü oldukları yerde temiz ve gür pınarların şırıl şırıl aktığını görürler.
5	H	Arkadaşları tarafından orada bulunan bir incir ağacının altına defnedilirler.
6		<i>Rumeli</i> 'nin fethi sırasında (...)
6		<i>Domuzhisarı Kalesi</i> ile birlikte birkaç kaleyi de ele geçirir.
6		Bunun üzerine o yer ' <i>Kırkpınar</i> ' olarak adlandırılır.
7		Bugün <i>Yunanistan</i> sınırları içerisinde kalan <i>Samona</i> 'daki molalarında güreş tutuşurlar.
7		<i>Hıdırellez gününde</i>

- “Kırkpınar’a Adını Veren Kırk Yiğit” efsanesinde ağırlıklı olarak “ değerler, inanışlar, tutumlar” ve “toplumsal gelenekler, ritüeller, folklor” öğeleri kapsamındaki kültürel unsurların mevcut olduğu tespit edilmiştir.
- Türk tarihinin altın çağlarından biri olan Osmanlı Dönemi’nde yaşanan bir olaydan kaynaklanan efsanede, o dönemin devlet politikasına dair izlere rastlanmaktadır. Bu durum Türk tarihi üzerinden Türk kültürünün daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunacaktır. Özellikle o dönemde yapılan ‘**gaza-cihat faaliyetlerinin**’ ne anlama geldiği ve tarihimizde önemli bir yere sahip olan Orhan Gazi ve Süleyman Paşa’nın tanıtılması kültür aktarımı konusunda vazgeçilmez değere sahiptir.
- Türklere özgü bir spor olan güreş ise, toplumdaki sportif faaliyetlerin tanıtımı açısından önemlidir. Güreşin yalnızca bir spor olmadığı, içerisinde barındırdığı unsurlardan dolayı toplumun sosyal hayatına ışık tuttuğu söylenebilir. Bilhassa güreş esnasında kullanılan eşyalar (kispet, zembil, davul, zurna) ile güreş öncesinde okutulan mevlit, güreş esnasında yapılan dualar, cazgırın söylediği maniler gibi unsurların her birinde bu topluma ait izler bulunmaktadır. Bu unsurların her birinin tanıtımı Türk toplum yaşantısından bir model sunacaktır. Ayrıca UNESCO korumasına alınan bir spor olan tarihi Kırkpınar Yağlı Güreşleri’nin Türk kültüründe sahip olduğu değer üzerine farkındalık yaratılacaktır.
- Bununla birlikte efsanede Türk toplumundaki kimi inanışlara dair motiflere (incir ağacı, kırk sayısı, Hıdırellez) rastlanmaktadır. Bu kavramlar üzerinde durularak Türk

kültüründeki inanışların daha iyi anlaşılması sağlanabilecektir. Ayrıca Hıdırellez; Mezopotamya Bölgesi, İran, Doğu Akdeniz ve Balkan ülkelerinde de kutlanan bahar bayramıdır. Özellikle Hıdırellez inanışı ile Hristiyan dünyasında var olan Saint Georges (Aya Yorgi) ve Saint Nicholas (Noel Baba) inanışları arasındaki benzerlik ders sürecinde ele alınabilir. Çünkü bu örnekler toplumlar arası etkileşimin bir yansıması olarak sunulabilir niteliktedir.

4.1.1.2. Lokman Hekim ve Lokman'ın Hikmetleri Kitabı Efsanesi'ne dair bulgu ve yorumlar.

Öge	Alt öge	KÜLTÜREL ÖGELERİN AKTARILIŞ ŞEKLİ
1	D	Günün birinde kızın <i>hamama</i> gittiğini görür.
1	H	<i>Tarsus Beyi</i> 'nin kızının güzelliği dikkatini çeker.
1	I	Lokman, evin geçimini sağlamak için <i>odunculuk</i> yapmaya başlar.
2	C	Ölmeden önce karısına boş bir defter verir ve zamanı gelince o defteri doğacak oğluna vermesini söyler.
2	E	Tarsus Beyi amansız bir hastalığa yakalanmıştır. <i>Lokman, beyi iyileştirmek için Şahmeran</i> 'ın gövdesini üçe böler, ayrı ayrı kaynatır.
2	F	Şahmeran, Lokman'ı bir süre misafiri eder. Misafiri olduğu süre içerisinde Lokman'a hangi hastalığa hangi ilacın iyi geldiğini, ilaçların nasıl hazırlanacağını öğretir.
2	H	Kuyruğunun suyunu <i>kötü niyetli vezire</i> içirir, vezir <i>ölür</i> . Gövdenin suyunu <i>kendisi</i> içer, <i>büyük bir bilim adamı olur</i> . Başının suyunu da beye içirir, <i>bey iyileşir</i> .
3	D	Bir inilti duyar. Bakar ki <i>insan başlı, yılan gövdeli bir yaratık</i> (...) Ben yılanların padişahı <i>Şahmeran</i> 'ım (...) der.
3	E	<i>Lokman, Şahmeran</i> 'ı alır.
3	E	Bundan sonra Lokman kırdaki yürürken bitkiler dile gelip hangi hastalıklara şifa olacaklarını söylemeye başlar. Lokman ise duyduklarını babasından kalan boş deftere yazmaya başlar. Böylece Hikmetü'l-Lokman kitabı ortaya çıkar.
5	B	Bundan sonra Lokman kırdaki yürürken <i>bitkiler dile gelip hangi hastalıklara şifa olacaklarını söylemeye başlar</i> .
5	F	<i>Yılan bir şeyler söyler, mağaranın kapısı açılır</i> . (...) <i>Şahmeran önündeki billur sudan dünyayı izlerken</i> (...)
5	F	Lokman, <i>beyi iyileştirmek için Şahmeran'ın gövdesini üçe böler, ayrı ayrı kaynatır</i> .
6		Şahmeran'ın öldürüldüğünü duyan Lokman <i>Tarsus</i> 'a gelir.

- “Lokman Hekim ve Lokman’ın Hikmetleri Kitabı” efsanesinde ağırlıklı olarak “ kişiler arası ilişkiler” kapsamındaki kültürel unsurlar yer almakla birlikte diğer kültürel öğelerin de eşit oranda mevcut olduğu tespit edilmiştir.
- Efsanede Türk kültüründe önemli bir yere sahip olan hamam kültürüne yer verilmiştir. Hamam toplumumuz için yalnızca temizlenme yeri değil, bundan çok daha fazla anlamlara sahip bir olgudur. Öyle ki hamamda temizlenmenin yanı sıra hamam yapıları, hamam eğlenceleri, hamamda kullanılan eşyalar, hamamla ilgili türküler, maniler ve anlatılar bulunmaktadır. Bu da hamamın kendi içinde bir felsefesi olduğunu gözler önüne sermektedir. Bir örnekle açıklamak gerekirse gelin hamamı denilen hadisede; gelin düğünden önce hamama götürülür, türküler eşliğinde yıkanır ve müzik eşliğinde çeşitli oyunlar oynanır, yemekler yenir. Burada amaç gelinin güzelliğini eşe dosta göstermektir. Bu durum, Türk halkının sosyal hayattaki insan ilişkilerine dair çıkarımlarda bulunmayı sağlayacaktır.
- Efsanede yer alan ‘**Lokman Hekim ve Şahmeran**’ Türk kültürünün önemli figürlerindedir. Özellikle Çukurova Bölgesi’nde, farklı varyantlarda karşımıza çıkan Şahmeran efsaneleri bulunmaktadır. Şahmeran’ın bölge halkı için sahip olduğu değer; bölge insanın ev, dükkan gibi mekanlarda Şahmeran’ın temsili resmini tablolaştırarak sergilemesinden de anlaşılmaktadır. Kültürümüzde öneme sahip bir diğer figür olan Lokman Hekim’in ise, her türlü hastalığa şifa bulduğu hatta ölümsüzlük ilacının formülüne ulaştığına inanılmaktadır. Lokman Hekim’in yaşadığı olağanüstü hadiseler –bitkilerin dile gelip onunla konuşması– de efsanelerin etkileyici, tılsımlı dünyasının bir yansımasıdır.
- Türk kültüründe özellikle masal, hikâye gibi edebi ürünlerde sıklıkla karşılaştığımız ‘**mağdur yönetici (padişah, kral, bey) / kötü niyetli vezir**’ motifi burada da karşımıza çıkmaktadır. Nitekim her zaman olduğu gibi kötü olan cezalandırılmıştır. Bu durum

toplumun yazılı kaynaklarındaki içerik -adalet anlayışı- hakkında da bilgi vermektedir.

Bununla birlikte toplumun inanç sistemiyle şekillenerek Türk kültüründe yer bulan

‘adaletin er geç gerçekleşeceğine olan inanç’ da bu şekilde ifade edilmiştir.

4.1.1.3. Kız Kalesi Efsanesi’ne dair bulgu ve yorumlar.

Öge	Alt öge	KÜLTÜREL ÖGELERİN AKTARILIŞ ŞEKLİ
1	A	Bir gün hizmetli kralın kızına sepet içerisinde <i>ekmek, üzüm, karpuz vs.</i> götürmektedir.
1	G	Kızı büyüyünce <i>ata binmeyi, kılıç kullanmayı öğretir.</i>
2	C	<i>Kralın tek istediği bir erkek evladının olmasıdır.</i> (...) Bir çocuğu olur fakat bu çocuk kızdır. <i>Gönlünden geçen erkektir</i> ama neyse (...) Kral da <i>kızını erkek gibi yetiştirmeye karar verir.</i>
2	C	Arada sırada kendisi de <i>kızını ziyaret eder.</i>
2	E	<i>Kızının günlük ihtiyaçlarını</i> da bir <i>hizmetli ile</i> her gün kaleye <i>gönderir.</i>
2	G	Kentin bir <i>kralı</i> vardır.
3	E	Bir yılan, üzüm sepetinin içine girer ve kaleye ulaşır. Kralın kızını sokarak öldürür. Bu yüzden denizin ortasındaki yapının adı Kız Kalesi kalır.
3	F	Yılanın ulaşmaması için <i>denizin birkaç kilometre içerisine bir kale yaptırmaya karar verir.</i> Kızını bu kaleye yerleştirir.
5	F	Kral bir gece <i>rüya görür.</i> Rüyasında kızını bir yılan sokmakta ve kızını ölmektedir. <i>Bu rüyayı birkaç gün üst üste gören kral korkmaya başlar.</i>
6		(...) Denizin ortasındaki yapının adı <i>Kız Kalesi</i> kalır.
6		(...) <i>Mersin ilinin batısında güzel bir kent</i> bulunmaktadır.

- “Kız Kalesi” efsanesinde yer alan kültürel ögeler içerisinde ağırlıklı olarak “ kişiler arası ilişkiler” kapsamındaki unsurlara rastlanmaktadır.
- Türk kültüründe ‘**rüya**’ kavramı hem toplumsal hem de dinî açıdan önemli bir yere sahip olduğundan bu kavrama özel bir değer yüklenmiştir. Rüyaların henüz tam olarak çözümlenemeyen yanları bulunmaktadır. Bunun yanı sıra İslamiyet’te peygamberlere rüyalar aracılığıyla vahiylerin iletilmesi ve Osmanlı Devleti’nin kuruluş hikâyesinin de bir rüyaya dayandırılması, toplumumuzda rüyalara yüklenen anlamın birer örnekleridir. Tüm bu sebeplerden dolayı efsaneye konu olan olayların bir rüya ile başlaması bir tesadüf değil, toplumsal inanç ve değerlerin bir timsalidir. Sonuç olarak kral, bu rüyaya bel

bağlayarak kızını koruma kaygısıyla denizin ortasına kale yaptırmıştır. Bu durum rüyaların kutsallığına olan toplumsal inancı göstermektedir.

- Türk toplumunda erkek çocuğuna atfedilen belli başlı özellikler vardır. Bunlardan biri olan ‘**ata binmek ve kılıç kuşanmak**’ eylemlerine efsanede rastlanmaktadır. Fakat bu eylemleri, kralın erkek gibi büyütmek istediği kız çocuğu gerçekleştirmektedir. Bu özelliklerin toplumumuzda erkek çocuğuna atfedildiği de: “**Kızı büyüyünce ata binmeyi, kılıç kullanmayı öğretir. Tam bir erkek gibi yetiştirir.**” ifadesinden anlaşılmaktadır. Türk kültüründe kız ve erkeklere belirli roller biçilmiştir ve bu durum yazılı kaynaklarda da kendini göstermektedir.
- Efsaneye konu olan olayların gerçekleştiği, Mersin ilinde bulunan Kız Kalesi de yine ülkemizin sahip olduğu önemli tarihî ve kültürel mekânlardandır.

4.1.1.4. Gelinkayası Efsanesi’ne dair bulgu ve yorumlar.

Öge	Alt öge	KÜLTÜREL ÖGELERİN AKTARILIŞ ŞEKLİ
2	A	Bu oyunları seyreden <i>kız yarışlarda hep birinci gelen delikanlıya aşık olur</i> . Düğün bittiğinde köylerine dönerler fakat <i>onun gönlü ve gözü geride kalmıştır. Kızcağız sararıp solar, aşkını karşı köydeki delikanlıya da iletmez. Utanıp sıklımayı bırakıp delikanlıya haber gönderir. Buluşurlar, durumu değerlendirirler.</i>
2	C	<i>Babası hiç sormadan kız vermeye razı olur</i> , düğün gününü de belirlerler.
2	C	Kaçarken yalnızca kızın annesi görür. (...) “ <i>Allah seni yanındakilerle birlikte taş etsin,</i>
5	G	<i>daha ne diyeyim.</i> ” der.
3	D	Yolda giderken <i>kız, delikanlı ve delikanlının arkadaşları bir ırmağın üzerinde taş kesilirler</i>
5	F	
4	D	(...) <i>köçekler oynar.</i>
5	A	(...) <i>genç kız</i> vaktiyle annesiyle beraber çevre köylerden birine <i>düğüne gider.</i>
5	E	Düğünde pek çok <i>şenlik yapılır. Yarışlar düzenlenir</i> , gençler <i>silahla nişana ateş ederler, köçekler oynar.</i>
5	F	<i>Sözlü hatta düğün günü belirlenmiş bir kız tekrar babasından istemek uygun olmayacağı için kaçmaya karar verirler.</i>
5	H	(...) köyden biri <i>kıza dünür gelir ve Allah’ın emri, peygamberin kavliyle kız ister.</i>
5	H	Şenlik içinde <i>kınası yakılır.</i>
6		<i>Ordu ilinin köylerinden biri olan Kayadibi’nde (...)</i>

- Gelinkayası efsanesinde ağırlıklı olarak “toplumsal gelenekler, ritüeller, folklor” öğeleri kapsamındaki kültürel unsurların bulunduğu tespit edilmiştir.
- Toplumumuzda kız-erkek ilişkilerinde var olan mahcubiyet duygusu efsanede de yer bulmuştur. Türk toplumunda karşı cinsle olan ilişkide kadın daha geri plan kalmaktadır. Bu durum, toplumumuzun kadına yüklediği rolle doğru orantılıdır. Aynı zamanda ailenin kızı sormadan, kızın yapacağı evliliğe karar vermesi, geçmiş dönemlerdeki ataerkil Türk toplumunun aile içi ilişkilerini göstermektedir.
- Köçek oyunu, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından ‘**Somut Olmayan Kültürel Miras**’ kapsamında ele alınmış gösteri sanatlarından. Köçek oyununun efsanede yer alması, Türklere özgü bir gösteri sanatı olan köçeğin tanıtımı açısından önemlidir.
- ‘**Kına yakma**’ Türk toplumunun evlilik ritüelleri içerisinde yer alan uygulamalarındandır. Düğün geleneklerimiz içinde yer alan bu olgu Türk kültürünün tanıtımı açısından dikkate değer bir unsurdur. Ayrıca düğünlerde yapılan çeşitli etkinlikler, evlilik törenlerine verilen önemi ve kültürümüzdeki eğlence anlayışını göstermektedir.
- Efsanede yer alan “***Kıza dünür gelir ve Allah’ın emri, peygamberin kavliyle kızı ister.***” cümlesinde yer alan ‘**dünür**’ kavramının kültürel boyutu bulunmaktadır. Bu kavram Türk kültüründe, evlilik çağına gelen genç kızı görmek amacıyla erkek ailesi tarafından gerçekleştirilen bir uygulamadır. Aynı zamanda kız isteme sürecinde “***Allah’ın emri, peygamberin kavliyle***” ifadesinin kullanılması da inancın, toplumsal uygulamalar ve kültür üzerindeki etkisini göstermektedir.
- Taş kesilme motifi Türk kültüründe büyük bir öneme sahiptir. Günlük hayatta da bunun yansımalarını görmek mümkündür. Nitekim nimete veya büyüklere saygısızlık yapıldığında ‘**taş olursun**’ uyarısında bulunularak, bunun sakınılacak bir durum olduğu vurgulanmaktadır. Taş kesilme pek çok efsanede de karşımıza çıkmaktadır. Bu sebeple Türk kültüründe ‘**taş kesilme**’ kültüne yönelik önemli bir inanış olduğu dile getirilebilir.

4.1.1.5. Hac Efsanesi'ne dair bulgu ve yorumlar.

Öge	Alt öge	KÜLTÜREL ÖGELERİN AKTARILIŞ ŞEKLİ
1	C	<i>Kurban Bayramı</i> günü gelir.
2	A	Eve gelince <i>durumu hanımına açar</i> (...) <i>Hanımı da uygun görür</i> , doğru olanı da budur, der.
2	E	<i>“Beni ziyaret etmenize gerek yok, asıl hacı Osmandır, gidip onu ziyaret edin.”</i> der.
		Osman ve Şükrü isminde <i>ak sakallı, nur yüzlü</i> iki kişi yaşamış.
2	E	(...) hazırlıkları tamamlayıp <i>köydekilerle vedalaşmaya başlamışlar</i> .
2	E	<i>Köyde evine yiyecek alamayan insanlar varken benim hacca gitmem doğru olmaz</i> , der.
2	F	İçerde et pişirilmekte olduğunu anlayınca komşusuna, gelmişken <i>birazcık et getir de yiyeyim</i> , der.
2	F	<i>Şükrü'nün hacdan geldiğini duyan köylüler onu ziyarete giderler</i> .
5	C	<i>Şükrü'nün hacdan geldiğini duyan köylüler onu ziyarete giderler</i> .
5	G	Şükrü, yalnız başına <i>hacca gider, gereken ibadetlerini yerine getirir</i> . Kurban Bayramı günü gelir, <i>bayram namazına gider</i> .
5	G	Bu iki kişi <i>hacca gitmeye</i> karar vermiş.
5	G	Osman, fakir bir komşusunun evinin önüne gelir ve <i>helalleşmek</i> ister. (...) <i>helalleşip</i> eve gelir.
6		Vaktiyle <i>Çamaş ilçesinin Danışman köyünde</i> (...)
7		Bu iki kişi <i>hacca gitmeye</i> karar vermiş.

- “Hac” efsanesinde ağırlıklı olarak “kişiler arası ilişkiler” ve “toplumsal gelenekler, ritüeller, folklor” kapsamındaki kültürel unsurlara rastlanmaktadır.
- Kültürümüzde inançla şekillenen bir hadise olan ‘helalleşme’ kavramı, bilhassa yapılacak bir yolculuk öncesinde uygulanmaktadır. Helalleşme olayının yüklendiği anlamlar insan ilişkilerinin, toplum hayatının bir yansımasıdır; doğal olarak kültürün bir parçasıdır.
- Hac ibadeti toplum tarafından özel bir yere sahip olan ibadetlerdendir. Hac ibadeti öncesi ve sonrasında toplumca uygulanan birtakım ritüeller bulunmaktadır. Efsanede de bunlara değinilmiştir: Hacca gidecek kişiyle helalleşilmesi, Hac dönüşü o kişinin evine ziyarete gidilmesi, bu ziyaret esnasında hediye götürülmesi buna örnek gösterilebilir. Ayrıca

toplum tarafından birliktelik içerisinde gerçekleştirilen ibadetlerden biri olan ‘**bayram namazı**’ konusu üzerinde durularak, toplumsal uygulamalar konusunda farkındalık oluşturulabilir. Çünkü bayram namazı da inançla şekillenen kültürel bir olgudur.

- Türk toplum yaşantısında komşuluk kavramı başlı başına kültürel bir değerdir. Bu konuyla ilgili nice anlatılar ve atasözleri bulunmaktadır. Komşularla olan ilişki konusunda Türk toplumunca benimsenen ortak değerler vardır. Nitekim komşuların birbirleri üzerinde haklarının olması durumuna efsanede de rastlanmaktadır. Bununla birlikte efsanede ‘**Komşusu açken, tok yatan bizden değildir.**’ hadisinin yansıması olacak örnek bir hadise yaşanmıştır. Sonuç olarak komşuluk ilişkilerinin kültürel ve dini boyutla şekillendiği ve Türk kimliğine işlediği söylenebilir.

4.1.1.6. Köse Dağı Efsanesi’ne dair bulgu ve yorumlar.

Öge	Alt öge	KÜLTÜREL ÖGELERİN AKTARILIŞ ŞEKLİ
1	H	<i>En son kırk, elli yaşlarında; perişan giyimli bir köse gelir.</i>
1	I	<i>Tarlaların hepsi sizin mi derken, hasadı ağaya mı veriyorsunuz?</i>
2	A	<i>Köse, kızın bilgisine hayran kalır.</i>
2	C	<i>Ağa sorusunun cevabını bilen kızı oğluna alır.</i>
2	E	<i>Sivas Susehri’nde çok zengin bir çiftlik ağası yaşarmış.</i>
2	E	<i>Ağa kahyayı sınav yaparak seçecektir, tellal çağırıp kahyaların toplanmalarını ister.</i>
2	E	<i>(...) hasadı ağaya mı veriyorsunuz?</i>
2	F	<i>Yaşlı adamın kızı, babasına misafire niye kötü davrandığımı sorunca, babası her şeyi anlatır. (...) Babası Köse’den af diler.</i>
3	D	<i>Bu dağın adı, evime böyle gelin getiren adamın adı olsun, bundan böyle dağın adı Köse Dağı kalsın.</i>
5	F	<i>Bu mezarda yatanların içinde yaşayan var mı? (...) ölümlerden de yol, köprü yaptıran var mı?</i>
6		<i>Sivas Susehri’nde çok zengin bir çiftlik ağası yaşarmış.</i>
6		<i>Yaşlı adam, tarlaları gösterip: “Bunların hepsi bizim köyün sınırları içindedir.” der</i>
6		<i>(...) bundan böyle dağın adı Köse Dağı kalsın.</i>

- “Köse Dağı” efsanesinde yer alan kültürel öğeler içerisinde ağırlıklı olarak “kişiler arası ilişkiler” ile “coğrafya ve mekân” kapsamındaki unsurlara rastlandığı görülmektedir.
- Sosyal hayat içerisinde yer alan ağalık kavramı, ağanın hizmetinde çalışan kâhyaların olması, ağaların köylü üzerinde söz sahibi oluşu, tarladan elde edilen hasadın ağanın kontrolünde olması gibi durumlar köy yaşamında bireyler arası ilişkiyi örneklendirmektedir.
- Ağanın, oğlunun evleneceği kızı seçmesi Türk toplumunda aile içi ilişkileri ve ataerkil toplum yapısını ön plana çıkarmaktadır. Özellikle geçmiş dönemlerdeki Türk toplum yapısına bakıldığında baba figürünün evde sözü geçen, aldığı her karar uygulanan bir role büründüğü söylenebilir. Yani ataerkil Türk toplum yapısındaki baba, bireylerin özel hayatlarıyla ilgili konular da dâhil ailedeki karar mekanizması konumundadır. Bunun yanı sıra Türk toplumunda misafir ağırlamanın ne denli öneme sahip olduğuna da efsanede değinilmiştir.
- Efsanede dikkate değer bir diğer unsur ise “***Bu mezarda yatanların içinde yaşayan var mı? (...) ölülerden de yol, köprü yaptıran var mı?***” cümlesinin ne anlama geldiğidir. Toplumumuzun inanç sistemine bakıldığında, vefat eden bir kişinin hayattayken yapmış olduğu hayır işleri, o kişi ölmüş olsa bile sevap kazanmaya devam ettiğini göstermektedir. Bu inanç üzerinde şu hadis etkili olmuştur: "İnsan ölünce (salih) ameli kesilir. Ancak üç amel (in sevabı) kesilmez: **Sadaka-i cariye (kamuya yararlı sadaka)**, faydalanılan bir ilim ve arkasında kendisine dua edecek hayırlı bir çocuk bırakmak." Efsanede de bu hadise gönderme yapılarak hayattayken yol, köprü vb. yaptıranların aslında ölü sayılmayıp yaşıyormuş gibi sevap kazanmaya devam ettikleri vurgulanmak istenmiştir. İşte efsane metni üzerinden bu noktaya değinilerek, Türk topraklarının her bir köşesinde hayırsever kişiler adına yapılmış camii, köprü, çeşme, imaret, hamam vb. yapıların sayıca neden bu kadar fazla olduğu daha iyi anlaşılmış olacaktır.

4.1.1.7. Rize Adı Efsanesi'ne dair bulgu ve yorumlar.

Öge	Alt öge	KÜLTÜREL ÖGELERİN AKTARILIŞ ŞEKLİ
1	H	Ali <i>Reis</i> 'in (...)
2	A	Kadın her gün, her gece denize açılan penceresinin önünde oturur, sevgilisini bekler, umutsuz aşkını türküleriyle dile getirir, yanık bağırmı gözyaşlarıyla serinletirmiş.
2	E	<i>Yalnız güzelliği ile değil, zenginliği ve iyi kalpliliği ile de tanınır, sayılmış.</i>
2	E	<i>Hazinelermi fakir fukaraya dağıtın, gelip ev bark kursunlar ve beni aralarında bulsunlar.</i>
3	D	Her güzellikte ondan bir parça arayan <i>Rizeliler; bunun için cömert, iyi kalpli ve içli insanlarmış.</i>
4	C	(...) umutsuz aşkını <i>türkü</i> leriyle dile getirir, yanık bağırmı gözyaşlarıyla serinletirmiş.
4	C	Rize'nin <i>kemençe</i> sinde, <i>türkü</i> lerinde onun yanık yüreğinden sesler varmış.
6		Bir zamanlar <i>Karadeniz</i> 'in haşin dalgalarına göğüs geren dağların yamaçlarında (...)
6		Buraya kısa zamanda bir şehir kurulur ve adını Raziye verirler. Bu isim zamanla <i>Rize</i> olmuş.

- “Rize Adı” efsanesinde kültürel ögelerin çoğuna dair birer örneğin mevcut olduğu tespit edilmiştir.
- Türklere ait bir tür olan türküler, bu toplumun ayrılık, hasret, sevinç gibi duygularının sesi olmuştur. Nitekim efsanede de eşinin ardından yaşadığı hüznü türküler aracılığıyla dile getiren bir kadın portresi çizilmiştir. Buradan hareketle ‘**türkü**’ kavramı üzerinde durularak, bu türün kısa bir tanıtımı yapılabilir. Böylelikle Türk müzik kültürüne de vurgu yapılmış olunur. Bununla birlikte Karadeniz Bölgesi'nin yerel çalgı aleti olan ‘**kemençe**’ de bölgesel müzik kültürünün tanıtımı açısından farkındalık yaratacak niteliktedir.
- “*Hazinelermi fakir fukaraya dağıtın, gelip ev bark kursunlar ve beni aralarında bulsunlar.*” cümlesi bu efsanede de bir birey hayattayken yaptığı hayır işleri sayesinde vefat ettiğinde bile yaptığı hayırlarla adının yaşayacağına olan toplumsal inancı simgelemektedir.
- Karadeniz Bölgesi'nde yer alan Rize'nin adının kaynağı bu efsane üzerinden ele alınmıştır. Efsane aracılığıyla Rize halkının kişilik özellikleri hakkında bilgi verilmiş,

halkın balıkçılıkla uğraştığına değinilerek geçim kaynağından bahsedilmiş, bölgenin müzik kültürüne yer verilmiş ve şehrin Karadeniz’le olan zorlu mücadelesi efsanedeki olayla örneklendirilmiştir.

4.1.1.8. Karacaahmet Efsanesi’ne dair bulgu ve yorumlar.

Öge	Alt öge	KÜLTÜREL ÖGELERİN AKTARILIŞ ŞEKLİ
1	C	<i>Ramazan Bayramı</i> ve <i>kandil gecelerinde</i> (...)
2	E	Yörenin <i>Bey</i> ’i durumu öğrenmek için <i>kahyasına buyruk vermiş</i> :
2	F	Karacaahmet, <i>Bey’in huzuruna boş gidilmez biraz elma toplayalım</i> , demiş.
3	D	<i>Köy halkı, Karacaahmet’in kendilerini tehlikelerden koruduğuna inanmaktadır.</i>
3	E	<i>Horasan erlerinden Karacaahmet</i> (...)
4	A	(...) özel bestesi ile şu <i>ilahi</i> okunmaktadır (...)
5	G	“Karacaahmet’in yüzü suyu hürmetine!”
5	C	Türbe genellikle cuma günü ziyaret edilir. Ziyaret sırasında dualar okunur, adaklar adanır, mum yakılır, sadakalar verilir. Türbenin yanındaki ağaçlara bez bağlanarak dilekte bulunulur. Türbeye gelenler iki rekât namaz kılıp “Karacaahmet’in yüzü suyu hürmetine!” diyerek adakta bulunmaktadır. Dileği yerine gelen kişi tekrar türbeye gelir ve adadığı kurbanı keser. Adağını kesen kişi sadece kurbanın sağ böbreğini yiyebilir.
5	G	
5	F	Elma mevsimi değilmiş, üstelik çevrede elma ağacı da yokmuş, <i>adamın söğüt ağacından gerçekten elma toplamakta olduğunu gören kâhyanın ağzı açık kalmış.</i>
5	F	Karacaahmet’in mezarı ziyaret yerine dönüşmüştür. <i>Türbesi hastaların, genç kızların, çocuğu olmayan gelinlerin dertlerine çare aradıkları bir yerdir.</i>
5	G	Karacaahmet Köyü Camii’nin minaresinde her <i>sabah ezanında</i> (...)
5	H	Bey, kızını Karacaahmet’le evlendirmiş ve <i>kırk gece kırk gündüz düğün</i> yaparak mutluluklarını sağlamış.
6		<i>Afyonkarahisar’ın Tez Höyük yöresi</i> (...)
7		<i>Horasan</i> (...)

- “Karacaahmet” efsanesinde yer alan kültürel ögeler içerisinde ağırlıklı olarak “toplumsal gelenekler, ritüeller, folklor” kapsamındaki unsurlara rastlandığı görülmektedir.

- Efsanede dinî bayramlarımız içerisinde yer alan Ramazan Bayramı ve bayram öncesi özel ibadetlerle kutlanan kandil gecesine değinilmiştir. Bunlar üzerinden toplumumuzdaki dinî bayramlar hakkında bilgilendirme yapılabilir.
- Misafir olarak gidilecek eve eli boş gidilmeyip, ufak da olsa bir hediye götürmek toplumumuzun misafirlik kültürünün temel unsurlarındandır. Efsanede Karacaahmet'in yanında elma götürmek istemesiyle bu unsura değinilmiştir.
- Köy halkının Karacaahmet'in keramet sahibi olduğuna inanması (**söğüt ağacından elma toplaması**) bölgesel kültürün yansıması olmakla birlikte Türk toplumunun bazı özelliklere sahip kişilere; ermiş, evliya gibi özellikler atfederek, o kişileri kutsallaştırma yönündeki eğilimlerini göstermektedir. Bu durum kültürümüzdeki ermişlik kültüne ait bir örnektir. Böyle kişilere ait türbelerin olması ve günümüzde bu türbelerin çeşitli dilekleri olan kişilerin uğrak yeri olması (**Türbesi hastaların, genç kızların, çocuğu olmayan gelinlerin dertlerine çare aradıkları bir yerdir.**) bu inanışın devam ettiğini kanıtlar niteliktedir. Nitekim Karacaahmet türbesi, dileklerinin gerçekleşmesini isteyen kişilerce bugün bile sıklıkla ziyaret edilen türbelerin başında gelmektedir. Çünkü Karacaahmet toplumumuzda büyük değere sahip kişilerdendir. Efsane metni aracılığıyla bu şahsiyet hakkında bilgi verilebilir.
- Türbe ziyaretleri esnasında uygulanan birtakım ritüeller (**mum yakılması, ağaçlara bez bağlanması, sadaka verilmesi**) bulunmaktadır. Efsanede bu uygulamalar detaylıca anlatılmıştır. İslamiyet inancında cuma gününün kutsallığından dolayı ziyaretlerin o gün gerçekleşmesi, türbede gerçekleştirilen ibadetler, adaklık kurban olgusu ve "**yüzü suyu hürmetine**" kalıp ifadesinin hangi durumda kullanıldığı efsane metninde izah edilmiştir. Ayrıca gerek söğüt ağacından elma toplanma hadisesi gerekse türbe etrafındaki ağaçlara bez bağlanarak dilekte bulunulması kültürümüzde mevcut olan ağaç kültü ile ilişkilidir. Türk kültüründe ağaç motifine yönelik kutsal bir durum söz konusudur. Efsane metninde

de bunun örneğine rastlanmaktadır. Bununla birlikte türbe ziyaretlerinin toplumsal birlikteliği sağlayan bir yönü de bulunmaktadır.

- Efsanede yer alan örnek ilahi metni üzerinden; ilahilerin felsefesi, içerikleri, hangi özel zamanlarda ve vakitlerde okunduğu, özel bir besteyle söylendiği durumları üzerinde durulmuştur. Böylelikle Türk edebiyatı ürünlerinden biri olan ilahi türünün anlaşılabilirliği sağlanmış olacaktır. İlahiler özellikle Yunus Emre ile özdeşleşmiş bir türdür, bu tür üzerinden Yunus Emre hakkında da kısa bir bilgilendirme yapılması, kültürümüzdeki tasavvuf anlayışı hakkında bilgi sahibi olunmasını sağlayacaktır. Bu sayede hedef dili öğrenen bireylerin, toplumumuzda değere sahip kişiler konusunda bilinçlenmeleri sağlanacaktır.
- Türk kültüründe – daha önce de değindiğimiz üzere – önemli bir yere sahip olan **‘kırk’** motifi burada da karşımıza çıkmaktadır. **“Kırk gün kırk gece düğün”** ifadesi ağırlıklı olarak masal türünde karşımıza çıkmaktadır. Özellikle edebî eserlerde – masal, halk hikâyeleri, efsane vb. – sıkça kullanılan kırk sayısının uğruna olan inancın dini dayanakları bulunmaktadır. Yalnızca İslamiyet inancında değil, Hristiyanlık ve Musevîlik’te, Hindistan’daki yerel inanışlarda, Doğu toplumlarında, Alevîlik ve Bektaşîlik’te 40 sayısına yönelik kuvvetli inanışlar yer almaktadır.
- Horasan, İran’ın doğu bölgesi olmakla birlikte Türklerin Anadolu’ya gelmeden önce yaşadıkları bölgedir. Aynı zamanda Türklerin İslamiyet’le tanıştıktan sonra Anadolu’ya başlayan göçlerinde, Karacaahmet de Horasan’dan Anadolu’ya göçen erenlerden yalnızca bir tanesidir. Hacı Bektâş-ı Velî, Mevlânâ Celâleddîn-î Rûmî, Ahmet Yesevî, Yunus Emre gibi din adamları da bu göçlerle Anadolu’ya gelmişlerdir. Bu din adamları hakkında bilgilendirme yapılması kültürümüze yön veren dinî olguların kavranmasını daha iyi sağlayacaktır.

4.1.1.9. Artos Dağı Efsanesi'ne dair bulgu ve yorumlar.

Öge	Alt öge	KÜLTÜREL ÖGELERİN AKTARILIŞ ŞEKLİ
1	H	Akıllarına <i>Gevi Ana</i> gelir.
2	A	Damat itiraz eder: “ <i>Yüzünü benden evvel başkalarının gördüğü kızı ben eş diye almam.</i> ”
2	E	Sonunda aralarındaki bu düşmanlığı kaldırmak için <i>akraba olmaya karar verirler.</i>
3	D	(...) <i>evlerinin düz damlarında yatarlarmış.</i>
3	D	<i>Bu bedduadan sonra Gevaşlı kızlar ev kuracak bir yiğit, toy tutacak bir delikanlı bulamazlar.</i> (...) Ev kuracak bir yiğit, toy tutacak bir delikanlı bekleyen <i>Gevaşlı kızlar</i>
5	F	<i>yaz gecelerinde yastıklarının altına bir buğday başağı ile bir elma koymaya başlarlar. Böylece Aydedenin bedduasını önlemeye çalışırlar.</i>
5	F	Aydede, (...) Gevaş kızlarına <i>beddua eder</i> : “Yel gibi duyulmadan, elma gibi soyulmadan, ay gibi dolunmadan, boran gibi ulumadan ev bulamayasınız.”
5	F	<i>Aydede, her gece damda yatan kızları görür, başakla elma var mı diye yastıklarının altını yoklarmış.</i>
5	F	<i>Gevaş'ın kızları ay ışığında çok kaldıkları için ay yüzlü olurlarmış.</i>
5	H	Artos Dağı da <i>sağdıç</i> olur.
5	H	Yeniden <i>düğün dernek</i> kurarlar.
6		<i>Van'ın Gevaş ilçesindeki Artos Dağı</i> üzerinde savaşmışlar.

- “Artos Dağı” efsanesinde yer alan kültürel ögeler içerisinde ağırlıklı olarak “toplumsal gelenekler, ritüeller, folklor” kapsamındaki unsurlara rastlandığı görülmektedir.
- Van’da yer alan Artos Dağı üzerinden oluşturulan efsanede, ülkemizin Doğu bölgesinde yer alan coğrafi bir yapının yanı sıra bölge insanının inanışlarına, bölgesel kültürüne, sosyal yaşantısına dair izlere de rastlanmaktadır.
- Gevaşlı kızların sorunlarına çözüm bulmak amacıyla gittikleri Gevi Ana figürü, toplumumuzda var olan yetişkinlerden akıl alma, onların tecrübelerinden yararlanma isteği, onlara duyulan saygı ve hürmetin bir göstergesidir. Nitekim kızlar Gevi Ana’nın önerisini olduğu gibi uygulamış ve olumlu sonuç elde etmişlerdir. Bu da yetişkinlerin önerilerine olan güveni kanıtlar nitelikteki bir örnektir. Bu örnek Türk toplumunda büyüklere verilen değeri temsil etmektedir.

- Damadın “*Yüzünü benden evvel başkalarının gördüğü kızı ben eş diye almam.*” diyerek yaptığı itiraz, ülkemizin eski dönemlerdeki kırsal bölge insanının toplumsal ilişkilerini özellikle kadın-erkek ilişkileri üzerinden göstererek, ataerkil toplum yapısını yansıtmaktadır. Aileler arası ilişkilerde yaşanan sorunların çözümü olarak, sorun yaşanan aileler arasında akrabalık ilişkisi kurmak da yine Türk toplumunun eski dönemlerinde sıkça yaşanan bir durumdur. Efsanedeki örnek olayla bu durum ele alınmıştır.
- Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri’nde yaz aylarındaki hava sıcaklığı sebebiyle yatma yeri olarak kullanılan ‘**dam**’lar bölgesel kültür öğelerindedir. Dam olayı baştan başa sosyal bir yapıdır. Çünkü damlarda tüm aile bireyleri bir araya gelir ve akşam yemekleri yenir, ardından sohbetler edilir; özellikle aile büyüklerinden biri tarafından çeşitli halk hikâyeleri, efsaneler anlatılır; aile fertleri burada bir arada uyurlar, böylelikle aile bireyleri arasında birliktelik sağlanmış olur, bu da Türk toplum yapısındaki aile kavramına verilen değeri göstermektedir.
- Beddua etmek olumsuz bir durum karşısında gösterilen bir tepki ifadesidir. Türk toplumunda, edilen bedduanın yerine geleceğine dair kuvvetli bir inanç bulunmaktadır. Bu durumun dinî dayanakları da mevcuttur.¹⁵ Söz konusu hadisten de anlaşılacağı üzere bedduanın yerine gelmesi hususunda halk arasında bir şüphe bulunmamaktadır. Türk toplumunda özellikle anne ve baba bedduasının yerine geleceğine dair büyük bir inanç payı vardır. Tüm bunlarla birlikte efsanede beddua eden, bir gök cismi olan Ay’dır. Buna rağmen bu bedduanın yerine geleceğine inanılmaktadır. Çünkü bedduaya sebebiyet veren durum -toplumumuzca hayırlı bir olay olarak nitelendirilen- evlilik kurumuna mani olunacak bir hadisenin gerçekleşmesidir. Buradan hareketle denilebilir ki kültürümüzde evlilik gibi hayırlı bir olaya mani olabilecek durumlara karşı toplumsal bir tepki söz konusudur.

¹⁵ Peygamberimiz (s.a.s.): "Kendi aleyhinize, evlâtlarınızın ve mallarınızın aleyhine sakın beddua etmeyiniz ki; duaların kabul olacağı bir saate rastlarsınız da bedduanız kabul olmuş olur." (*Riyâzü's-Sâlihîn Tercümesi Cilt III*, 82).

- Türk gelenek-görenekleri içerisinde yer alan ‘**sağdıçlık**’ kavramı evlilik törenlerinde gerçekleştirilen bir uygulamadır. Sağdıç, damadın yakın arkadaşlarından biri olmakla birlikte düğüne hazırlık sürecinde ve düğün gününde damada yardımcı ve destek olmakla yükümlüdür, bu amaçla çeşitli görevleri yerine getirmektedir. Efsane metninde de kültürümüzün değerlerinden olan sağdıçlık kavramına değinilmiştir.

4.1.1.10. Anadolu Adı Efsanesi’ne dair bulgu ve yorumlar.

Öge	Alt öge	KÜLTÜREL ÖGELERİN AKTARILIŞ ŞEKLİ
1	H	<i>Kadıncık Ana (...)</i>
1	H	<i>Bacım</i> , der, karnım aç.
2	E	Hele hele bir <i>dervişin</i> yüzüne karşı yok demeyi hiç uygun görmez.
2	F	(...) evinde yiyecek bir şey yoktur. Karşısındaki dervişe verse kendisi aç kalacak, dervişin haline acır ona da yok demek içinden geçmez. (...) kız çocuğunu çağırır: “Git, içeri bak bakalım, bir şey varsa al da gel.” der.
3	E	<i>Hacı Bektaş Veli (...)</i>
5	G	<i>Hak rızası için</i> biraz yiyeceğiniz yok mu?
5	F	<i>Çocuk eve bir gelir ki her taraf yiyeceklerle dolu! (...) Evlerinde fazla bir şeyin olmadığını bilen çocuk bu hâle şaşırır.</i>
6		Nevşehir’e bağlı <i>Hacıbektaş ilçesinin</i> bulunduğu o zamanki adıyla <i>Suluca Karacahöyük</i> denilen yere gelir.
6		İşte o günden sonra bu topraklara <i>Anadolu</i> adı verilmiştir.

- “Anadolu Adı” efsanesinde kültürel ögelerin çoğuna dair birer örnek tespit edilmiştir.
- Günlük yaşamda karşılıklı konuşmalar esnasında kullanılan belli başlı sözcükler bulunmaktadır. Bunlara birer örnek olan “**ana, bacı**” ifadeleri efsanede yer almaktadır. Öyle ki Türk toplumunda bu tür ifadeler kadınlara yönelik saygıyı göstermektedir.
- Türk toplumunda İslamiyet sonrası oluşan “**dervişlik**” kavramı ve toplumca bu kişilere gösterilen hürmet metinde karşımıza çıkmaktadır. Dervişlerin dinî kimliklerine ve manevi yönlerine olan inançtan dolayı onlara toplum tarafından özel bir şekilde saygı duyulmaktadır. Efsanede de görüldüğü üzere kadın, kendisi ve çocuğu aç olduğu hâlde,

evde bulunacak az bir yiyeceği dervişle paylaşma isteği duymaktadır. Bu olay dervişlik makama verilen değeri gözler önüne sermektedir. Bununla birlikte misafire veya yolda kalan kişiye ikramda bulunmak Türk kültüründe mevcut olan özelliklerinden birisidir.

- Anadolu, yüzyıllardır Türklerin varlığını sürdürdüğü topraklardır. Efsane metnindeki olay, Anadolu isminin ortaya çıkışına dayanmaktadır. Anadolu isminin ortaya çıkışına dair daha nice efsane bulunmakla birlikte bu efsanede söz konusu hadise, tarihî kişiliklerinden biri olan **‘Hacı Bektaş-ı Veli’**ye dayandırılmıştır. Anadolu’nun Türk yurdu olmasına katkı sağlamış kişilerin başında gelen Hacı Bektaş’ın Anadolu isminin çıkış sebebi olarak gösterilmesi tesadüf değildir. Çünkü Hacı Bektaş yaşamış olduğu dönemde yürüttüğü faaliyetlerle çevresi üzerinde etkili olmuş bir kişidir. Bu nedenle Türk kültürünün aktarımında bu noktaya özellikle değinilmelidir. Anadolu’nun Türk yurdu olmasını sağlayan kişiler de kültürel değerlerimizin başında gelmektedir.
- Hacı Bektaş-ı Veli Türk toplumunda önemli yere sahip olan tarihî ve dinî kişiliklerdendir. Anadolu’nun Türk yurdu olmaya başladığı dönemlerde Horasan’dan göç edip buraya gelmiş ve Anadolu’da Bektaşilik inancının oluşmasını sağlamıştır. Osmanlı Dönemi’nin önemli yapılarından olan “Ahi Teşkilatı” ve “Yeniçeri Ocağı” üzerinde de önemli ölçüde etkiye sahip olmuştur. Efsanemizde Hacı Bektaş-ı Veli’nin dervişlik özelliğinden bahsedilmiş ve onun eve getirdiği bereketle ilgili bir kerametine **“evde hiçbir yiyecek olmadığı hâlde birden her tarafın yiyeceklerle dolması”** yer verilmiştir. Anadolu’da ona dair nice keramet örnekleri mevcuttur. Bu kerametlere dair örnekler “Vilayetname¹⁶” adlı eserde mevcuttur. Böylesine bir zenginliğe sahip olan Anadolu coğrafyası ve Türk toplumu için önemli şahsiyetlerden birisi olan Hacı Bektaş-ı Veli değerli kültürel öğelerimizden birisidir. Efsane aracılığıyla bu tarihi kişiliğe değinmek Türk kültürünün öğretiminde son derece önemlidir.

¹⁶ Menakıb-ı Hacı Bektaş-ı Veli (2011). *Vilayetname*. İstanbul: Can Yayınları.

- Nevşehir'in Hacıbektaş ilçesi bugün Hacı Bektaş-ı Veli'nin türbesine ev sahipliği yapmaktadır. Her sene binlerce kişi tarafından ziyaret edilen bu bölge aynı zamanda çeşitli etkinliklere de sahne olmaktadır. Öyle ki her sene ağustos ayında Hacı Bektaş anısına törenler düzenlenmektedir. Söz konusu türbenin ve düzenlenen törenlerin varlığı yabancılara Türk kültürünün dinî boyutuyla tanıtımı açısından önem arz etmektedir.

4.2. Yabancı Dil Olarak Türkçe Derslerinde Kültür Aktarımı Amaçlı Efsane İçerikli

Ders Materyali

Erdal'ın (2018) görüşüne göre, yabancı bir dil öğrenmek demek o dilin ait olduğu toplumun hayat görüşünü, düşünce dünyasını ve yaşama dair değerlerini anlamak demektir. Bu yüzden dil öğretmenliği yaparken kültür öğretmenliği yapmak gibi bir zorunluluk vardır. Dili öğrenen kişi yabancı da olsa o dilin kültürünü de öğrenir. Bir topluluğu meydana getiren fertlerin, hayatın akışı içerisinde gerçekleştirdikleri eylemlerin anlamlandırabilmesi için söz konusu topluluğun kültürel özelliklerinin bilinmesi gerekmektedir.

Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde, ders sürecinde kullanılacak metinlerin öğrencilerde ilgi uyandırıcı özelliklere sahip olması gerekmektedir. Böylece hem öğrencilerin derse yönelik ilgileri yüksek tutulmuş olacak hem de daha kalıcı bir öğrenme gerçekleşecektir. Metinlerin sahip olduğu ilgi uyandırıcı özellik, metinler doğrultusunda oluşturulan etkinliklerle de devam ettirilmelidir. Çünkü metinler dil öğretiminde yalnız başına yeterli değildir. Bu metinlerin öğretici etkinlikler aracılığıyla da desteklenmesi gerekmektedir.

Metinlerin ders sürecine aktarımında temel amaç, öğrencilerin bu metinlerle karşılıklı iletişime geçmesidir. Öğrenciler; metinler ve onun üzerinden oluşturulan etkinlikler aracılığıyla öğrendikleri dilin kültürünü de tanıyabilmelilerdir. Bu nedenle metinleri destekleyen etkinliklerle sürecin tamamlanması gerekmektedir. Bu amaçla, öğrencilerin doğru metinler aracılığıyla hedeflenen amaca doğru bir şekilde ulaşmaları sağlanmalıdır.

Efsaneler, sahip oldukları özellikler itibarıyla öğrencilerde ilgi uyandıracak niteliktedir. Amacımız Türk kültürünün en doğru şekilde öğretimi olduğundan, bu amaca ulaşmak için efsane metinleri tercih edilmiştir. Ayrıca efsanelerin yetersiz kaldığı noktalar ise söz konusu efsaneler üzerinden oluşturulan etkinliklerle tamamlanmaya çalışılmıştır.

Tez çalışmasında, yabancılara Türkçe öğretiminde Türk kültürünün de öğretilmesinin gerekliliği üzerinde durulmuş ve bu konuda gerekli incelemeler yapılmıştır. Daha sonra seçilen efsaneler üzerinden çeşitli etkinlikler oluşturulmuştur. Etkinliklerin oluşumunda Türk kültürünün gerek geçmiş zamanlardaki gerekse günümüzdeki özelliklerine değinilmiştir. Böylelikle Türk kültürünün çok yönlü tanıtılması amaçlanmıştır.

4.2.1. Örnek ders materyali -1

Kırkpınar'a Adını Veren Kırk Yiğidin Efsanesi

Rumeli'nin fethi sırasında Orhan Gazi'nin oğlu Süleyman Paşa 40 askeriyle Domuzhisarı Kalesi ile birlikte birkaç kaleyi de ele geçirir. Bu birlik geri dönerken, bugün Yunanistan sınırları içerisinde kalan Samona' daki molalarında güreş tutuşurlar. Bunlardan ikisi yenilemezler. Daha sonra iki güreşçi bir Hıdırellez gününde (6 Mayıs) yeniden güreşe tutuşurlar. Güreş sabah erkenden başlayıp, gece yarısı iki güreşçinin ölümüne kadar sürer. Arkadaşları tarafından orada bulunan bir incir ağacının altına defnedilirler. Yıllar sonra arkadaşları aynı yere tekrar geldiklerinde iki pehlivan arkadaşlarının gömülü oldukları yerde temiz ve gür pınarların şırlı şırlı aktığını görürler. Bunun üzerine o yer 'Kırkpınar' olarak adlandırılır ve böylece 'Kırkpınar Yağlı Güreş' geleneği başlar.

1) Kelime Avı

a) Aşağıda yer alan sözcükler bulmacada soldan sağa, yukarıdan aşağıya veya çapraz biçimde yerleştirilmiştir. Bu sözcükleri bulmacada bulalım.

G ₆	İ	F	J	K ₅	B	H	Y	M ₁₁	E	C	P
Ü	B	A ₂	Ğ	A	Ç ₃	O	G	Z	J	U	Ş ₁₀
R	Z	U	Ç	L	I	R	E	H	L	V	Ö
E	C	H	P	E	H	L	İ	V	A ₄	N	R
Ş	Y	O	T	B	L	D	Ö	Ş	Y	Ç	E
A	D	Ş	F	E	Ç	F	E	T	İ	H	D
P	K	I	R	K ₁	P	I	N	A	R	O	İ
L	V	D	Ü ₇	Z	B	K ₁₃	V	U	Y	Z	R
Ö	I	B	T	Ö	İ	N	C	İ	R ₈	B	N
H	E ₁₂	G	P	I	N	A	R	Ğ	M	I	E ₉

➤ fetih – kale – güreş – Hıdırellez – incir – ağaç – pehlivan – pınar – Kırkpınar – Edirne

b) Numaralandırılmış bölümlerdeki harfleri yerleştirerek deyim bulalım ve anlamını araştırıp, yazalım.

1	2	3	4	5

6	7	8	9	10	11	12	13

Deyimin anlamı: .....

.....

2) Aşağıda istenen bilgileri efsane metni doğrultusunda cevaplayınız.

a) Efsanenin konusu nedir?

.....

.....

b) Efsanedeki kahramanlar kimlerdir ve özellikleri nelerdir? Açıklayınız.

.....

.....

c) Efsanede geçen mekânlar hangileridir?

.....

d) Efsanede geçen olaylar hangi zamanlarda gerçekleşmiştir?

.....

.....

e) Sizce bu efsanede yaşanan olaylar gerçek midir? Örneklerle açıklayınız.

.....

.....

3) Aşağıdaki sözcüklerin zıt (karşıt) anlamlılarını karşılarına yazınız.

sabah			alt	
erken			ölüm	
gece			temiz	
aynı			başlangıç	

4) Nedir / Kimdir?

- ❖ Güreşçi
- ❖ Rumeli fetihlerinin komutanı
- ❖ Türk bahar bayramı
- ❖ Güreşlerin başladığı mekân
- ❖ Türk ata sporu

- *Hıdırellez* : .....
- *Yağlı güreş* : .....
- *Pehlivan* : .....
- *Kırkpınar* : .....
- *Süleyman Paşa* : .....

5) Cümleleri kademeli olarak çoğaltarak bir piramit oluşturalım.

İki asker güreşirler.

İki asker güreşirken yenişemezler.

.....

.....

.....

İki asker arkadaşları tarafından incir ağacının altına defnedilirler.

.....

.....

6) Aşağıdaki atasözleri ve deyimleri anlamlarıyla eşleştiriniz.

a	Bir çuval inciri berbat etmek	( )	Çok az veya çok önemsiz olmak
b	Darı unundan baklava, incir ağacından oklava olmaz.	( )	Düzelmekte olan bir durumu yersiz, yanlış davranışlarla bozmak
c	İncir babadan zeytin dededen.	( )	Birinin evini barkını dağıtmak

d	İncir çekirdeğinin doldurmamak	( )	Bağ, bir kuşak geçecek kadar yaşlandıktan sonra bol ürün verir, zeytinin bol ürün verebilmesi için en azından iki kuşaklık bir zaman geçmelidir.
e	Ocağına incir ağacı dikmek	( )	Kötü gereçle iyi iş görülemez.

7) Aşağıdaki efsaneyi okuyunuz.

Hıdırellez Efsanesi

Efsaneye göre Hızır ve İlyas peygamberler, ölümsüzlük suyundan içmiş iki kardeş ya da dosttur. Her yılın 5 Mayıs gecesi buluşup doğaya can vermek üzere sözleşmişlerdir. Hızır aksakallı, kırmızı pabuçludur ve üzerinde çiçeklerden yapılmış bir cübbe bulunur. Baharın müjdecisi sayılan Hızır, bitkilere can verir. Ayaklarının bastığı yere baharın bereketi yerleşir. İlyas ise uzun boylu ve nur yüzlüdür. Elinde uzun bir asa taşır, keçi derisinden yapılmış uzun bir gömlek giyer. O da suların ve bir inanişaya göre hayvanların koruyucusudur.

a) Kırkpınar Efsanesi ile bu efsaneyi karşılaştıracak olursak, toplumun efsanelere yönelik inanişları hakkındaki düşüncelerinizi ifade ediniz.

b) Türk-İslam kültüründeki Hızır-İlyas (Hıdırellez) inanişi ile Hristiyan dünyasındaki Saint Georges ve Saint Nicholas inanişlarını karşılaştırınız. Aradaki benzerlikleri ve farklılıkları belirleyiniz.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

8) Yağlı güreş sporu hakkındaki bilgilerinizden hareketle aşağıdaki etkinlikleri yapınız.

a) Yağlı güreş sporunun başlangıcı olan olayı özetleyiniz.

.....

.....

b) İzlediğiniz videodan hareketle aşağıdaki soruları yanıtlayınız. (Kırkpınar Yağlı Güreşleri tanıtımı ile alakalı video izletilir.) [<https://www.youtube.com/watch?v=8AUGvYBRuGI>]

- Kırkpınar Yağlı Güreşleri'nin simgesi olan bu görsellerin isimlerini alttaki boşluğa yazınız.

- Türk toplumunda davul-zurnanın kullanılabilceği durumlar aşağıda sıralanmıştır. Doğru olanlara “D” yanlış olanlara “Y” yazınız.

- ( ) Cenaze törenlerinde kullanılır.
- ( ) Düğün eğlencelerinde kullanılır.
- ( ) Bayram günlerinde kullanılır.
- ( ) Uzaktaki birine seslenmek için kullanılır.
- ( ) Asker uğurlamalarında kullanılır.

- Sizin kültürünüzde önemli günlerde, kutlamalarda hangi müzik aletleri kullanılmaktadır?

.....

c) Ülkenizin geleneksel sporları nelerdir? Siz hangi spor dallarıyla ilgileniyorsunuz?

.....

d) Kırkpınar Yağlı Güreşleri hakkında tanıtım yapsaydınız, nasıl bir slogan seçerdiniz?

.....

e) Türk sinemasında yer alan “Pehlivan” filmi ya da “Kurtdereli” dizisini izleyiniz. Bu filminden hareketle, yağlı güreşin toplumumuzdaki yerine dair düşüncelerinizi yazınız.

.....

.....

.....

.....

9) Aşağıda yer alan bazı metinlerden alınmış bölümleri inceleyiniz. Bu bölümlerde bulunan “kırk” sayısı üzerine araştırma yaparak yorumlarınızı yazınız.

- **Dede Korkut Hikayeleri / Duha Koca Oğlu Deli Dumrul:** *Meğer hanım, Oğuz’da Duha Koca oğlu Deli Dumrul derler, bir er vardı. Bir kuru çayın üzerine bir köprü yaptırmıştı. Geçenden otuz üç akçe, geçmeyenden döve döve kırk akçe alırdı. (...) Hak Teala’ya Deli Dumrul’un sözü hoş geldi. Azrail’e emreyledi: Deli Dumrul’un babasının anasının canını al, o iki helalliye kırk yıl ömür verdim dedi. Azrail de babasının anasının derhal canını aldı. Deli Dumrul kırk yıl daha eşi ile ömür sürdü.¹⁷*
- **Gökten Düşen Üç Elma:** *(...) Kadın filizi dikmiş, fidan olmuş, ağaç olmuş. Yedi yıl geçmiş, bir elma vermiş. Elma da elma hani; bir yanı al, bir yanı beyaz. Kadıncık durur mu? Almış elmayı, bölmüş elmayı. Yarısını kendisi yemiş, yarısını da padişaha yedirmiş. Aradan geçmiş dokuz ay, on gün, Nur topu gibi bir oğulları olmuş.. Kurulmuş meydan, çalmış davullar. Kırk gün, kırk gece olmuş oyunlar. Gökten üç elma düştü, kimin ne muradı varsa onun başına¹⁸ ...*

¹⁷ https://tr.wikisource.org/wiki/Duha_Koca_Oglu_Deli_Dumrul sitesinden alınmıştır.

¹⁸ <https://www.masaloku.net/kategori/turk-masallari> sitesinden alınmıştır.

➤ **Mani**¹⁹

Merdivenim kırk ayak

Kırkına verdim dayak

Dediler yârin geldi

Seğirttim yalın ayak

Kutadgu Bilig²⁰

Kiming kırkta geçse tiriglik yılı

Kimin yaşı kırkı geçerse

Esenleşti erke yigitlik tili

Gençlik insana “Allaha ısmarladık” der.

- **Kırk Gelin Mezarlığı:** (...) Vaktiyle Çoknak Yaylası 'nda bir düğün yapılmaktadır. Kırk gelin de düğünde aşçı olarak bulunmaktadır. Bu kırk gelin yemekleri misafirlere ikram eder. Bu sırada yaşlı, eski kıyafetli bir dede gelip, bu kırk gelinden yemek ister. Görüntüsünden dolayı bu yaşlı adama yemek vermeyip onu kovarlar. Kovdukları bu yaşlı adam Hazreti Hızır çıkar ve kırk geline beddua eder. Hepsi oracıkta ölür ve “Kırk Gelin Mezarlığı” diye adlandırılan yere defnedilirler.²¹

Kırk sayısına dair bulgu ve yorumlar:

.....

.....

.....

.....

10) Kültür Dünyası

- **Kendi kültürünüzde kutsal sayılan herhangi bir doğa unsuru hakkında örnek veriniz.** (Türk kültüründe su ve incir ağacına yönelik kutsallık anlayışı)
- **Siz de kendi kültürünüze ait bir efsane anlatınız.**

¹⁹ <https://www.manilerimiz.com> sitesinden alınmıştır.

²⁰ Reşid Rahmeti Arat (2006). *Kutadgu Bilig*, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

²¹ Metin, Prof. Dr. Necati Demir'in “*Türk Efsaneleri*” kitabından alınmıştır.

4.2.2. Örnek ders materyali -2

Rize Adı Efsanesi

Bir zamanlar Karadeniz'in haşin dalgalarına göğüs geren dağların yamaçlarında, sevgilisi Ali Reis'i Karadeniz'in hırçın fırtınalarından birinde kaybeden ve bu yüzden bu yamaçlardaki ormanlar arasında yaptığı sarayında yapayalnız oturan Roza yahut Razi adında, güzellikte eşsiz bir kadın varmış. Yalnız güzelliği ile değil, zenginliği ve iyi kalpliliği ile de tanınır, sayılırmış.

Kadın her gün, her gece denize açılan penceresinin önünde oturur, sevgilisini bekler, umutsuz aşkını türküleriyle dile getirir, yanık bağırmı gözyaşlarıyla serinletirmiş. Zaman böyle geçmiş.

Bir gün ne pencereden görünür ne de sesi duyulur olmuş. Bir de gelip bakmışlar ki koca saray bomboş, kimsecikler yok. Yalnız iki satır yazı: “ Hazinelerimi fakir fukaraya dağıtın, gelip ev bark kursunlar ve beni aralarında bulsunlar.”

Buraya kısa zamanda bir şehir kurulur ve adını Raziye verirler. Bu isim zamanla Rize olmuş. İnanışa göre; Rize'nin ardı arkası kesilmeyen yağmurları, onun gözyaşlarıymış. Rize'nin kemeçesinde, türkülerinde onun yanık yüreğinden sesler varmış. Her güzellikte ondan bir parça arayan Rizeliler; bunun için cömert, iyi kalpli ve içli insanlarmış. Bugün bile fırtınalı, sert, dalgalı havaların uğultuları arasında Ali Reis'in derinden derine “Raziye, Raziye” diye seslendiği duyulabilirmiş.

1) Kelime Dünyası

yamaç	fırtına	fakir fukara	türkü
saray	umut	ev bark	cömert
hırçın	hazine	kemeç	eşsiz

a) Bu sözcüklerin anlamlarını araştırıp, sözlük defterinize yazınız.

b) Yukarıda yer alan sözcüklerden örnekteki gibi cümleler oluşturunuz.

Örnek cümle: Yolun sonunda eşsiz bir manzarayla karşılaştık.

2) Aşağıdaki soruları efsane metni doğrultusunda cevaplayınız.

a) *Ali Reis neden kaybolmuştur?*

.....

b) *Roza (Razi), Ali Reis'in ardından neler yapmıştır?*

.....

c) *Roza'nın bıraktığı mektupta ne yazmaktadır?*

.....

d) *Şehre Rize adının verilmesinin sebebi nedir?*

.....

.....

e) *Roza'nın hazinesini fakir fukaraya dağıtmasının, toplumsal hayata etkisi ne şekilde olmuştur?*

.....

.....

3) Dinleyelim, işaretleyelim. [<https://www.youtube.com/watch?v=SXwh3rS8qSM>]

- Doğru olan ifadelerin başına “D” yanlış ifadelerin başına ise “Y” yazınız.

- ( ) Kemençenin tarihi Rize'de başlar.
- ( ) Kemençe, Çepniler tarafından üretilmiş Türk çalgısıdır.
- ( ) Çepniler dut, kiraz, erik, gül ve ceviz ağacından kemençe yapmışlardır.
- ( ) Bilinen 2.kuşak kemençeci 1830'lu yıllarda yaşamış olan Halil Kodalak'tır.
- ( ) “Durkaya” lakaplı yaşayan tek kemençe ustası Kâtip Şadi'dir.
- ( ) Rize hem kemençe hem de horon tarihinin olduğu ilk yerleşim yeridir.

4) Hissederek Yazıyorum. [https://www.youtube.com/watch?v=jFo4ovc0_so]

- *Dinlediğiniz müzikten hareketle, kendinizi efsane kahramanımız olan Roza (Razi)'nın yerine koyarak Ali Reis'in kayboluşunun ardından hissettiklerini yazınız.*

.....

.....

5) “Türkü” sözcüğü size neler çağırıştırıyor?

- Yaşanmışlıklar
-
-
-
-

6) Aşağıdaki boşlukları uygun kelimelerle dolduralım.

söz keserler	sevda	gözünü kan bürüyen	öldüresiye
kaçma kararı		çılına döner	hırçın

Karadeniz'in suları gibi ..... bir yapıya sahip olan Feride, Giresun'un şirin bir köyünde yaşar. Genç kız, köyün mazlum delikanlısı Ömer'le tutkulu bir ..... yaşamaktadır. Feride'nin ailesi de bu birlikteliği onaylar. Fakat Feride'ye sevdalı bir diğer kişi de köyün belalılarından Musa'dır.

Feride'nin Ömer'le bir sevda yaşadığını öğrenen Musa ..... Peşine adamlarını da takarak genç adamı ..... döver. Feride'den vazgeçmeye niyeti olmayan Ömer ailesini de alarak genç kızın evine giderek .....

Birbirine sevdalı iki genç, Musa'nın her fırsatta yaptığı zulümlere ve ortaya attığı iftiralara karşı en sonunda ..... alırlar. Ailelerin rızasıyla bir gece köyden kaçmak için buluşan iki gencin yolunu Musa keser. .... Musa acımadan bu iki sevdalı genci öldürür.²²

²² Metin <http://www.piramithaber.com> sitesinden alınmıştır.

7) “Gözünü kan bürümek” deyimini ile anlatılmak istenen aşağıdaki ifadelerden hangisidir?

- A) Güzel bir olay için kutlamak, iyi dileklerde bulunmak
- B) Sonradan verilecek bir ceza ile korkutmak, yıldırma, tehdit etmek
- C) Adam öldürecek kadar öfkelenmek
- D) Önem vermemek, ilgisini kesmek

8) “Oy Asiye” türküsünden hareketle bu türkünün hikâyesini kurgulayarak yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

9) Geldim, Gezdim, Sevdim

Ünlü Seyyah Evliya Çelebi

25 Mart 1611'de İstanbul'da doğmuştur. Evliya Çelebi saraya özgü bir okul olan Enderun'da eğitim gördü. Daha küçük yaşlarından itibaren içinde müthiş gezi arzusu vardı. Yeni yerler görmek, yeni insanlar tanımak istiyordu. Bu yüzden sarayda fazla kalamadı. Kendisinin anlattığına göre bir rüya üzerine meşhur gezilerine başladı. İlk gezisini, İstanbul ve çevresine yaptı daha sonra İstanbul dışına çıktı. Bu suretle 1630'dan 1681'e kadar sürecektir olan elli yılı aşkın bir seyahat hayatı yaşadı. Gezdiği yerler arasında o zamanki Osmanlı İmparatorluğu sınırları içerisinde yer alan hemen hemen bütün yerler vardı. Yaptığı seyahatleri 10 cilt olan “Seyahatname” adlı eserinde ele almıştır. Gerçekçi bir gözle izlenen olaylar, yalın ve duru, zaman zaman da fantastik bir anlatım içinde, halkın anlayacağı şekilde yazılmış, yine halkın anlayacağı şekilde deyimler çokça kullanılmıştır.²³

- *Sizin kültürünüzde böyle gezginler ve bu tür eserler var mı?*
- *Bugüne kadar en keyif aldığınız tatiliniz hangisidir? Anlatınız.*

²³ Metin <https://www.biyografi.info/kisi/evliya-celebi> sitesinden alınmıştır.

- *Aşağıdaki soruları cevaplayınız.*

<p>Tatile gideceğiniz yeri seçerken neye göre karar verirsiniz?</p> <p>a) Doğal ve tarihi güzellikler</p> <p>b) Deniz turizmi</p> <p>c) Ulaşım</p> <p>d) Konaklama</p>	<p>Tatil bölgesinin nasıl bir hava durumuna sahip olması gerekir?</p> <p>a) Bol güneşli bir hava</p> <p>b) Ilıman deniz havası</p> <p>c) Çöl sıcaklığına sahip bir hava</p> <p>d) Soğuk, karlı bir hava</p>
<p>Nasıl bir denizde yüzmeyi tercih edersiniz?</p> <p>a) Sakin ve sığ bir denizde</p> <p>b) Derin ve dalgalı bir denizde</p> <p>c) Her defasında farklı bir denizde</p> <p>d) Yüzmeyi sevmem.</p>	<p>Tatilde en çok hangi yemekleri denemek istersiniz?</p> <p>a) Yöresel olan tüm lezzetler</p> <p>b) Genellikle yöresel tatlılar</p> <p>c) Baharatlı ve etli yemekler</p> <p>d) Sade sebze yemekleri</p>
<p>Tatil bölgesinden almadan dönmeyeceğiniz şey ne olurdu?</p> <p>a) Bölgenin el sanatlarıyla ilgili hediyelik eşyalar</p> <p>b) Yanınızda götürebileceğiniz yöresel yemekler</p> <p>c) Yöresel kıyafetler</p> <p>d) Bölgeye ait bir magnet</p>	

- *Aşağıda yer alan Rize şehrine ait fotoğrafı inceleyiniz.*

Öyleyse şimdi;

- ✓ Tertemiz havada eşsiz tada sahip çayınızı yudumlamak için,
- ✓ Doyumsuz lezzete sahip olan kuymaktan tatmak için,
- ✓ Hamsiköy'ün meşhur sütlacının tadına varmak için,
- ✓ Fırtına Deresi'nde rafting heyecanını yaşamak için,
- ✓ Zilkale'nin tarihi dokusuna tanıklık etmek için,
- ✓ Ayder Yaylası'nda ayaklarınızın yerden kesilip, bulutların üzerine çıkabilme imkânına sahip olmak için,
- ✓ Kemeçe sesinin tulum sesine karıştığı horon gösterisine tanıklık etmek için,
- ✓ Eşsiz doğa manzarasını yerinde yaşamak için,

✚ *Rize şehrine yapacağınız bir tatil planlayınız. Tatili planınızı yaparken yukarıdaki önerilerden ve aşağıdaki görsellerden de yararlanabilirsiniz.*

10) Kültür Dünyası

- Hüzünlendiğinizde kendi kültürünüze ait olan ne tür şarkılar dinlersiniz?
- Üçer kişilik gruplar halinde ezberlediğiniz bir türküyü seslendiriniz.
- Dörder kişilik gruplar oluşturarak bir türkü seçiniz. Seçtiğiniz bu türkünün gerçek hikâyesini öğreniniz. Daha sonra türkünün hikâyesini grup arkadaşlarınızla birlikte sınıfta canlandırınız.

4.2.3. Örnek ders materyali -3

Gelinkayası Efsanesi

Ordu ilinin köylerinden biri olan Kayadibi'nde yaşayan bir genç kız, vaktiyle annesiyle beraber çevre köylerden birine düğüne gider. Düğünde pek çok şenlik yapılır. Yarışlar düzenlenir, gençler silahla nişana ateş ederler, köçekler oynar. Bu oyunlarda birinci gelen hep aynı kişidir. Bu oyunları seyreden kız, yarışlarda hep birinci gelen delikanlıya aşık olur. Düğün bittiğinde köylerine dönerler fakat onun gönlü ve gözü geride kalmıştır.

Aradan birkaç hafta geçer. Kızcağz sararıp solar, aşkını karşı köydeki delikanlıya da iletmez. Günlerden bir gün köyden biri kıza dünür gelir ve Allah'ın emri, peygamberin kavliyle kızı ister. Babası hiç sormadan kızı vermeye razı olur, düğün gününü de belirlerler. Düğün günü çok yakın bir tarihtir.

Genç kız bakar ki dönüşü olmayan bir yola giriliyor. Utanıp sıkılmayı bırakıp delikanlıya haber gönderir. Buluşurlar, durumu değerlendirirler. Sözlü hatta düğün günü belirlenmiş bir kızı tekrar babasından istemek uygun olmayacağı için kaçmaya karar verirler. Kız toparlanana kadar düğün günü gelir. Hiç belli etmeden de sevdiği ile kaçmaya hazırlanmaktadır. Şenlik içinde kınası yakılır. Delikanlı, kına gecesi arkadaşlarıyla birlikte gelip kızı gizlice kaçıtır. Kaçarken yalnızca kızın annesi görür. Bakar ki iş işten geçmiş: “Allah seni yanındakilerle birlikte taş etsin, daha ne diyeyim.” der. Yolda giderken kız, delikanlı ve delikanlının arkadaşları bir ırmağın üzerinde taş kesilirler.

1) Bul Bakalım

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
A	B	C	Ç	D	E	F	G	Ğ	H	I	İ	J	K	L

16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29
M	N	O	Ö	P	R	S	Ş	T	U	Ü	V	Y	Z

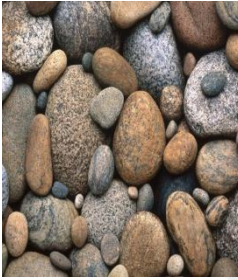
D Ü Ğ Ü N
5 26 9 26 17

— — — — —
14 19 4 6 14

— — — — —
14 11 17 1 28 1 14 16 1 14

— — —
24 1 23

— — — — —
11 21 16 1 14

— — — — —
23 6 17 15 12 14

2) Aşağıdaki soruları efsane metni doğrultusunda cevaplayınız.

a) Türk düğün kültürü hakkında efsanede yer alan örnekleri yazınız.

.....

b) Genç kız ile delikanlı neden kaçmaya karar verirler?

.....

c) Sizce düğün günü belirlenmiş bir kızı babasından istemek neden uygun değildir?

.....

d) Efsanenin sonunda nasıl bir olay gerçekleşir?

.....

e) Ataerkil aile yapısı hakkında, efsanede Türk kültürüne ait neleri fark ettiniz?

.....

3) Aşağıdaki atasözleri ve deyimleri anlamlarıyla eşleştiriniz.

a	Abdal düğünden, çocuk oyundan usanmaz.	( )	Gösterilen yakınlığın, iltifatın gizli bir nedeni olduğu düşünüldüğünde söylenen bir söz.
b	Harman yel ile düğün el ile	( )	Çok sevinmek, çok sevinç duymak.
c	Düğün değil bayram değil, eniştem beni niye öptü	( )	Sevinçli ve telaşlı bir kalabalık bulunan (yer).
d	Düğün bayram etmek	( )	Bir kimse sevdiği işi sürekli olarak yapmaktan bıkmaz.
e	Düğünevi gibi	( )	Her işin gerçekleşmesi birtakım koşulların bulunmasına bağlıdır

4) Gözlemleyelim – Öğrenelim

- *Gösteri sanatları denilince aklınıza neler geliyor?*

.....

- *Bugüne kadar hangi gösteri sanatlarını izlediniz?*

Kukla tiyatrosu .....

.....

.....

- *Ülkenizde yer alan ünlü gösteri sanatları nelerdir?*

.....

- *Bu gösteri sanatının sosyo-kültürel ve tarihi önemini açıklayınız.*

.....

.....

- *Türk kültüründe yer alan gösteri sanatlarından bildiklerinizi yazınız.*

.....

.....

5) Metne göre uygun olan seçeneği işaretleyiniz.

KÖÇEKLİK

Parmak zilleri çalan, kadın kılığına girerek, müzik eşliğinde eğlendirmek amacıyla dans eden ve bu işi kendine meslek edinen erkeklere köçek denir. (...)

Köçeklik, Osmanlı İmparatorluğu'nun 16. ve 17. yüzyıllarında en parlak dönemini yaşamıştır. Köçekler bu dönemde saray eğlenceleri, bayramlar, padişah düğünleri, meyhane ve kıraathane eğlencelerinin vazgeçilmezi olmuştur. Bu dönemin minyatürlerinde de bu konu işlenmiştir. Osmanlı Dönemi'nde bu gelenek bir süre yasaklanmış ancak Anadolu'nun çeşitli yerlerinde devam etmiştir.

Köçekler buldukları ortama göre; çeşitli giysiler giymişlerdir ancak günümüzde yaygın olarak çok parçalı ve çok katlı uzun kloş etek ile yelek giyerler.

Babadan oğula usta-çırak ilişkisi içinde aktarılan bu gelenek bugün Kastamonu, Bolu, Çankırı, Ankara, Sinop gibi birçok ilde, özellikle düğünlerde olmak üzere diğer erkek toplantılarında sürdürülmektedir. (...) Köçekler yöresel ezgiler eşliğinde; ani duruş, omuz, göğüs titretme, bel kırma, köprü kurma, ayak parmakları üzerinde yürüme, kıvrırma, göbek atma, çeşitli bükülüşler, dolanmalar gibi hareketlerle danslarını icra ederler. (...) ²⁴

• Doğru olan ifadelerin başına "D" yanlış ifadelerin başına ise "Y" yazınız.

- ( ) Köçek; kadın kılığına girerek, müzik eşliğinde dans eden, parmak zili çalan ve bu işi meslek edinen erkeklere denir.
- ( ) Köçeklik , Osmanlı İmparatorluğu'nun 14. ve 15. yüzyıllarında en parlak dönemini yaşamıştır.
- ( ) Köçekler Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nde saray eğlenceleri, bayramlar, padişah düğünleri, meyhane ve kıraathane eğlencelerinin vazgeçilmezi olmuştur.
- ( ) Köçeklik, dönemin yağlı boya tablolarında da konu olarak işlenmiştir.
- ( ) Köçeklik geleneği gerekli kurslar aracılığıyla öğrenilerek devam etmektedir.
- ( ) Köçekler günümüzde genellikle çok parçalı ve çok katlı uzun kloş etek ile yelek giyerler.

²⁴ Metin "Geçmişten Geleceğe Yaşayan Kültür Mirasımız Türkiye Somut Olmayan Kültürel Miras Ulusal Envanteri" kitabından alınmıştır.

6) Konuşalım - Paylaşalım

- İlk görüşte aşka inanır mısınız? Sizce bu her yaşta mümkün müdür?
- Aşkın tarifini yapacak olsaydınız, bunu nasıl tarif ederdingiz?
- Ailenizin size sormadan, evleneceğiniz kişiye karar vermesine nasıl tepki verirdiniz?
- İstemediğiniz biriyle evlenecek olmak sizce nasıl bir duygudur?
- Ataerkil toplum yapısının Türk kültürüne ve toplumsal hayata etkisi ne şekilde olmuştur?
- Türk düğünleri hakkında neler biliyorsunuz?

7) Aşağıdakilerden hangileri Türk düğünlerinde yer alan uygulamalardandır? Doğru olanlara (✓) işareti koyunuz.

- ( ) Damadın ailesi gelinin ailesinden bu evlilik için izin ister. Buna “kız isteme” denir.
- ( ) İsteme merasimi esnasında damadın babasına tuzlu kahve ikram edilir.
- ( ) Gelin arabası süslenmez, bunun yerine sadece düğün mekânı süslenir.
- ( ) Düğünden birkaç gün önce “kına gecesi” yapılır.
- ( ) Gelinin çeyizi hazırlanır, süslenir ve çiftin yaşayacakları eve götürülür.
- ( ) Düğün günü gelin, damat tarafından caz müziği eşliğinde saksafonla baba evinden alınır.
- ( ) Bereket getireceğine inanıldığından damat ve gelinin üzerinden pirinç, buğday, tuz gibi şeyler atılır.
- ( ) Nikâh esnasında gelin ve damadın üç kez evet demesi gerekir.
- ( ) Gelin çiçeği düğün sonunda gelinin kaynanasına – damadın annesi – verilir.
- ( ) Damada düğün öncesinde ve düğün süresince yardımcı olan kişiye “sağdıç” denir. Sağdıç damadın tüm ihtiyaçlarından sorumludur.
- ( ) Düğünde gelin ve damada konuklar tarafından takı takılır. Buna “takı merasimi” denir.

8) Türk kültür unsurlarından olan kına gecelerinde aşağıdaki türkü seslendirilmektedir, bununla ilgili videoyu izleyiniz. [<https://www.youtube.com/watch?v=f5WygMZUTqU>]

Yüksek yüksek tepelere ev kurmasınlar
 Aşrı aşrı memlekete kız vermesinler
 Annesinin bir tanesini hor görmesinler
 Uçan da kuşlara malum olsun, ben annemi özledim,
 Hem annemi hem babamı, ben köyümü özledim.
 Babamın bir atı olsa binse de gelse
 Annemin yelkeni olsa açsa da gelse
 Kardeşlerim yolları bilse de gelse
 Uçan da kuşlara malum olsun, ben annemi özledim
 Hem annemi hem babamı, ben köyümü özledim.

- *Türkünün sözlerinden hareketle türkünün hikâyesi hakkındaki düşüncelerinizi açıklayınız. Sizce kına gecelerinde neden bu türkü seslendirilmektedir?*

9) Aşağıdaki görseli inceleyiniz. Görselden hareketle bu davranışın Türk kültüründeki yerini ve önemini anlatacağınız bir konuşma yapınız.

10) Kültür Dünyası

- Üçer kişilik grup oluşturarak kendi kültürünüzdeki düğün geleneklerine dair bir poster hazırlayınız.
- Farklı kültürden gelen karşı cinsten bir arkadaşınızla eşleşin. Bu arkadaşınızla bir evlilik gerçekleştireceğinizi düşününüz. Her ikiniz de kendi kültürünüze göre bir düğün planlaması yapmak istiyorsunuz. Kendinize, kültürünüze uygun olacak şekilde nasıl bir düğün organize ederdiniz? Düğününüzde nelere yer verirdiniz?

²⁵ Görsel <http://ruyameali.com> sitesinden alınmıştır.

5. BÖLÜM

Tartışma ve Öneriler

Yabancılara Türkçe öğretiminde efsane türü aracılığıyla kültür aktarımının sağlanması durumunun incelemesi sonucunda;

Prof. Dr. Necati DEMİR, Saim SAKAOĞLU, İrfan Ünver NASRATTINOĞLU ve Mehmet ÖNDER'in derlemeleri olan efsanelerdeki kültürel unsurları belirleyebilmek ve elde edilen bulgular aracılığıyla yabancılara Türkçe öğretimi sürecinde öğretmenlere ve öğrencilere önerilerde bulunabilmek amacıyla yapılan bu çalışmada, söz konusu efsaneler oluşturulan rubrik (liste) aracılığıyla detaylı olarak incelenmiştir. Verilerin analizinde içerik analizi, veri toplama yöntemi olarak da doküman analizi tekniği kullanılmıştır ve elde edilen bulgular tablo hâlinde sunulmuştur. Tablolarda yer alan sonuçlara dair yorumlar yapılmıştır.

Söz konusu yazarlara ait kaynak kitaplardan, toplamda on adet efsane incelenmiştir. Efsaneler, taşıdıkları kültürel öğeler bakımından frekans ve yüzde değerlerine göre yukarıdan aşağıya doğru sıralanmıştır (bkz. Tablo 5.). Bu sıralamanın öğretmenlere, yabancılara Türkçe öğretimi sürecinde öğrencilere kültür aktarımı uygulamaları esnasında hangi efsanelerin önerileceği hususunda yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Efsane metinlerinde yer alan kültürel unsurlar değerlendirildiğinde, en çok “*toplumsal gelenekler, ritüeller ve folklor*” ögesine ait örneklerin tespit edildiği görülmektedir. Bunun yanı sıra efsanelerde “*evrensel kültür unsurları*” ögesine ait örnekler az oranda rastlanmıştır.

Öğrencilerin derste karşılaştıkları metinlerin kültürlerarası karşılaştırmaya elverişli olması büyük önem taşımaktadır. Çünkü öğrenci yalnızca kendi kültürü ve kendi dilinin anlam dünyasıyla kısıtlı kalmayacak, başka kültürlerin dünyasını da tanıyacaktır. Bu sayede farklı olana saygı duymayı öğrenecek ve bu farklılıkları birer zenginlik olarak kabul edecektir. Bununla birlikte yalnızca hedef kültürlerle olan farklılıkların değil benzerliklerin de ayırımına varacaktır. Sahip olunan bu benzerlikler aracılığıyla da hedef kültürle özel bir bağ

kurabilecektir. Öğrenci geliştirdiği bu bağ sayesinde o toplumun hüznlerini, sevinçlerini ve çeşitli duygularını daha iyi anlayabilecek böylece onlarla empati kurarak onların kültür dünyasını daha iyi özümsemiş olacaktır.

Öğrenci karşılaştığı yeni kültürel motifi en başta kendi anlam dünyasıyla algılamaya çalışacak fakat daha sonra onun farklı olduğuna dair bir bilinç geliştirerek, farklı olanı onun dünyasıyla anlama çabası içine girecektir. Bu sayede hem hoşgörülü olmayı öğrenecek hem de karşılaştığı olaylara karşı evrensel bir yaklaşım sergileyecektir. Hedef dilin kültürüne kendi kültürü gibi yaklaşmak, ona ön yargısız bakabilmek kültür aktarımında önem taşımaktadır.

Yazınsal metinler, ait oldukları toplumun gerçek hayatı ile öğrenci arasındaki bağıdır. Bu metinler sayesinde öğrenci, hedef dilin ait olduğu toplumun yaşantısını ve kültürünü daha iyi tanır. Çünkü yabancı dil öğretimi yalnızca dile ait kuralların öğretimi değil aynı zamanda kültürün de öğretimidir. Bu öğretimin gerçekleştirilebileceği yegâne materyal yazınsal metinlerdir. Bu tür metinler, yabancı dil olarak Türkçe öğrenen bireylerin anlam dünyalarında yeni bir ufuk açar. Böylece dil öğretimi yalnızca kurallarla örülü, belirli kalıpların sunulduğu bir süreç olmaktan çıkar ve kişiye, özgün bir anlama yetisi kazandırır.

Yazınsal metinler sahip oldukları kültürel özellikler sebebiyle kurmaca metinlerin yapaylığından uzak bir yapıya sahiptir. Bundan dolayı öğrenciler açısından öğretici olmakla birlikte merak uyandırıcı özelliklere sahiptir. Son dönemlerde yabancı dil öğretiminde kurmaca (yapay) metinlerin yerini yazınsal metinler almıştır. Çünkü yazınsal metinler öğrenciyi gerçek hayattan soyutlamaz bilakis onu hayatın merkezine taşır. Böylece dilin kültürel boyutu da dil öğretim sürecine doğal olarak dâhil edilmiş olur. Oysaki kurmaca metinler AOÖÇ’de de belirtildiği gibi ‘*öğretilecek dilsel içeriğe ilişkin bağlam içindeki örnekleri vermek üzere hazırlanmış metinler*’ dir. Yani belirli bir kazanım odaklı hazırlanmış, çoğunlukla da diyaloglara dayalı olan yapay metinlerdir. Bu nedenle günümüz dil öğretim yöntemlerinde yazınsal metinlere verilen önem artmış ve ona ciddi bir yöneliş başlamıştır.

Yazınsal bir metin olan efsaneler, ait olduğu topluma dair kültürel kodlar içermeye ve toplum bilincinin bir yansıması olma özelliklerine sahiptir. Efsaneler; kültürel farklılıkların ayırımına varılmasını sağlayan, kültürlerarası ilişki kurup, aradaki benzerliklerin ve farklılıkların kavranmasını sağlayan böylelikle kültürlerarası etkileşime zemin hazırlayan bir konumdadır.

Çalışmada incelenen efsaneler de dâhil olmak üzere tüm efsanelerde Türk kültürüne dair –az ya da çok– bulgulara rastlanmıştır. Bu durum efsane türünün, dil öğretimi esnasında kültürün de aktarımı hususunda kullanılabileceğini göstermektedir.

Yabancı dil öğretiminde kültürün de aktarılması hususunda öğretmenler önemli etkiye sahiptir. Çünkü öğretmenler, öğretim sürecinin yürütücüsü olarak öğrencilerle sıkı iletişim hâlinindedir. Öğrencilere kazandırılacak kültürel farkındalık konusunda öğretmenlere büyük görevler düşmektedir. Öğretmen, öğrencilerin kendi kültürel değerleri ile hedef kültürdeki öğelerin fark edilmesini sağlayacak olan kişidir. Bu farkındalığın kazandırılması neticesinde öğrenci kültürlerarası karşılaştırma yapabilecek düzeye gelir. Böylece Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kültürün de öğretilmesi aktif olarak gerçekleştirilmiş olur. Sonuç olarak da öğrencilerde kültürlerarası iletişim yetisi gelişir.

Sonuç olarak, yabancı bir dilin öğretimi hedef dile ait kültürün de öğretimidir. Bu anlamda Türk kültürünün zenginliği olan efsaneler, Türk kültürünün aktarımı ve öğretimi açısından büyük önem taşımaktadır.

Araştırmanın ortaya koyduğu sonuçlardan tespit edilen verilere dayanarak şu önerilerde bulunulmuştur:

- Yapılan alan yazın taramalarında, Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde efsane metinlerinin kullanımı üstüne fazla bir çalışmanın olmadığı gözlemlenmiştir. Bu nedenle bu alanda yapılacak çalışmaların, ders kitaplarına, yardımcı ders kitaplarına, internet tabanlı öğretim materyallerine, dil öğreticilerine kaynaklık edeceği ve yönlendirici bir etkiye sahip olacağı düşünülmektedir.

- Efsaneler üzerinden kültür aktarımı konusu, YTÖ’de bugüne kadar ihmal edilmiş bir alandır. Bu nedenle dil öğreticileri bu türden de yararlanılması hususunda yönlendirilmelidir. Aynı zamanda efsanelerden oluşan öğretim araçları ve ders materyalleri geliştirme çalışmaları yapılmalıdır.
- Araştırma bulgularında tespit edildiği üzere efsanelerin olağanüstülüklerle dolu büyüleyici dünyası – taş kesilme olayı, keramet sahibi olma, yılanla kurulan dostluk – Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenecek olan öğrencilerin eğitim sürecini daha zevkli hâle getirecek böylelikle öğrenme daha kalıcı olacaktır.
- Yazınsal metinler, içerisinde barındırdığı kültür öğeleriyle kurmaca metinlerin yapaylığından uzaktır ve gerçek hayatın birebir yansımasıdır. Bu sebeple YTÖ derslerinde yazınsal metin türleri tercih edilmelidir. Bu sayede öğrenciyi hayatın merkezine taşıyan bir öğretim süreci gerçekleştirilmiş olacaktır.
- Disiplinlerarası ilişkiler günümüz eğitim anlayışında önceliğe sahip konulardandır. Bu çalışma “yazınsal metinler” ile “yabancılara Türkçe öğretimi” alanları arasında gerçekleşebilecek bir etkileşime imkân tanımış ve bu iki alanın birbirinden yararlanabileceği unsurlar olduğunu kanıtlamıştır.
- Yazınsal bir metin olan efsane, ait olduğu topluma dair kültürel kodlar içermektedir, nitekim incelenen efsanelerde Türk kültürüne dair pek çok bulguya rastlanmıştır. Bu bulgular efsanelerin kültür aktarımında kullanılabilirliğini göstermektedir. Efsaneler yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde aktarılacak olan kültürel öğelerle örülü bir metin türüdür. Aynı zamanda kültürel farklılıkların ayırımına varılmasını sağlayan, kültürlerarası ilişki kurup, aradaki benzerliklerin ve farklılıkların kavranmasını sağlayan böylelikle kültürlerarası etkileşime zemin hazırlayan bir konumdadır.
- “Diller için Avrupa ortak öneriler çerçeve metni” dünya genelinde dil öğretimi sürecinde kaynak olarak kullanılan bir metindir. Ancak her dilin kendine ait özellikleri

olması dolayısıyla bu kaynak metinden yararlanma konusunda dil öğreticilerine serbestlik tanınmaktadır. Türkçe açısından bu serbestlik, dil öğretiminde efsanelerin ders materyali olarak kullanımını olmalıdır, bu durum kültür aktarımına zemin hazırlar.

- Yabancı dil öğretiminde kültür aktarımının başlangıç seviyesinden sonra ele alınması daha uygun görülmektedir. Çünkü başlangıç seviyesinde olan öğrenci, ilk aşamada hedef dilin kelime dünyasını kavramaya çalışmakta ve günlük işlerini yerine getirebilecek düzeyde dil öğrenmeye ihtiyaç duymaktadır. Daha sonraki süreçte öğrendiği bu yeni dili kültürel yönüyle de tanıma ihtiyacı hissetmektedir. Bu nedenle araştırma sonucundaki bulgulardan yola çıkılarak, efsane metinlerinin başlangıç düzeyinden sonra (B1, B2, C1, C2 düzeyleri) kullanılabilmesi uygun görülmüştür.
- Yabancı dil öğretiminde metinlerin yanı sıra metinlere bağlı etkinliklerin de kültür aktarımına uygun olarak düzenlenmesi gerekmektedir. Bu hususta etkinliklerin, kültür aktarımına elverişli olacak şekilde belirli ölçütlere göre özenle seçilmiş olması ve etkin bir şekilde kullanılması önem arz etmektedir. Söz konusu etkinlikler; dilsel faaliyetleri bütünlük ve hedef dilin kültürüne yönelik farkındalık sağlayıcı nitelikte olmalıdır.
- Kültür aktarımı bağlamında verilecek kültürel unsurların günümüz şartlarında sıklıkla kullanılıyor olmasına dikkat edilmelidir. İşlevini yitirmiş ya da az bir kullanım alanına sahip olan kültür öğelerinin verilmesi lüzumsuz olacaktır. Çalışmadaki bulgularda günlük hayatta işlevsel olan kültürel motiflerin yer almasına dikkat edilmiş ve efsaneler bu doğrultuda seçilmiştir. Efsane seçiminde bu noktaya dikkat edilmelidir.
- Metinlerde kültürlerarası yaklaşım gereğince aktarılacak kültür motiflerinin, kültürel çatışma yaratmayacak nitelikte olmasına dikkat edilmelidir. Öğrenciler arasında kültürel ayrışma değil kültürel bütünleşmeyi sağlamak temel ilke olmalıdır.
- Efsaneler halk kültürü ürünüdür ve Türk kültürünün öğretimi amacıyla kullanılmaya elverişlidir. Tezin bu alanda ilklerden biri olması çalışmaya değer katmakla birlikte araştırmacılara kaynaklık edecek ve bu tür çalışmaların devamı için önayak olacaktır.

Kaynakça

- Acıpayamlı, O. (1978). *Halkbilim terimleri sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Adalı, O. (1990). Ana dili olarak Türkçe öğretimi üzerine. *Türk Dili Dergisi (Dil Öğretim Özel Sayısı)*, 62.
- Aksan, D. (1977). *Her yönüyle dil: Ana çizgileriyle dilbilim I*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Aksan, D. (1995). *Her yönüyle dil: Ana çizgileriyle dilbilim V*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Aktaş, T. (2007). *Yabancı Dil Öğretiminde Kültürlerarası Yaklaşım*. Türkiye’de Yabancı Dil Eğitimi Ulusal Kongresinde sunuldu, Ankara.
- Antal, A.B., & Friedman, V. (2003). *Negotiating reality as an approach to intercultural competence*. Discussion Paper SP III 2003-101. Berlin: Wissenschafts-zentrum Berlin für Sozialforschung <http://bibliothek.wz-berlin.de/pdf/2003/iii03-101.pdf> den alınmıştır.
- Arat, R. R. (2006). *Kutadgu bilig*. İstanbul: Kabcacı Yayınevi.
- Artun, E. (1990). Tekirdağ’da Hıdırellez geleneği. *Türk Halk Kültüründen Derlemeler Hıdırellez Özel Sayısı*, 1-23.
- Artun, E. (2001). *Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Artun, E. (2006). *Anonim Türk Halk Edebiyatı Nesri*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Artun, E. (2007). *Türk halk kültüründe Hıdırellez*. View Article: http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/erman_artun_turk_halk_kulturunde_hidrellez.pdf den alınmıştır.
- Aslan, F. (2012). Halkbilimsel bir terim olarak “efsane” üzerine bazı dikkatler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(23), 82-89.
- Âşık Paşazâde Ahmed Âşıkî (1332). *Tevârih-i Âl-i Osmân* (neşr. Ali Bey). İstanbul: Matbaa-i Âmire.
- Avrupa Konseyi (Telc Çeviri Komisyonu). (2012). *Diller için Avrupa ortak öneriler çerçevesi (AOÖÇ): Öğrenim, öğretim ve değerlendirme*. Frankfurt/Main: telc GmbH.

- Aytekin Ö. P. (2009). *Yabancı dil olarak Türkçe derslerinde kültürlerarası iletişim yetisi kazandırma amaçlı karikatür kullanımı* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Barthes, R. (1990). *Yazı ve yorum*. (Çev. T. Yücel). İstanbul: Metis Yayınları.
- Bhawuk, D. P. S., & Brislin, R. (1992). The measurement of intercultural sensitivity using the concepts of individualism and collectivism. *International Journal of Intercultural Relations*. 16(4). 413-436.
- Bilgiç, E. (1986). *Maarif davamız*. İstanbul: Boğaziçi.
- Bogdan, R.C., & Biklen, S.K. (1992). *Qualitative research for education: An introduction to theory and methods*. Boston: Allyn and Bacon.
- Bonnefoy, Y. (2000). Antik dünya ve geleneksel toplumlarda dinler ve mitolojiler sözlüğü, Cilt II, (Haz. Levent Yılmaz). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, s. 911-912.
- Boratav, P. N. (1978). *100 soruda Türk halk edebiyatı*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Boratav, P. N. (1999). *100 soruda Türk folkloru*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Boyacıoğlu, E. (2005). *Kırkpınar Yağlı Güreşlerinin Edirne İline Sosyo-ekonomik Katkısı*. Uluslararası I. Tarihi Kırkpınar Sempozyumunda sunuldu, Edirne.
- Bölükbaş, F., & Keskin, F. (2010). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde metinlerin kültür aktarımındaki işlevi. *Turkish Studies, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 5/4 Fall, 221-235.
- Buch, W. (2003). *Masal ve efsane üzerine*. (Çev. A. O. Öztürk), *Halk biliminde kuramlar ve yaklaşımlar*. (Haz.: G. Ö. Eker vd.). Ankara: Millî Folklor Yayınları.
- Bulut, H. İ. (2014). Bir Kur'an meyvesi olarak incir ve Türk kültüründe incir yorumları. *Turkish Studies, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 9/5 Spring, 453-464.

- Bülbül, M. (2008). Yazınsal metinlerde anlam oluşturuvcu bileşenler. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (34), 94-101.
- Bülbül, M. (2016). Yazınsal metinlerde anlam ve çok boyutluluk. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (32), 45-50.
<http://dergipark.gov.tr/ataunikkefd/issue/26879/282667> dan alınmıştır.
- Byram, M. (1997). *Teaching and assessing intercultural communicative competence*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Byram, M., & Morgan, C. (1994). *Teaching and learning language and culture*. Clevedon: Multilingual Matters Ltd.
- Byram, M., & Risager, K. (1999). *Language teachers, politics and culture*. London: Clevedon Press.
- Council of Europe. (2000). *A Common European framework of reference for languages: learning, teaching assessment*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Çetinkaya, Y. (2008). *Yabancı dil öğretiminde kültürel öğelerin etkisi ve bu öğelerin yabancı dil kitaplarında uygulanış biçimi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çıfci, M. (2004). Kaşgarlı Mahmud'un dil öğretim yöntemi üzerine. V. Uluslararası Türk dili kurultayı bildiri kitabı içinde (581-596). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Darby, R. (1995). Developing the Euro-manager: Managing in a multicultural environment. *European Business Review*, 95(1), 13-15.
- de Lamartine A. (1991). *Osmanlı tarihi I-II, c. I*. İstanbul: Sabah Yayınları.
- Deardoff, D.K. (2006). Identification and assesment of intercultural competence as a student outcome of internalization. *Journal of Studies in International Education*, 10(3), 241-266.

- Degh, L. (2001). *Legend and belief: Dialectics of a folklore genre (Efsane ve inanç: Folklor türlerinin diyalektiği)*. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press.
- Degh, L. (2005). *Günümüz bağlamında efsane üzerine teorik bir düşünme ve efsanenin tanımı*. (Çev. S. Gürçayır). *Halkbilimde kuramlar ve yaklaşımlar 2*, (Haz. M. Öcal Oğuz, Selcan Gürçayır). Ankara: Geleneksel Yayıncılık.
- Demir, A. (2010). *Yabancılara Türkiye Türkçesi öğretiminde kültürlerarası yaklaşımdan hareketle metinlerin incelenmesinde dikkat edilecek noktalar* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Demircan, Ö. (1990). *Yabancı dil öğretim yöntemleri*. İstanbul: Ekin Eğitim Yayıncılık.
- Demircan, Ö. (2012). *Yabancı dil öğretim yöntemleri*. İstanbul: Der Yayınları.
- Dilidüzgün, Ş. (1995). *Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde yazınsal metinler* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Dilidüzgün, Ş. (2010). *Metindilbilim ve Türkçe öğretimi*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Dinç, N. (2011). *Hızır kimdir?* İstanbul: Sınır Ötesi Yayınları.
- Döğüş, S. (2015). Anadolu'da Hızır-İlyas kültü ve Hidrellez geleneği. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 74-89.
- Dunnett, S.C., Dubin, F., & Lezberg, A. (1986). English language teaching from an intercultural perspective. J. M. Valdes (Ed.), *Culture bound* (pp. 148-160). Cambridge: Cambridge University Press.
- Earley, P.C. (1987). Intercultural training for managers: A comparison of documentary and interpersonal methods. *Academy of Management Journal*, 30(4), 685-698.
- Earley, P.C., & Peterson, R.S.(2004). The elusive cultural chameleon: Cultural intelligence as a new approach to intercultural training for the global manager. *Academy of Management Learning and Education*, 3(1), 100-115.

- Eğinli, T. A. (2011). Kültürlerarası yeterliliğin kazanılmasında kültürel farklılık eğitimlerinin önemi. *Öneri Dergisi*, 9(35), 215-227.
<http://e-dergi.marmara.edu.tr/maruoneri/article/view/1012000287/1012000217> alınmıştır.
- Eğinli, T. A., & Yalçın, M. (2016). Kültürlerarası yeterliliğin gelişmesi ve kültürlerarası uyum. *Global Media Journal TR Edition*, 7(13) Güz/Fall.
- Ekiz, D. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Er, K.O. (2006). The effects of culture in foreign language curriculum. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 39, s. 1-14.
- Erdal, K. (2018). Yabancılara Türkçeyi öğretirken Türkiye'yi öğretmek: Ulutömer Örneği. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31 (Özel Sayı), 81-94.
- Erdem, H. (2007). Kırkpınar Güreşlerinin Tarihi. *Uluslararası 3. Tarihi Kırkpınar Sempozyumu*, Edirne.
- Ergin, M. (2000). *Türk dil bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basım Yayın Dağıtım.
- Erişek, Ö., & Yücel, F. (2002). Dil öğretiminde yazınsal metinlerin yeri. *Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), 63-76.
- Erkul, R. (2007). *Cümle ve metin bilgisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Eröz, M. (1990). *Türkiye'de Alevilik ve Bektaşilik*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Evgin, A. (2007). *Hadislerde Hızır-Gayb ilişkisi*. Ankara: İlahiyat Yayınları.
- Fedakar, P. D. (2008). *Karakalpak efsaneleri (inceleme-metinler)*, (Doktora Tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Gall, M. D., Borg, W. R., & Gall, J. P. (1996). *Education research: An introduction (6th ed.)*. White Plains NY: Longman.
- Gillert, A. (2000). *Kültürlerarası öğrenme kavramları kültürlerarası öğrenme eğitim kılavuzu*. (Çev. A. Akyüz). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.

- Glaser, B., & Strauss, A.L. (1967). *The Discovery of grounded theory: Strategies for qualitative research*. Chicago: Aldine Publishing Company.
- Goodenough, W. (1964). Cultural anthropology and linguistics. In D. H. Hymes (Ed.), *Language in culture and society* (pp. 36-39). New York: Harper & Row.
- Gökmen, E. M. (2005). Yabancı dil öğretiminde kültürlerarası iletişimsel edinç. *Ankara Üniversitesi Dil Dergisi*, 128, 69-78.
- Güler, A. (2001). Toplumsal bilincin oluşumunda Türkçenin gücü ve dilin düşünce boyutu. *Türk Yurdu*, Sayı 162-163, s. 167-170.
- Güngör, K. (1957). Anadolu'da Hızır geleneği ve Hidrellez törenlerine dair bir inceleme. *Türk Etnografya Dergisi*, 1-2, 70.
- Gürel, P. (2006). *Öğretici hikayeler yoluyla düşünce ve duygu eğitimi tanımlar ve yöntemler*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İst.
- Güvenç, A. Ö. (2009). Kırk sayısının halk edebiyatı ürünlerinde kullanımı üzerine bir inceleme. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 41, 90-95.
- Güvenç, B. (2002). *İnsan ve kültür*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Güvenç, B. (2015). *Kültürün abc'si*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Haley, M. H., & Austin, T. Y. (2004). *Content-Based second language teaching and learning – An interactive approach*. USA: Pearson Education Inc.
- İmam Nevevi (2013). *Riyâzü's-Sâlihîn Tercümesi Cilt III*. (Çev. Prof. Dr. M. E. Özafşar, Prof. Dr. B. Erul). İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- İşcan, A., & Yassıtaş, T. (2018). Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ders kitaplarında kültür aktarımı: Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti örneği (B1-B2 Düzeyi). *İstanbul Aydın Üniversitesi Aydın TÖMER Dil Dergisi*, 3(1), 47-66.
- Jiang, W. (2000). The relationship between culture and language. *ELT Journal. Volume 54/4*, 328-334.

- Jin, L., & Cortazzi, M. (1998). *Language learning in intercultural perspective-approaches through drama and ethnography*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kafesoğlu, İ. (2003). *Türk milli kültürü*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Kanar, M. (2000). *Farsça-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Deniz Kitabevi.
- Kaplan, M. (2001). *Kültür ve dil*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kocatürk, S. (1984). *Gülşehri ve Feleknâme (inceleme-metin)*. Ankara: A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Kramsch, C. (1993). *Context and culture in language teaching*. Oxford: Oxford University Press.
- Kudat, C. (1996). Yabancı dil öğretiminde yazınsal metinlerin kullanımı. *Tömer Dil Dergisi*, Sayı 43, 32-42.
- Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli* (2014). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kutsal Kitap Eski ve Yeni Antlaşma, Tevrat, Zebur (Mezburlar) İncil* (2016). İstanbul: Kitab-ı Mukaddes Şirketi, Yeni Yaşam Yayınları.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2014). *Geçmişten geleceğe yaşayan kültür mirasımız, Türkiye somut olmayan kültürel miras ulusal envanteri*. Ankara: Özyurt Matbaacılık.
- Lado, R. (1986). How to compare two cultures. (In J. M. Valdes , Ed.). *Culture bound*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Little, D., Devitt, S., & Singleton, D. (1989). *Learning foreign languages from authentic texts: Theory and practice*. Dublin: Authentic Language Learning Resources Ltd.
- Memiş, E. (2003). *Türk kültür tarihi*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Menakıb-ı Hacı Bektaş-ı Veli (2011). *Vilayetname*, İstanbul: Can Yayınları.
- Menard-Warwick, J. (2009). *Co-constructing representations of culture in ESL and EFL classrooms*. Chile and California: Discursive Faultlines.

- Mishan, F. (2004). *Designing authenticity into language learning materials*. Bristol, GBR: Intellect Books.
- Mustafa Nuri Paşa (1327). *Netâyicü'l-Vukûât c. I*. İstanbul: Uhuvvet Matbaası.
- Nevada State Dept. of Education. (1999). *Nevada foreing language standarts*. Carson City: Nevada State Dept. of Education.
- Okur, A., & Keskin, F. (2013). Yabancılara Türkçe öğretiminde kültürel öğelerin aktarımı: İstanbul yabancılar için Türkçe öğretim seti örneği. *International Journal of Social Science*, 6(2), 1619-1640.
- Ostrogorsky, G. (1995). *Bizans Devleti Tarihi*. (Çev. F. Işıltan). Ankara: TTK Yayınları;
- Nicol, D. M. (1999). *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261 - 1453)*. (Çev. B. Umar). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları;
- Imber, C. (2006). *Osmanlı İmparatorluğu (1300 – 1650)*. (Çev. Ş. Yalçın). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları;
- Kinross, L. (2008). *Osmanlı İmparatorluğunun Yükselişi ve Çöküşü*. (Çev. M. Gaspıralı). İstanbul: Altın Kitaplar.
- Ozil, Ş. (1991). *Dil ve kültür çağdaş kültürümüz, olgular, sorunlar, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği*, İstanbul: Cem Yayınevi.
- Ögel, B. (1989). *Türk mitolojisi (cilt I-II)*. Ankara: MEB Yayınları.
- Özbay, M. (2010). *Türkçe öğretimi yazıları*. Ankara: Öncü Kitap.
- Özışık, C. (2004). *Yabancı dil öğretiminde kültürel farkındalık: New Headway ders kitaplarının kültür aktarımı açısından incelenmesi ve değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Pay, S. (2009). Rumeli fatihi Osmanlı şehzadesi: Gazi Süleyman Paşa. *Uludağ Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, 18(1), 279-297.
- Pegrum, M. (2008). Film, culture and identity: Critical intercultural literacies for the language classroom. *Language and Intercultural Communication*, 8(2), 136-154.

- Pehlivan, F. (2007). *Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kültürlerarası etkileşim odaklı yaklaşım uyarınca metin çalışmaları*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Polat, T. (1990). Kültürlerarası bildirişimde etkin bir süreç: Yabancı dilde okuma – anlama. *Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi*, VII, s. 69-90.
- Polat, T. (1993). Yazınsal metinler ve yabancı dil olarak Almanca öğretimi. *Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi*, VIII, s. 181-190.
- Polat, T. (1994). *Kültürlerarası Bildirişim-Evet, Ama Nasıl?* 4. Germanistik Sempozyumunda sunuldu, Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi, İzmir.
- Rathje, S. (2007). Intercultural competence: The status and future of a controversial concept. *Language and Intercultural Communication*, 7(4). 254-256.
- Ruben, B. D. (1976). Assessing communication competency for intercultural adaptation. *Group and Organization Studies*, 1, 334-354.
- Sakaoğlu, S. (1980). *Anadolu Türk efsanelerinde taş kesilme motifi ve bu efsanelerin tip kataloğu*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Sarıtaş, H., & Akkaya, N. (2015). Kültürlerarası iletişim odaklı yaklaşımın Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde uygulanması ve öğrenci görüşleri. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, ISSN: 2198 – 4999, Mannheim, p. 1299-1332.
- Sayın, Ş. (1989). *Yabancı dil olarak Almanca öğretiminde yazın eğitimin yeri*, *Dilbilim VIII*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Sazak, Ş., & Erşen, A. E. (b.t.). Bir kültür endüstrisi olarak “Kırkpınar güreş festivali.” <http://acikerisim.kirklareli.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/20.500.11857/362/UluslararasıKırkpınar%20Semp..pdf?sequence=1&isAllowed=y> sitesinden alınmıştır.
- Schimmel, A. (2000). *Sayıların gizemi*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

- Sercu, L. (2004). Assessing intercultural competence: A framework for systematic test development in foreign language education and beyond. *Intercultural Education*, 15(1),76.
- Sezen, L. (2007). *Erzurum folkloru*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Stiftung, B., & Cariplo, F. (2010). Intercultural Competence- The key competence in the 21 st. Century. *International Culture Dialogue Project*. Retrieved from www.bertelsmann-shiftung.de
- Sözer, E. (1984). Amerika Birleşik Devletleri'nde yabancı dil öğretmeni yetiştirme. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1), 131-146.
- Swaffar, J. (1985). Reading authentic texts in a foreign language: A cognitive model. *The Modern Language Journal*, 69(1), 16-32.
- Şükrullah (1949). *Behcetüttevârih* (Düzenleyen ve Çev. N. Atsız Çiftçioğlu), İstanbul: Türkiye Yayınevi.
- Tapan, N. (1989). Yabancı dil olarak Almanca öğretiminde özgün metinlerin işlevi. *Dilbilim Dergisi*, VIII, 183-192.
- Tapan, N. (1990). Yabancı dil olarak Almanca öğretiminde kültür bağlamının değerlendirilmesi. *Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi*, VII, 55-68.
- Tapan, N. (1995). Yabancı dil olarak Almanca öğretiminde yeni bir yöneliş: Kültürlerarası-bildirişim odaklı yaklaşım. *Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi*, XI, 36-149-167.
- Tapan, N. (2006). Kültürlerarası iletişime giden bir yol: Yabancı dil öğretimi. S. K. Dinç (Edit.), *Türkiye'de felsefenin kurumlaşması* (s. 312-319). İzmir: İlya İzmir Yayınevi.
- Tavşancıl, E., & Aslan E. (2001). *İçerik analizi ve uygulama örnekleri*. İstanbul: Epsilon Yayınları.
- Titiz, T. (1998). *Ezbersiz eğitim yol haritası*. İstanbul: Beyaz Yayınları.
- Tomalin, B., & Stempleski S. (1993). *Cultural awareness*. Oxford: Oxford University Press.
- Tomlinson, B. (1998). *Materials development in language teaching*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Tural, S. (1992). *Kültürel kimlik üzerine düşünceler*. Ankara: Ecdad Yayınları.
- Turan, Ş. (2000). *Türk kültür tarihi*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Türkçe sözlük* (2010). (Genişletilmiş baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Uçkun, B., & Onat, Z. (2008). Yabancı dil kitaplarında özgün metin ve özgün görev kullanımının önemi: Bir kitap incelemesi. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 149-164. <http://sbe.gantep.edu.tr> 'den online ulaşılabilir
- Uygur, N. (1989). *Dilin gücü*. İstanbul: Ara Yayıncılık.
- Uygur, N. (2001). *Felsefenin çağrısı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Uygur, N. (2003). *Kültür kuramı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Uzunçarşılı Soydaş, A. (2001). *Çok uluslu işletmelerde kurum kültürü ve halkla ilişkiler uygulamaları* (Doktora tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1988). *Osmanlı tarihi, c. I. 5*. Baskı Ankara: TTK Basımevi.
- Ünalın, Ş. (2002). *Dil ve kültür*. Ankara: Gazi Üniversitesi Basımevi.
- Vardar, B. (1998a). *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü*. İstanbul: Abc Kitabevi.
- Vardar, B. (1998b). *Dilbilimin temel kavram ve ilkeleri*. İstanbul: Multilingual Yayıncılık.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yiğit, M. (2017). *Kültürel etkileşim bağlamında yabancı dil olarak Türkçe öğretimi*. İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- Waxın, M., & Panaccio, A. (2005). Cross-cultural training to facilitate expatriate adjustment: it works! *Personnel Review*, Vol: 34 Issue: 1, pp. 51-67.
- Wichterich, C. (1984). *Landeskunde als interkulturelle kommunikation, praxisprobleme im sprachunterricht*. M. Bernd-Dietrich (Hrag.), s. 86, München.

Elektronik Kaynaklar:

<http://acikerisim.kirklareli.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/20.500.11857/362/Uluslararası>

[K1rkp1nar%20Semp..pdf?sequence=1&isAllowed=y](http://acikerisim.kirklareli.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/20.500.11857/362/Uluslararası) Erişim tarihi: 20.12.2018.

<https://www.bbc.com/turkce/vert-earth-38680161> Erişim tarihi: 15.01.2019.

<http://bibliothek.wz-berlin.de/pdf/2003/iii03-101.pdf>

<https://www.biyografi.info/kisi/evliya-celebi> Erişim tarihi: 18.02.2019.

<http://e-dergi.marmara.edu.tr/maruoneri/article/view/1012000287/1012000217>

<http://www.edirnevdb.gov.tr/kultur/kirkpinar.html> Erişim tarihi: 23.11.2019.

<https://www.manilerimiz.com> Erişim tarihi: 02.01.2019.

<https://www.masaloku.net/kategori/turk-masallari> Erişim tarihi: 20.01.2019.

<https://www.ozluso.net/turk-dili-yucelikler-hazinesidir-onun-incileri-yildizdan-par/> Erişim tarihi: 20.11.2019.

<http://www.piramithaber.com> Erişim tarihi: 22.01.2019.

<http://ruyameali.com> Erişim tarihi: 08.03.2019.

http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/erman_artun_turk_halk_kulturunde_hidrellez.pdf

<http://www.unesco.org.tr/Pages/126/123/UNESCO-İnsanlığın-Somut-Olmayan-Kültürel%20-Mirası-Temsili-Listesi> Erişim tarihi: 26.12.2019.

https://tr.wikisource.org/wiki/Duha_Koca_Oğlu_Deli_Dumrul Erişim tarihi: 20.01.2019.

EKLER

Ek A: Yabancılara Türkçe Öğretiminde Kültür Aktarımı Amaçlı İncelenen Efsane

Örnekleri

Ek 1: Kırkpınar'a Adını Veren Kırk Yiğidin Efsanesi

Rumeli'nin fethi sırasında Orhan Gazi'nin oğlu Süleyman Paşa 40 askeriyle Domuzhisarı Kalesi ile birlikte birkaç kaleyi de ele geçirir. Bu birlik geri dönerken, bugün Yunanistan sınırları içerisinde kalan Samona' daki molalarında güreş tutuşurlar. Bunlardan ikisi yenişemezler. Daha sonra iki güreşçi bir Hıdırellez gününde (6 Mayıs) yeniden güreşe tutuşurlar. Güreş sabah erkenden başlayıp, gece yarısı iki güreşçinin ölümüne kadar sürer. Arkadaşları tarafından orada bulunan bir incir ağacının altına defnedilirler. Yıllar sonra arkadaşları aynı yere tekrar geldiklerinde iki pehlivan arkadaşlarının gömülü oldukları yerde temiz ve gür pınarların şırl şırl aktığını görürler. Bunun üzerine o yer 'Kırkpınar' olarak adlandırılır ve böylece 'Kırkpınar Yağlı Güreş' geleneği başlar.

Ek 2: Lokman Hekim ve Lokman'ın Hikmetleri Kitabı Efsanesi

Lokman Hekim tarihimiz ve kültürümüzde her türlü hastalığın çaresi olarak bilinir. Efsaneye göre; Lokman Hekim'in babası da kendisi gibi hekimdir. Ölmeden önce karısına boş bir defter verir ve zamanı gelince o defteri doğacak oğluna vermesini söyler. Aradan zaman geçer. Kadının bir oğlu olur. Adını Lokman koyar. Annesi Lokman'ı okula verir. Fakat Lokman okuma yazma bile öğrenemez. Evin geçimini sağlamak için odunculuk yapmaya başlar. Lokman, bir gün ormana oduna gider. Bir inilti duyar. Bakar ki insan başlı, yılan gövdeli bir yaratık. Korkar. Yaratık: "İnsanoğlu, korkma. Ben yılanların padişahı Şahmeran'ım. Bana yardım edersen bunun karşılığını bir gün öderim." der.

Lokman, Şahmeran'ı alır. Söylediği yoldan bir mağaranın önüne gelir. Yılan bir şeyler söyler, mağaranın kapısı açılır. Lokman ile Şahmeran içeri girerler. Şahmeran, Lokman'ı bir

süre misafir eder. Misafiri olduğu süre içerisinde Lokman'a hangi hastalığa hangi ilacın iyi geldiğini, ilaçların nasıl hazırlanacağını öğretir.

Bir gün Lokman, artık gitmek istediğini söyler. Şahmeran, gördüklerini kimseye söylememesi şartıyla Lokman'a izin verir ve ölümünün insan elinden olacağını söyler. Lokman, eve geldiğinde artık bütün zamanlarını sağlık ile ilgili konulara ayırmaya başlar. Okur, araştırır.

Aradan uzun yıllar geçer. Bu arada Şahmeran önündeki billur sudan dünyayı izlerken, Tarsus Beyi'nin kızının güzelliği dikkatini çeker. Kıza aşık olur. Günün birinde kızın hamama gittiğini görür. Kızın güzelliği karşısında dayanamaz, hamama gelir. Hamamda Tarsus Beyi'nin kızının güzelliği karşısında donup kalır. Dalgınlıkla hamamda düşer. Hamamda onu öldürürler. Şahmeran'ın öldürüldüğünü duyan Lokman Tarsus'a gelir. Bu arada Tarsus Beyi amansız bir hastalığa yakalanmıştır. Bunu duyan Lokman, beyi iyileştirmek için Şahmeran'ın gövdesini üçe böler, ayrı ayrı kaynatır. Kuyruğunun suyunu kötü niyetli vazire içirir, vezir ölür. Gövdenin suyunu kendisi içer, büyük bir bilim adamı olur. Başının suyunu da beye içirir, bey iyileşir.

Bundan sonra Lokman kırdaki bitkiler dile gelip hangi hastalıklara şifa olacaklarını söylemeye başlar. Lokman ise duyduklarını babasından kalan boş deftere yazmaya başlar. Böylece Lokman'ın Hikmetleri Kitabı (Hikmetü'l-Lokman) ortaya çıkar.

Ek 3: Kız Kalesi Efsanesi

Uzun yıllar önce Mersin ilinin batısında güzel bir kent bulunmaktadır. Kentin bir kralı vardır. Bu kralın hiç çocuğu olmamaktadır. İçinde bulunduğu durumdan çok büyük üzüntü duyan kralın tek istediği bir erkek evladının olmasıdır. Tanrı, duasını kabul eder. Bir çocuğu olur. Fakat bu çocuk kızdır. Gönlünden geçen erkektir ama neyse... Sonuçta bir evladı olmuştur. Kral da kızını erkek gibi yetiştirmeye karar verir. Kızı büyüyünce ata binmeyi, kılıç kullanmayı öğretir. Tam bir erkek gibi yetiştirir.

Kız; on yedi on sekiz yaşlarına ulaştığında kral bir gece rüya görür. Rüyasında kızını bir yılan sokmakta ve kızı ölmektedir. Bu rüyayı birkaç gün üst üste gören kral korkmaya başlar. Yılanın ulaşmaması için denizin birkaç kilometre içerisine bir kale yaptırmaya karar verir. Kızını bu kaleye yerleştirir. Kızının günlük ihtiyaçlarını da bir hizmetli ile her gün kaleye gönderir. Arada sırada kendisi de kızını ziyaret eder.

Bir gün hizmetli kralın kızına sepet içerisinde ekmek, üzüm, karpuz vs. götürmektedir. Bir yılan, üzüm sepetinin içine girer ve kaleye ulaşır. Kralın kızını sokarak öldürür. Bu yüzden denizin ortasındaki yapının adı Kız Kalesi kalır.

Ek 4: Gelinkayası Efsanesi

Ordu ilinin köylerinden biri olan Kayadibi'nde yaşayan bir genç kız, vaktiyle annesiyle beraber çevre köylerden birine düğüne gider. Düğünde pek çok şenlik yapılır. Yarışlar düzenlenir, gençler silahla nişana ateş ederler, köçekler oynar. Bu oyunlarda birinci gelen hep aynı kişidir. Bu oyunları seyreden kız yarışlarda hep birinci gelen delikanlıya aşık olur. Düğün bittiğinde köylerine dönerler fakat onun gönlü ve gözü geride kalmıştır.

Aradan birkaç hafta geçer. Kızcağız sararıp solar, aşkını karşı köydeki delikanlıya da iletmez. Günlerden bir gün köyden biri kız dünür gelir ve Allah'ın emri, peygamberin kavliyle kızı ister. Babası hiç sormadan kızı vermeye razı olur, düğün gününü de belirlerler. Düğün günü çok yakın bir tarihtir.

Genç kız bakar ki dönüşü olmayan bir yola giriliyor. Utanıp sıkılmayı bırakıp delikanlıya haber gönderir. Buluşurlar, durumu değerlendirirler. Sözlü hatta düğün günü belirlenmiş bir kızı tekrar babasından istemek uygun olmayacağı için kaçmaya karar verirler. Kız toparlanana kadar düğün günü gelir. Hiç belli etmeden de sevdiği ile kaçmaya hazırlanmaktadır. Şenlik içinde kınası yakılır. Delikanlı, kına gecesi arkadaşlarıyla birlikte gelip kızı gizlice kaçıtır. Kaçarken yalnızca kızın annesi görür. Bakar ki iş işten geçmiş: “Allah seni yanındakilerle

birlikte taş etsin, daha ne diyeyim.” der. Yolda giderken kız, delikanlı ve delikanlının arkadaşları bir ırmağın üzerinde taş kesilirler.

Ek 5: Hac Efsanesi

Vaktiyle Çamaş ilçesinin Danişman köyünde Osman ve Şükrü isminde ak sakallı, nur yüzlü iki kişi yaşarmış. Bu iki kişi hacca gitmeye karar vermiş ve hazırlıkları tamamlayıp köydekilerle vedalaşmaya başlamışlar.

Osman, fakir bir komşusunun evinin önüne gelir ve helalleşmek ister. Eve yaklaştığında et kokusu hisseder. İçerde et pişirilmekte olduğunu anlayınca komşusuna, gelmişken birazcık et getir de yiyeyim, der.

Hane sahibi: “Sen bizim etten yemezsin, yiyemezsin.” der. Osman sebebini sorar, hane sahibi de durumu şöyle açıklar: “Çocuklar benden et istemişti. Et alacak param yoktu, bir yerden para da bulamadım, çocuklara mahcup olacaktım. Geçenlerde salıverilmiş yaralı bir eşek buldum ve kestim, onu pişiriyoruz.” der. Osman bu duruma çok şaşırır, helalleşip eve gelir.

Eve gelince durumu hanımına açar, köyde evine yiyecek alamayan insanlar varken benim hacca gitmem doğru olmaz, der. Hanımı da uygun görür, doğru olanı da budur, der. Osman gidip arkadaşı Şükrü’ye de durumu anlatır ve hacca gidemeyeceğini söyler.

Şükrü, yalnız başına hacca gider, gereken ibadetlerini yerine getirir. Kurban Bayramı günü gelir, bayram namazına gider. Namazı kılıp bitirir, selam verirken hemen yanında hacca gelemeyen arkadaşı Osman’ı görür. Şaşırır, namaz bittiğinde arar fakat Osman’ı bulamaz.

Hac vazifesi bitince uzun bir yolculuktan sonra köye ulaşır. Köye ulaştığında ilk gördüğü kişiye sorduğu şey, Osman’ın köyde bayram namazına gelip gelmediğidir. Köydekiler: “Geldi de biraz geç geldi.” derler.

Şükrü’nün hacdan geldiğini duyan köylüler onu ziyarete giderler. O her gelene: “Beni ziyaret etmenize gerek yok, asıl hacı Osmandır, gidip onu ziyaret edin.” der.

Ek 6: Köse Dağı Efsanesi

Eski zamanların birinde Sivas Suşehri'nde çok zengin bir çiftlik ağası yaşarmış. Bu ağa, bir kahya aramaya başlamış. Ağa kahyayı sınav yaparak seçecektir, etrafa tellal çağırıp kahyaların toplanmalarını ister. Pek çok kişi gelir ama çiftlik ağasının sorduğu sorunun cevabını veremeyip giderler. En son kırk, elli yaşlarında; perişan giyimli bir köse gelir. Ağa, ona bir tane koyun vereceğini söyler ancak koyunun etinden et, sütünden süt, derisinden kürk ister. Ayrıca koyunu da geri istediğini söyler.

Ağanın vereceği işe kösenin çok ihtiyacı vardır. Fakat ağanın sorduğu soruyu bilemez. Biraz zaman ister, düşünceli düşünceli yolda yürürken yaşlı bir adamla yol arkadaşı olur. Yaşlı adamın evi yakınlarda bir yerde dağın arkasındadır. Yaşlı adam yorulunca: “Bu dağı nasıl aşacağım bilemiyorum.” der. Köse:

- Yarısına kadar sen beni taşırsın, sonra da ben seni taşıyım, geçeriz, deyince yaşlı adam nasıl taşıyım, diye sinirlenir.

Sonunda zirveye çıkarlar. Yaşlı adam, tarlaları gösterip: “Bunların hepsi bizim köyün sınırları içindedir.” der. Köse biraz yürüyüp:

- Hepsi sizin mi deyince, yaşlı adam yine sinirlenir. Biraz ileride yaşlı adam köy mezarlığını gösterir. Köse bu defa:

- Bu mezarda yatanların içinde yaşayan var mı, diye sorar.

Adam iyice sinirlenip evine yönelir, Köse onun peşine takılır. Yaşlı adamın kızı, babasına misafire niye kötü davrandığını sorunca, babası her şeyi anlatır.

Kızı:” Birbirimizi taşıyız demekle yolda biraz sen biraz ben konuşur, yolu bitiririz. Tarlaların hepsi sizin mi derken, hasadı ağaya mı veriyorsunuz; ölülerden de yol, köprü yaptıran var mı, demek istediğini söyler.

Babası Köse'den af diler. Köse, kızın bilgisine hayran kalır. Ağanın sorusunu yaşlı adamın kızına sorar. Kız da ağadan iyi cins bir koyun istemesini, koyunun ikiz doğuracağını söyle;

sütünü ağaya ver, tekini de kes ağaya ver. Derisinden kürk yap, diğer koyunu da canlı olarak geri ver, der.

Köse hemen ağanın yanına döner, sorusunun cevabını verir. Ağa sorusunun cevabını bilen kızı oğluna alır. Karşiki dağa bakıp: “Bu dağın adı, evime böyle gelin getiren adamın adı olsun, bundan böyle dağın adı Köse Dağı kalsın.” der.

Ek 7: Rize Adı Efsanesi

Bir zamanlar Karadeniz’in haşın dalgalarına göğüs geren dağların yamaçlarında, sevgilisi Ali Reis’i Karadeniz’in hırçın fırtınalarından birinde kaybeden ve bu yüzden bu yamaçlardaki ormanlar arasında yaptığı sarayında yapayalnız oturan Roza yahut Razi adında, güzellikte eşsiz bir kadın varmış. Yalnız güzelliğiyle değil, zenginliği ve iyi kalpliliği ile de tanınır, sayılmış.

Kadın her gün, her gece denize açılan penceresinin önünde oturur, sevgilisini bekler, umutsuz aşkını türküleriyle dile getirir, yanık bağırnı gözyaşlarıyla serinletirmiş. Zaman böyle geçmiş.

Bir gün ne pencereden görünür ne de sesi duyulur olmuş. Bir de gelip bakmışlar ki koca saray bomboş, kimsecikler yok. Yalnız iki satır yazı: “ hazinelerimi fakir fukaraya dağıtın, gelip ev bark kursunlar ve beni aralarında bulsunlar.”

Buraya kısa zamanda bir şehir kurulur ve adını Raziye verirler. Bu isim zamanla Rize olmuş. İnanışa göre; Rize’nin ardı arkası kesilmeyen yağmurları, onun gözyaşlarıymış. Rize’nin kemeçesinde, türkülerinde onun yanık yüreğinden sesler varmış.

Her güzellikte ondan bir parça arayan Rizeliler; bunun için cömert, iyi kalpli ve içli insanlarmış. Bugün bile fırtınalı, sert, dalgalı havaların uğultuları arasında Ali Reis’in derinden derine “Raziye, Raziye” diye seslendiği duyulabilirmiş.

Ek 8: Karacaahmet Efsanesi

Horasan erlerinden Karacaahmet, ülkesinden göç ederek Afyonkarahisar'ın Tez Höyük yöresine gelerek, çadırını kurmuş ve burayı kendinde yurt edinmiş. Yörenin Bey'i durumu öğrenmek için kâhyasına buyruk vermiş:

- Git, bak bakalım, şu karşıda çadır kuran kimdir?

Kâhya gitmiş ve Karacaahmet'le konuşmuş:

- Birlikte Bey'in yanına gidelim, demiş.

Karacaahmet, Bey'in huzuruna boş gidilmez biraz elma toplayalım demiş ve eline bir mendil alarak söğüt ağacından kopardığı elmaları doldurmaya başlamış. Elma mevsimi değilmiş, üstelik çevrede elma ağacı da yokmuş, adamın söğüt ağacından gerçekten elma toplamakta olduğunu gören kâhyanın ağzı açık kalmış.

Bey'in bir kızı varmış. Son derece güzel olan bu kız, ne yazık ki deli imiş. Sık sık yanındakilere saldıran kızın zararlı olmaya başlaması Bey'i çok üzüyormüş.

Deli kız yine azgın bir haldeyken kâhya ile Karacaahmet huzura girerler. O anda bir mucize olur, deli kız bağırp çağırılmayı bırakır ve uslu uslu oturur. Kâhya, Bey'in yanına varır ve söğüt ağacından elma toplama öyküsünü kulağına fısıldar.

Bey, Karacaahmet'in kimliğini öğrenince iltifatlarla bulunur ve konuğu olduğunu söyler. Sohbet esnasında kızının durumu ile ilgilenmesini ister. Karacaahmet deli kızla ilgilenir ve kısa bir süre sonra kız, normal hale döner. Bey, kızını Karacaahmet'le evlendirmiş ve kırk gece kırk gündüz düğün yaparak mutluluklarını sağlamış.

Karacaahmet, döneminin en meşhur hekimleri arasına girmiş ve çok sayıda akıl hastasını iyileştirmiştir. Köy halkı, Karacaahmet'in kendilerini tehlikelerden koruduğuna inanmaktadır. Karacaahmet'in mezarı ziyaret yerine dönüşmüştür. Türbesi hastaların, genç kızların, çocuğu olmayan gelinlerin dertlerine çare aradıkları bir yerdir. Türbe genellikle cuma günü ziyaret edilir. Ziyaret sırasında dualar okunur, adaklar adanır, mum yakılır, sadakalar verilir.

Türbenin yanındaki ağaçlara bez bağlanarak dilekte bulunulur. Türbeye gelenler iki rekât namaz kılıp “Karacaahmet’in yüzü suyu hürmetine!” diyerek adakta bulunmaktadır. Dileği yerine gelen kişi tekrar türbeye gelir ve adadığı kurbanı keser. Adağını kesen kişi sadece kurbanın sağ böbreğini yiyebilir.

Bugün, Karacaahmet Köyü Camii’nin minaresinde her sabah ezanında, Ramazan Bayramı ve kandil gecelerinde özel bestesi ile şu ilahi okunmaktadır:

Karacaahmet ulu veli,

Akıllanır gelen deli,

Karşısında Hayranbalı

Sultan Karacaahmet Sultan,

Eşrefoğlu, kâmil insan.

Türbesinin önü yazı,

Etrafı hep koyun kuzu,

Yetişinci Bayram Gazi

Sultan Karacaahmet Sultan,

Eşrefoğlu, kâmil insan.

Türbesinin önü ahlat

Ahlat değil o bir hikmet

İmdad eyle Karacaahmet

Sultan Karacaahmet Sultan,

Eşrefoğlu, kâmil insan.

Dervişler giyer aba,

Anlar gezer tekke, türbe,

Karşısında Gözcü Baba

Sultan Karacaahmet Sultan,

Eşrefoğlu, kâmil insan.

Ek 9: Artos Dağı Efsanesi

Vaktiyle doğu rüzgarlarıyla batı rüzgarlarının arası açılmış. İki taraf da her gün bora ve fırtınalarını toplar, Van’ın Gevaş ilçesindeki Artos Dağı üzerinde savaşırlarmış.

Artos Dağı’nın bu savaşa canı sıkılır, kavgacıları barıştırmak ister. Her iki tarafa da haberler gönderir: “Gelsinler, barıştırayım.” der. Taraflar bu teklifi kabul ederler, gelirler. Sonunda aralarındaki bu düşmanlığı kaldırmak için akraba olmaya karar verirler. Doğudan esenler, kızlarını batıdan esenlerin oğullarına vermeye razı olurlar. Artos Dağı da sağdıç olur.

Bir gece ay ışığında gelin yola çıkar. Fakat damat itiraz eder: “Yüzünü benden evvel başkalarının gördüğü kızı ben eş diye almam.”

Ne ederlerse damadı fikrinden caydıramazlar. Sonunda yaşlılardan biri konuyu öğrenir, damadın yanına gelip der ki: “Onlar senin karını kendi gözlerinin ışığıyla görmediler ki ayın ışığı ile gördüler. Onun için karını yabancı görmüş sayılmaz.”

Yeniden düğün dernek kurarlar. Böylece aralarındaki kavga biter, geçimsizlik sona erer. Fakat içlerinde dertli olan biri varmış: Gelin kız... Aydede, ışığında gelinin yüzünü gördükleri için Gevaş kızlarına beddua eder: “Yel gibi duyulmadan, elma gibi soyulmadan, ay gibi dolunmadan, boran gibi ulumadan ev bulamayasınız.”

Meğer Gevaşlı kızlar, yazın sıcağından kurtulmak için evlerinin düz damlarında yatarlarmış. Böyle günlerin birinde gelin kızı ay ışığı altında görmüşler. Böylece gelin kızın evliliği tehlikeye düşmüş.

Bu bedduadan sonra Gevaşlı kızlar ev kuracak bir yiğit, toy tutacak bir delikanlı bulamazlar. Kızlar sararıp solarlar, yaptıklarına bin kere pişman olurlar. Bir çare ararlar bu duruma. Akıllarına Gevi Ana gelir, her zora bir çare bulan Gevi Ana bunların da derdinin çaresini bulur: “Bir buğday başağı ile bir olgun elma bu işi halleder.” der.

Ev kuracak bir yiğit, toy tutacak bir delikanlı bekleyen Gevaşlı kızlar yaz gecelerinde yastıklarının altına bir buğday başağı ile bir elma koymaya başlarlar. Böylece Aydedenin bedduasını önlemeye çalışırlar. Fakat Gevaş kızlarına kızgın olan Aydede, her gece damda yatan kızları görür, başakla elma var mı diye yastıklarının altını yoklarmış. Bu sebepten Gevaş’ın kızları ay ışığında çok kaldıkları için ay yüzlü olurlarmış.

Ek 10: Anadolu Adı Efsanesi

Hacı Bektaş Veli, bugün Nevşehir’e bağlı Hacıbektaş ilçesinin bulunduğu o zamanki adıyla Suluca Karacahöyük denilen yere gelir. Kadıncık Ana’yı bugün de akıp gitmekte olan dereye çamaşır yıkarken görür. Hacı Bektaş Veli’nin karnı çok acıkmıştır. Yanında yiyeceği de yoktur. Kadıncık Ana’ya yaklaşır: “Bacım, der, karnım aç. Hak rızası için biraz yiyeceğiniz yok mu?”

Kadıncık Ana’nın evinde yiyecek bir şey yoktur. Karşısındaki dervişe verse kendisi aç kalacak, dervişin haline acır ona da yok demek içinden geçmez. Hele hele bir dervişin yüzüne

karşı yok demeyi hiç uygun görmez. Yanında oynamakta olan kız çocuğunu çağırır: “Git, içeri bak bakalım, bir şey varsa al da gel.” der.

Çocuk koşu koşu evlerine gider. Çocuk eve bir gelir ki her taraf yiyeceklerle dolu! Sandıklar, kaplar, kiler hep dolu. Evlerinde fazla bir şeyin olmadığını bilen çocuk bu hale şaşırır ve şaşkınlıkla, o sevinçle evden dışarı fırlar. Bir yandan da Kadıncık Ana’ya bağırır: “Ana doluuuu!”

İşte o günden sonra bu topraklara Anadolu adı verilmiştir. Öyle derler eskiler ama yeniler neler derler, bilemeyiz.

ÇALIŞMADA İNCELENEN EFSANELERİN KAYNAKLARI

Bu başlık altında çalışma kapsamında incelenen efsanelerin kaynakları yer almaktadır.

1. **Kırkpınar’a Adını Veren Kırk Yiğidin Efsanesi** : <http://www.edirne.gov.tr/kultur>
2. **Lokman Hekim ve Lokman’ın Hikmetleri Kitabı Efsanesi** : DEMİR Necati, *Türk Efsaneleri*, Ankara: Edge Akademi, 2013.
3. **Kız Kalesi Efsanesi** : DEMİR Necati, *Türk Efsaneleri*, Ankara: Edge Akademi, 2013.
4. **Gelinkayası Efsanesi** : DEMİR Necati, *Türk Efsaneleri*, Ankara: Edge Akademi, 2013.
5. **Hac Efsanesi** : DEMİR Necati, *Türk Efsaneleri*, Ankara: Edge Akademi, 2013.
6. **Köse Dağı Efsanesi** : DEMİR Necati, *Türk Efsaneleri*, Ankara: Edge Akademi, 2013.
7. **Rize Adı Efsanesi** : ÖNDER Mehmet, *Şehirden Şehire I*, İstanbul: Yapı ve Kredi Bankası Kültür Yayıncılık,1972.
8. **Karacaahmet Efsanesi** : NASRATTINOĞLU İrfan Ünver, *Afyonkarahisar Efsaneleri*, Ankara: Nasrattinoğlu Yayınları,1973.
9. **Artos Dağı Efsanesi** : SAKAOĞLU Saim, *101 Türk Efsanesi*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2017.
10. **Anadolu Adı Efsanesi** : SAKAOĞLU Saim, *101 Türk Efsanesi*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2017.